

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI**

**SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA ÖZGÜ
SORUŞTURMA USULÜ VE UYGULANACAK
TEDBİRLER**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK**

**Danışman
Doç. Dr. Ercan YAŞAR**

Ocak 2024, Erzincan

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Kamu Hukuku

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Suça Sürüklenen Çocuklara Özgü Soruşturma Usulü ve Uygulanacak Tedbirler

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 100 sayfalık kısmına ilişkin 29.01.2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %24' tür.

Filtrelemeye alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden** daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 29/01/2024

Danışman: Doç. Dr. Ercan Yaşar

Hazırlayan: Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK

KILAVUZA UYGUNLUK

“Suça Sürüklenen Çocuklara Özgü Soruşturma Usulü ve Uygulanacak Tedbirler” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK

Danışman

Doç. Dr. Ercan YAŞAR

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ercan YAŞAR danışmanlığında **Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK** tarafından hazırlanan “**Suçta Sürüklenen Çocuklara Özgü Soruşturma Usulü ve Uygulanacak Tedbirler**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

29/01/2024

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Ercan YAŞAR (İmza)
Üye : Doç. Dr. Ahmet BOZDAĞ (İmza)
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hasan İBA (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /..... /

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Yüksek lisans ve lisans eğitim sürecimde ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve insan hakları hukuku gibi birçok alanda gelişmemi sağlayan ve eğitimimde büyük yeri olan üniversite hocalarım ile akademi eğitmenlerine, tez aşamasında deneyim ve bilgilerini paylaşan, yüksek lisans sürecinde yanımda olan danışman hocam Doç. Dr. Ercan Yaşar'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitim sürecinde beni destekleyen, beni hukuk okumaya yönlendiren, adalet bilincini çocukluktan itibaren bana aşılayan, her zaman yanımda olan annem Elif Üngörmüş ve babam İbrahim Üngörmüş'e, hem manevi olarak beni destekleyen, moral veren hem de engin bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım ablam Cumhuriyet Savcısı Ulviye Üngörmüş'e, tez yazma sürecinde beni motive eden, destekleyen, her anımda yanımda olan değerli eşim Cumhuriyet Savcısı Selahattin Çevik'e en içten teşekkürlerimi sunar,

Meslektaşlarıma faydalı olmasını dilerim.

Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK, Erzincan/2024

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA ÖZGÜ SORUŞTURMA USULÜ VE UYGULANACAK TEDBİRLER

Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2024

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ercan YAŞAR

ÖZET

Ulusal ve uluslararası alanda çocukların özel bir korumaya gereksinim duydukları kabul görmektedir. Bir ocuğun suç işlemesi durumunda da ayrı bir usule tabi tutulması gerekmektedir. Çocuğun suça konu eylemi gerçekleőtirmesinden itibaren yargılama sonuçlanıncaya kadar yetişkinlerden ayrı tutularak çocuğa özgü şekilde soruşturma ve kovuşturma yapılmaktadır.

ocuk Koruma Kanunu’nun üçüncü maddesinin birinci fıkrasının a bendinde tanımlandığı üzere “ocuk: Daha erken yaőtta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi” ifade etmektedir. ocuk bir suç işlediği şüphesi altında bulunursa “Suça Sürüklenen ocuk” sıfatını almaktadır. Çalıőmamızın konusu suça sürüklenen çocuğa özgü soruşturma usulü ve suça sürüklenen çocuğa uygulanabilecek tedbirlerdir. Suça sürüklenen çocuğun soruşturma evresinde neler ile karşılaőtığı ve yetişkinlerden ne gibi farklı usullere tabi olduğu inceleme konusu yapılacaktır. Ardından ocuklara uygulanabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirlerden bahsedilecektir. Konunun seçilme amacı suça sürüklenen çocuklara özgü soruşturma usulü hakkında ayrıntılı bir kaynak bulunmaması ve çocuklara uygulanabilecek tedbirlerin ne şekilde uygulanacağı, kimin tedbirler hakkında karar vermeye yetkili olduğu, hangi tedbirin uygulanması gerektiği, tedbirlerin hangi kurumlar tarafından yerine getirileceği, tedbirlerin infazı gibi konularda uygulayıcıya yol göstermektir. Çalışma kapsamında alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine yer verilecek ve bu yöntemlerin çocuklara uygulanma usulleri anlatılacaktır. Hem bir uygulayıcı olarak uygulamada yaşanan durum ve sorunlardan, hem de araőtırmacı olarak mevzuat ve sözleşmelerden bahsedilecektir. Çalışma ile suça sürüklenen çocuklara daha hassas davranılması gerektiği anlatılarak soruşturma evresi hakkında uygulayıcıya yol göstermek amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ocuk, Suça Sürüklenen ocuk, ocuk Koruma Kanunu, Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

INVESTIGATION PROCEDURE SPECIFIC TO CHILDS DRAGGED İNTO CRIME AND MEASURES TO BE APPLIED

Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School Of Social Sciences

Master's Thesis, January 2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ercan YAŞAR

ABSTRACT

It is widely accepted that children require special protection both nationally and internationally. In the event of a child committing a crime, a separate procedure is necessary. From the moment a child commits an offense, until the conclusion of the trial, they are treated differently from adults, and the investigation and prosecution are conducted in a manner specific to children.

As defined in the first paragraph of Article 3, paragraph (a) of the Child Protection Law, 'Child' refers to a person who has not yet reached the age of eighteen, even if they mature earlier. If a child is suspected of committing a crime, they are labeled as a "The Child, Who Dragged Into Crime." The subject of our study is the specific investigation procedure for the child, who dragged into crime and the measures that can be applied to them. The study will focus on what the child, who dragged into crime encounter during the investigation stage and the different procedures they are subject to compared to adults. Subsequently, protective and supportive measures that can be applied to children will be discussed. The purpose of choosing this topic is to provide practical guidance on the specific investigation procedure for the child, who dragged into crime due to the lack of detailed sources and to clarify how protective and supportive measures for children will be implemented, who has the authority to decide on these measures, which measures need to be applied, which institutions will carry out the measures, and the enforcement of these measures. The scope of the study will include alternative dispute resolution methods, and the procedures for implementing these methods for children will be explained. Both as a practitioner, discussing the situations and issues encountered in practice, and as a researcher, addressing legislation and agreements, will be covered. The aim of the study is to emphasize the need for handling the child, who dragged into crime with greater sensitivity and to guide practitioners in the investigation stage.

Key Words: Child, The Child, Who Dragged Into Crime, Child Protection Law, Protective and Supportive Measures

İÇİNDEKİLER

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA ÖZGÜ SORUŞTURMA USULÜ VE UYGULANACAK TEDBİRLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMLARI

1.1. Çocuk Kavramı.....	3
1.1.1. Genel Olarak	3
1.2. Uluslararası Sözleşme ve Belgelerde Çocuk Kavramı	4
1.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kapsamında Çocuk Kavramı	4
1.2.2. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması için Birleşmiş Milletler Kurallarında Çocuk Kavramı (Havana Kuralları).....	5
1.2.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Suçluluğunun Engellenmesi için Rehber İlkelerinde Çocuk Kavramı (Riyad İlkeleri)	6
1.2.4. Küçükler için Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarında Çocuk Kavramı.....	6

1.2.5. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinde Çocuk Kavramı	7
1.3. Türk Ceza Hukuku'nda Çocuk Kavramı	7
1.3.1. Genel olarak	7
1.3.1. Mülga 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Kavramı.....	7
1.3.2. Mülga 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun Kapsamında Çocuk Kavramı	8
1.3.3. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Kavramı	8
1.3.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda Çocuk Kavramı.....	9
1.4. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN SORUŞTURMASI

2.1.Genel Olarak.....	13
2.1.1.Soruşturmanın Gizliliği.....	14
2.1.2. Soruşturmanın Yazıllığı.....	17
2.1.3. Soruşturmanın Dağınıklığı.....	18
2.1.4. Soruşturmanın Kurala Bağlı Olmıyışı.....	19
2.1.5. Soruşturmanın Kamusalılığı	21
2.1.6. Soruşturmanın Mecburiliği	21
2.2. Ceza Ehliyeti	23
2.2.1. Genel Olarak	23
2.2.2. 0-12 Yaş Arasında Bulunan Çocuklar	25
2.2.3. 12-15 Yaş Arasında Bulunan Çocuk.....	26
2.2.4. 15-18 Yaş Arasında Bulunan Çocuk.....	27
2.3. Farik Mümeyyiz Raporu.....	27
2.4. Sosyal İnceleme Raporu	29

2.5. Suça Sürüklenen Çocuğun İfadesinin Alınması	31
2.5.1.Genel Olarak	31
2.5.2.Adli Görüşme Odaları.....	32
2.6. Suça Sürüklenen Çocuğun Sorgusu.....	34
2.7.Koruma Tedbirlerine Başvurulması	34
2.7.1.Genel Olarak Koruma Tedbirleri	34
2.7.2. Çocukların Yakalanması.....	37
2.7.3.Çocukların Gözaltına Alınması	40
2.7.4. Çocukların Gözlem Altına Alınması	41
2.7.5. Suça Sürüklenen Çocukların Tutuklanması.....	43
2.7.5.1. Genel Olarak.....	43
2.7.5.2. Tutuklamanın Şartları	44
2.7.5.3. Tutuklama Süreleri	46
2.7.6. Adli Kontrol Tedbirleri	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMA EVRESİNDE UYGULANAN ALTERNATİF YÖNTEMLER

3.1. Genel Olarak.....	51
3.2.Önödeme.....	52
3.3. Uzlaştırma.....	55
3.3.1. Genel Olarak	55
3.3.2. Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Uzlaştırma Uygulanabilmesinin Şartları	56
3.3.2.1. Kusur Yeteneği.....	56
3.3.2.2. Suça Sürüklenen Çocuğun İşlediği İddia Olunan Suçun Uzlaştırma Kapsamında Bulunması	57
3.3.2.3.Uzlaştırma Teklifi.....	58

3.3.2.4.Müzakereler	59
3.3.2.5. Edim	60
3.3.2.6. Uzlaştırıcının Seçimi	61
3.4. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi.....	61
3.5.Seri Muhakeme Usulü	64

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMA EVRESİNDE ÖZELLİK GÖSTEREN DURUMLAR

4.1. Genel Olarak.....	67
4.2. Soruşturmanın Bizzat Cumhuriyet Savcısı Tarafından Yapılması.....	67
4.3.Soruşturmanın Gizli Yürütölmesi.....	68
4.4. Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlenmesi Halinde Soruşturmanın Ayrı Yürütölmesi.....	69
4.5. Zorunlu Müdafı Görevlendirilmesi	70
4.6.Sosyal Çalışma Görevlisi Bulundurulması.....	71

BEŞİNCİ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK HAKKINDA UYGULANACAK TEDBİRLER

5.1. Çocuk Koruma Kanununda Düzenlenen Tedbirler	73
5.1.1. Genel Olarak	73
5.1.2. Danışmanlık Tedbiri	75
5.1.3. Eğitim Tedbiri.....	77
5.1.4. Bakım Tedbiri	77
5.1.5. Sağlık Tedbiri	79
5.1.6. Barınma Tedbiri.....	80
5.2. Tedbirlerde Yetki, Talep ve Tedbir Kararı Verilmesi	81
5.3. Tedbirlerin Süresi ve Sona Ermesi	82
5.4. Tedbirlerin Uygulanma Şartları.....	83

5.5. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı.....	88
5.5.1. İnfaz Kavramı	88
5.5.2.Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbiri Kararlarının İnfazı	89
5.5.3.Tedbir Kararlarının Uygulanmasının Takibi ve Denetimi.....	91
5.5.4. Çocuğun Denetim Altına Alınması.....	92
5.5.5. Tedbir Kararlarının Değiştirilmesi ve Süresinin Uzatılması	94
5.5.6. Tedbir Kararlarının Kaldırılması veya Sona Ermesi	94
SONUÇ	96
KAYNAKLAR.....	99
EKLER	104
ÖZ GEÇMİŞ	111

KISALTMALAR

AGO	: Adli Görüşme Odaları
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B	: Baskı
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMÇHDS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
C	: Cilt
CBS	: Cumhuriyet Başsavcılığı
CD	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CvGTİHY	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik
çev.	: Çeviren
ÇHKİAS	: Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇKKTY	: Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
ÇKKKDTUY	: Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
ÇMK	: Çocuk Mahkemeleri Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
dn.	: Dipnot
ET	: Erişim Tarihi
E	: Esas Numarası
Ed.	: Editör
ETCK	: Eski Türk Ceza Kanunu
GBT	: Genel Bilgi Toplama
HAGB	: Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
K	: Karar Numarası
KADEK	: Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı
KYOK	: Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı
md.	: Madde
No.	: Numara
parag.	: Paragraf
S	: Sayı
s.	: Sayfa
SEGBİS	: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu
SSÇ	: Suça Sürüklenen Çocuk
RG	: Resmi Gazete
T	: Tarih
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
YGİAY	: Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği
YCGK	:Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

Çocuklar, korunmaya muhtaç varlıklar olarak kabul edilmektedir. Ulusal ve uluslararası alanda da çocukların korunması gerektiği ve suç işlemleri halinde dahi yetişkinlerden farklı usullere tabi tutulmaları gerektiği ifade edilmiştir. Ancak bu durum biraz geç fark edilmiştir. Çocukların sanayi inkılabı ile meydana gelen ekonomik sıkıntılar sonucu çalışma hayatına katılmaları ile çocuklar çevre faktörü ile birlikte suçla tanışmıştır. Çocuk suçluluğunun bu şekilde artması ile hukuk alanında düzenleme yapılması ihtiyacı doğmuştur. Çocuk suçluluğunun ekonomik sorunlar sonucu artması çocukların suça sürüklendiklerini ve bunun çevresel etkiler nedeniyle meydana geldiğini göstermektedir. Bu nedenledir ki suç işleyen çocuğa suça sürüklenen çocuk sıfatı verilmektedir.

Çocuk suçluluğunun dikkat çekmeye başlaması sonucunda uluslararası alanda çocuk haklarının korunması için çalışmalar yapılmıştır. Bu şekilde ulusal düzenleme yapılması desteklenmiştir. Çocuk haklarına dair sözleşmelerden en kapsamlı olanı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Türkiye de çocuk haklarına ve çocuk suçluluğuna yönelik yetişkinlerden farklı düzenlemeler gerektiği bilinci ile yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu yönde ilk olarak 1979 yılında Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun kabul edilmiştir. 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu'nun kabul edilmesi ile Çocuk Mahkemelerinin Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kalkmıştır. Özel düzenlemelerin yanında genel ceza kanunlarında da suça sürüklenen çocuk hakkında düzenlemeler bulunmaktadır.

Çocuklar hakkında bu şekilde düzenlemeler yapılmasının nedeni, çocukların korunmaya muhtaç olduğu, adalet sistemi içerisinde örselenmesini engelleyerek hayata tekrar kazandırılmasıdır. Bu nedenle çocuklara yetişkinlerden ayrı olarak koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulanabilmektedir. Çocuklar hakkında yaptırım veya tedbir uygularken karşımızdaki kişinin çocuk olduğunu unutmadan hareket edilmesi gerekir. Suç işleyen çocukların, tekrar suç işlemesinin önlenmesi ve rehabilite edilmesi ana hedef olmalıdır. Çocuğun bulunduğu çevresel faktörler suçtan uzaklaşmasını engelliyorsa, yargı makamları tarafından çocuğun bulunduğu çevreden uzaklaştırılması gerekir. Bu ise uygulanacak tedbirler ile mümkündür.

Çocuklar hakkında soruşturma işlemleri ve uygulanması gereken tedbirler konusunda uygulamada bazen gerekli özen gösterilmemekte, bu durum çocukların hayatında geri dönülmez etkilere sebebiyet verebilmektedir. Çocuklar ile muhatap olan herkesin gerekli hassasiyeti göstermesi, konuya ilişkin uzmanların çocukların yanında bulunması veya çocukların soruşturmasını çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısının yapmasında olduğu gibi görevlendirilen zorunlu müdafinin de çocuklara ilişkin alanda özel eğitim alması sağlanabilmelidir. Suça sürüklenen çocuklara özgü soruşturma usulü ve uygulanacak tedbirlerin seçilme amacı da soruşturma evresine dair işlemlere ilişkin bilgileri bir araya toplamak, işlemlerin uygulanma usulü ve çocuklara özgü durumlar ve tedbirler konusunda ayrıntılı açıklamalara yer vermektir. Ceza alanında çocuklar hakkında Çocuk Koruma Kanunu ve kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler düzenlenmiştir. Ancak çalışmamız ile doğrudan uygulamaya yönelik konulara değinilerek faydalı bir çalışma olması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda hem uygulamadan hem de teoriden bahsedilecek, olması gereken ile olan arasındaki farklar da görülecektir.

Çalışma kapsamında da öncelikle çocuk ve suça sürüklenen çocuk kavramından, daha sonra uluslararası ve ulusal düzenlemelerden bahsedilecektir. İkinci bölümde soruşturma evresinin ilkeleri olan gizlilik, yazılılık, kurala bağlı olmama, kamusalılık ve mecburilik ilkelerine kısaca yer verilecek, devamında ceza ehliyetinden ve ceza ehliyeti ile doğrudan ilişkili olan farik mümeyyiz raporu ile tedbir konusunda önem arz eden sosyal inceleme raporuna yer verilecektir. Ardından soruşturma evresinde en çok yapılan işlemler olan, ifade alma, sorgu ve koruma tedbirlerine yer verilecektir. Üçüncü bölümde, soruşturma evresinde uygulanan alternatif çözüm yöntemleri olan, uzlaştırma, önödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve seri muhakeme kurumları anlatılacaktır. Dördüncü bölümde, yetişkinler ile suça sürüklenen çocuklara özgü soruşturma usulü arasındaki farklılıklara değinilecektir. Beşinci bölümde ise suça sürüklenen çocuklara uygulanan koruyucu ve destekleyici tedbirler inceleme konusu yapılacaktır. Bu bölümde ayrıntılı olarak, danışma, barınma, eğitim, sağlık ve bakım tedbirlerine yer verilecek, tedbirlerin nasıl uygulandığı açıklanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMLARI

1.1. Çocuk Kavramı

1.1.1. Genel Olarak

Çocuk kavramı birçok sözleşme ve kanunda tanımı bulunan bir kavramdır. Sözlük tanımına bakıldığında çocuk, “küçük yaştaki oğlan veya kız; bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” olarak tanımlanmıştır¹.

Çocuk kavramının uluslararası insan hakları hukuku belgelerinde ortak ve net bir tanımı bulunmamaktadır². Ancak Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHDS)’nin ilk maddesinde “çocuğa uygulanacak kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşın altındaki her insan”ın çocuk olduğu belirtilmiştir³. Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Çocuk Koruma Kanunu’nda (ÇKK), çocuk kavramının tanımı BMÇHDS’dekine paralel şekildedir⁴. Kanunlara göre çocuk, on sekiz yaşını tamamlamamış kişidir (ÇKK m. 3/1-a, TCK m. 6/1-b). Kişi yargı kararı ile ya da evlenme ile daha erken yaşta ergin olsa dahi ceza hukuku açısından on sekiz yaşını tamamlamadıysa çocuk sayılacaktır. Çocuk Koruma Kanunu’nun bu şekilde bir tanımlama yapmak suretiyle BMÇHDS’deki çocuk kavramından daha geniş bir tanımlama yaptığı görülmektedir⁵.

TCK yaş küçüklüğünün kusur yeteneğine etkisi konusunda on iki yaşını doldurmamış olanlar, on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış olanlar

¹ <https://sozluk.gov.tr/29.08.2022>

² Saliha Merve Kaya, Uygulamada Çocuk Yargılaması, İstanbul Anadolu Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde Dosya İncelemesi (İstanbul: Oniki Levha Yayınevi, 2021), s. 15.

³ Anılan sözleşmenin ilgili maddesine erişim için bkz. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> (01.02.2024)

⁴ Kaya, Uygulamada Çocuk Yargılaması, s. 15.

⁵ Kaya, Uygulamada Çocuk Yargılaması, s. 15.

ile on beş yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını doldurmamış olanlar olarak üç grup düzenlenmiştir (TCK m.31). Ayrıca kanunun 33. maddesinde fiili işlediği esnada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümlerin, on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında, on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümlerin, on beş yaşını doldurmuş olup on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında, on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümlerin ise on sekiz yaşını doldurmuş olup yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanacağı düzenlenmiştir.

Bahri Öztürk'ün Türk Ceza Hukuku isimli eserinde de belirttiği gibi iç hukukumuzda küçük ve genç kavramları kullanılabilmektedir⁶. Bahri Öztürk eserinde, on iki yaşını tamamlamamış olanlar çocuk, on iki ila on beş yaş arasında bulunan ikinci gruptakileri küçük ve on beş ila on sekiz yaş arasında bulunan çocukları genç olarak tanımlamıştır. Bu durum kavram karmaşasına yol açmaktadır. Ancak açık olan şudur ki; çocuk, on sekiz yaşını tamamlamayan bireyleri ifade etmektedir.

Çocuk kavramının uluslararası sözleşmelerde ve kanunlarda yapılan tanımları da önem arz etmektedir. Bu nedenle söz konusu tanımlar inceleme konusu yapılmıştır.

1.2. Uluslararası Sözleşme ve Belgelerde Çocuk Kavramı

20. yüzyıl başlarında meydana gelen savaşlar ve savaş sonrası gelişen toplumsal olaylar nedeniyle kimsesiz, evlilik dışı ve yoksul çocuk sayısında artış meydana gelmiştir⁷. Bu çocukların sorunları, hakları ve çocuk hukuku da buna paralel olarak gelişmiş ve bu alanda önemli düzenlemeler yapılmıştır⁸.

1.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kapsamında Çocuk Kavramı

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilerek 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, Bakanlar Kurulu tarafından 09.12.1994 tarihinde onaylanmış ve iç hukukumuzda 27.01.1995 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁶ Bahri Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), s. 837

⁷ Emine Akyüz, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, (Ankara: Milli Eğitim Yayınevi, 2000), s. 43.

⁸ Akyüz, Çocuğun Hakları, s. 43.

BMÇHDS'nin 1.maddesinde, daha önce reşit olma durumu haricinde on sekiz yaşına kadar her insanın çocuk sayılacağı belirtilmiştir. On sekiz yaşından küçükler çocuk olarak ifade edilmiş ancak sözleşmede erken reşit olma durumu ceza hukukumuzdaki aksine ayrı tutulmuştur.

Bu sözleşme, çocuk haklarının uluslararası alanda normatif nitelik kazanmasını sağlayan ilk belgedir. Aynı zamanda çocukların “Magna Cartası” olarak kabul edilmiştir⁹. Bu sözleşme ile çocuk hakları bir metinde toplanarak bağımsız bir çocuk hukukunun temeli atılmış, çocuk haklarının geliştirilmesi ve güvence altına alınmasında önemli bir adım atılmıştır¹⁰.

1.2.2. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması için Birleşmiş Milletler Kurallarında Çocuk Kavramı (Havana Kuralları)

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması İçin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) 14 Aralık 1990 tarihinde BM Genel Kurulu'nun kararı ile kabul edilmiştir (bkz.)¹¹.

Havana Kurallarının 11. maddesine göre; çocuk, on sekiz yaşın altındaki kimseler olarak tanımlanmıştır. Ancak kanunla daha düşük yaş sınırının belirlenebileceği düzenlenmiştir.

Havana kurallarının önsöz bölümünde, birçok sistemin yargı sürecinin farklı aşamalarında yetişkinler ve çocukların aynı yöntemlere maruz kaldıklarına değinilmektedir. Ayrıca çocukların savunmasız ve güçsüz olmaları nedeniyle özel bakıma ve korumaya ihtiyaç duyduklarını belirterek çocukların insan haklarına saygı duyulacak ortamlarda ıslah edilmeleri gerektiği vurgulanmıştır¹².

⁹ Yusuf Solmaz Balo, Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005), s. 50.

¹⁰ Balo, Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, s. 50.

¹¹ Anılan sözleşmeye erişim için bkz. <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/23102020131541HAVANA%20KURALLARI.pdf> (01.02.2024)

¹² Beşir Aslan, Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012), s. 40.

1.2.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Suçluluğunun Engellenmesi için Rehber İlkelerinde Çocuk Kavramı (Riyad İlkeleri)

Birleşmiş Milletler Çocuk Suçluluğunun Engellenmesi İçin Rehber İlkeler, 1990 yılında kabul edilmiştir¹³. Bu ilkelere kısaca Riyad ilkeleri adı verilmektedir. Çocuk suçluluğunun engellenmesinde temel ilke olarak kabul edilen Riyad ilkelerinde, çocukların istikrarlı ve huzurlu bir aile ortamında yetişmesine önem verilerek çocukların ve toplumun yararının korunması konusunda devlete sorumluluk yüklenmiştir¹⁴. Çocukların toplumun aktif üyesi olarak benimsenmesi, onlara değer verilmesi, çocukları eğitim hayatına kazandıracak ve hayatlarını devam ettirecek becerileri kazanmalarının sağlanması gibi konularda kurumlar oluşturulmasını ve bu yönde çalışmalar yapılmasını tavsiye etmektedir.

Riyad ilkelerinin ön sözünde ihmale uğrayan, istismar edilen, sosyal risk taşıyan çocuklar olduğundan bahsedilmiş ancak herhangi bir çocuk tanımı yapılmamıştır. Riyad ilkelerinde daha çok çocuk adalet sistemine ilişkin tavsiyelerden bahsedilmiştir. Söz konusu ilkeler tavsiye niteliğinde olduğundan herhangi bir bağlayıcılıkları bulunmamaktadır¹⁵. Yol gösterici nitelik arz etmektedir.

1.2.4. Küçükler için Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarında Çocuk Kavramı

Pekin Kuralları olarak bilinen Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları, 29 Kasım 1985 tarihinde kabul edilmiştir¹⁶. Pekin Kurallarında çocuk, “*mevcut hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan dolayı kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişi*” şeklinde tanımlanmıştır (Pekin Kuralları 2/2-a). Pekin Kurallarının 2. maddesinin 2. fıkrasının c bendinde suç işlediği iddia edilen veya suç işlediği tespit edilen şahısların küçük suçlu oldukları belirtilmiştir. Görüldüğü gibi Pekin Kuralları’nda çocuk kavramı yaş ile sınırlandırılmamıştır.

¹³ Anılan sözleşmeye erişim için bkz. <https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/23102020131635R%C4%B0YAD%20%C4%B0LKELE R%C4%B0.pdf> (01.02.2024)

¹⁴ Özge Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2021), s. 17.

¹⁵ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 18.

¹⁶ Anılan sözleşmeye erişim için bkz. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/198201915572615.pdf> (01.02.2024)

1.2.5. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinde Çocuk Kavramı

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 1. maddesinde, sözleşmenin on sekiz yaşına ulaşmamış çocuklara uygulanacağı belirtilerek çocuk tanımı yapılmıştır¹⁷. Söz konusu sözleşmenin amaçları aynı maddede, adli merci önünde çocukları ilgilendiren davalar, özellikle çocuklarla şahsi ilişki kurulması ve çocukların ikamet gibi velayete ilişkin davalardır denilerek açıklanmıştır. Sözleşme genel olarak usule ilişkin düzenlemeler içermektedir.

1.3. Türk Ceza Hukuku'nda Çocuk Kavramı

1.3.1. Genel olarak

Türk Ceza hukukunda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmeden önce çocuk kavramı net olarak tanımlanmamıştı. Ancak reşit olmayanları ifade etmek için "çocuk", "küçük" ve bazı yerlerde "genç" tabirleri kullanılmaktaydı¹⁸. Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu, uluslararası hukukta benimsendiği gibi on sekiz yaşını tamamlamamış olanları çocuk olarak tanımlayarak terim karmaşasını sonlandırmıştır¹⁹.

1.3.1. Mülga 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Kavramı

765 sayılı TCK'da çocuk tanımı yapılmamıştır. Ancak kanunun elli üçüncü ve devamı maddelerinde yaş itibarıyla sınıflandırma yapılmıştır. Kanuna göre çocuğun cezai sorumluluğu üç grup olarak düzenlenmiştir²⁰. İlk grupta bulunan 0 ila 11 yaşını bitirmemiş olan çocukların cezai sorumlulukları yoktur. Bu grupta bulunan çocukların cezai soruşturması yapılamaz. İkinci grup, 11 yaşını bitirmiş ancak 15 yaşını doldurmamış olan çocukların olduğu gruptur. Bu grupta bulunan çocukların temyiz kudretine sahip olup olmadıkları hususu önem taşır. Bu grupta yer alan çocuk, işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılayabiliyorsa cezası indirilerek verilir. Eğer bu çocuk temyiz kudretine sahip değilse 0 ila 11 yaşını bitirmemiş olan çocuklar gibi hakkında

¹⁷ Anılan sözleşmeye erişim için bkz. <https://rm.coe.int/cocuk-haklar-n-n-kullan-lmas-na-iliskin-avrupa-sozlesmesi/1680a40f34> (01.02.2024)

¹⁸ Hayati Yelesdağ, "Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006), s. 13.

¹⁹ Beşir Aslan, Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü, (Ankara: Seçkin Hukuk, 2014), s. 22.

²⁰ Yelesdağ, "Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler", s. 14.

cezai soruşturma yapılamaz²¹. Üçüncü grupta ise 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar bulunmaktadır. Bu gruptaki çocukların cezai sorumlulukları vardır, ancak ceza almaları durumunda indirim öngörülmektedir.

1.3.2. Mülga 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun Kapsamında Çocuk Kavramı

2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'da çocuk tanımı yapılmamış, "küçük" kavramının tanımı kanunun 41. maddesinde yapılmıştır. Maddeye göre, küçük, suç işlediği tarihte henüz 15 yaşını bitirmemiş olan kimselerdir. Kanunun 11 ve 12. maddelerinde, 765 sayılı yasaya paralel şekilde, 11 yaşından küçük olanlara ceza verilemeyeceği ve kovuşturma yapılamayacağı, 11 ila 15 yaş arasında bulunan küçüklerin ise işledikleri suçu anlama ve sonuçlarını kavrayabilme yeteneklerine bakılacağı düzenlenmiştir

1.3.3. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Çocuk Kavramı

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nu 6. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde çocuk, "*henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi,*" şeklinde ifade edilmiştir. Kanunun 31. maddesinde "yaş küçüklüğü" başlığı altında 765 sayılı TCK'ya benzer olarak yaş grupları arasında sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmada üç grup yaş kategorisi düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların cezai sorumluluk anlamında kusur yeteneklerinin bulunmadığı kabul edilmektedir²². Ayrıca kanunun 33. maddesinde fiili işlediği esnada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümlerin on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında uygulanacağı belirtilerek bu gruptaki çocukların da kusur yeteneklerinin bulunmadığı kabul edilmiştir. Kanun belirli yaş grubunda bulunan çocuklarda ise algılama ve irade yeteneği konusunda her somut durumda ayrı değerlendirilmesi gerektiğini, ulaşılan sonuca göre çocuk hakkında yaptırım uygulanması hususunu düzenlemiştir²³. Bu grupta bulunan çocuklar fiili gerçekleştirdiği esnada on iki yaşını tamamlamış ancak on beş yaşını doldurmamış olan çocuklardır²⁴. Üçüncü grupta bulunan çocuklar ise, fiziki olgunluk sürecini tamamlayan ve akletme

²¹ Yelesdağ, "Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler", s. 14.

²² İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), s. 414.

²³ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.415.

²⁴ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.415.

kabiliyetine haiz olan çocuklardır²⁵. Düzenlemeye göre, on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını tamamlamamış olan çocuklar bu gruptadır.

1.3.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda Çocuk Kavramı

03/07/2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuk ile ilgili tüm işlemlerde, çocuğun yararının öncelikli olarak düşünülmesi gerektiği fikrine önem verilmiştir. Bu kanun ile uluslararası metinlerde ön plana çıkan "*çocuğun üstün yararı*" ilkesi benimsenmiştir²⁶.

Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuk kavramı, "Tanımlar" başlıklı 3. maddede, "*Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi*" ifade eder şeklinde tanımlanmıştır. Maddede dikkat edilmesi gereken kısım erginliğe ilişkin ifadedir. Türk Medeni Kanunu'nda düzenleme alanı bulan evlenme veya ergin kılınma ile ergin olma durumlarında kişi ergin olsa dahi ÇKK kapsamında çocuk sıfatı devam edecektir. Bu konuda ÇKK, BMÇHS'nden daha kapsamlı bir düzenleme yapmıştır.

Çocuk kavramı konusunda önemli bir husus da kişinin hangi tarihteki yaşının esas alınacağı durumudur. Çocuğun fiili işlediği tarihteki yaşı mı yoksa soruşturma veya kovuşturma işlemlerinin yapıldığı tarihteki yaşı mı esas alınacaktır. Bu konuda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ceza muhakemesine getirilen alternatif usullerde uygulamanın nasıl olacağı hususu da tartışmalıdır. Alternatif usuller genellikle fail ve çoğu halde mağdur lehine değişiklik getirmektedir²⁷. Bir görüşe göre, yapılan değişiklikler lehe olduğu için infaz aşamasına geçilmiş dahi olsa kişiler hakkında lehe olan usulün uygulanması gerekmektedir²⁸. Bu görüşe göre, norma aykırı fiilin failin sorumluluklarını baskılayan yöntemler yerine gönüllü şekilde üstlenmesi arasında farklar bulunduğu, bozulan kamu düzeninin gönüllülük esaslı düzelmiş olmasının önemine dikkat çekilmektedir²⁹. Lehe olan düzenlemenin geriye etkili olması, cezada kanunilik ve hukuki güvenlik ve toplum barışının sağlanması ile

²⁵ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 415.

²⁶ Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 30.

²⁷ Ercan Yaşar, Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), s.143.

²⁸ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 143.

²⁹ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 144.

gereçlendirilebileceği belirtilmektedir³⁰. Ancak uygulamada durum farklıdır. Örneğin basit yargılama usulünün kesinleşmiş kararlara uygulanması konusunda, Yargıtay kararlarında belirtildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 153/5 maddesi gereğince iptal kararlarının geriye yürümeyeceği, ayrıca iptal kararının kesinleşmiş dosyalar açısından uygulanamayacağı, anılan kararın iptal kararı yürürlüğe girmeden önce kesinleştiği anlaşılmakla yürürlük tarihinden önce kesinleşmiş kararlar hakkında basit yargılama usulünün uygulanamayacağı ifade edilmiştir³¹. Seri muhakeme usulü bakımından Anayasa Mahkemesi 02.08.2022 tarihinde verdiği iptal kararı ile CMK'nın geçici 5. maddesinin d bendinde yer alan "kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış" ibaresinin iptaline karar vererek lehe bir düzenlemeye neden olmuştur. İptal kararı ile kovuşturma evresine geçilen ve hükme bağlanan dosyalarda da seri muhakeme usulü uygulanmaya başlanmıştır. Düzenlemenin iptali ile birlikte kesinleşmiş dosyalarda seri muhakeme uygulanıp uygulanmayacağı sorunu gündeme gelmiştir. Yargıtay'ın basit yargılama usulü konusunda verdiği kararlar esas alınarak seri muhakeme usulünde de aynı uygulamaya geçilmiş ve iptal kararı yürürlüğe girmeden önce kesinleşen dosyalarda seri muhakeme usulü uygulanmamıştır. Ancak uygulamada henüz birlik sağlanamamış ve sorun güncel olarak devam etmektedir. SSC'ler hakkında ise seri muhakeme ve basit yargılama konusunda CMK'da yaş küçüklüğü durumunda uygulanmayacağının belirtilmesi nedeniyle söz konusu usullerin uygulanması mümkün olmamaktadır.

Sonuç olarak ceza muhakemesine getirilen usullerin lehe olması durumunda dahi geçmişe yürütmesi söz konusu olmayacak, derhal uygulama ilkesi gereği işlem tarihindeki yaşın esas alınması gerekecektir. Ancak maddi ceza hukukunda lehe uygulama prensibi düşünüldüğünde fiilin işlendiği tarihteki yaş esas alınacak ve suç işlediği tarihte çocuk olan kişi lehe olan uygulamadan faydalanacaktır.

1.4. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı

Ceza kanunlarının yenilenmesi çalışmalarının ardından çocukların yargılanmasına ilişkin kanun olan 2253 sayılı ÇMK yürürlükten kaldırılarak 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'da, suça sürüklenen çocuk

³⁰ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 144.

³¹ Yargıtay 1. C.D. 09.05.2022 tarih 2022/4578 E., 2022/3341 K., Yargıtay 4. C. D. 24.05.2022 tarihli 2022/5157 E., 2022/12942 K., Yargıtay 11. C.D. 10.02.2022 tarihli 2021/41563 E, 2022/2075 K.

kavramı; “Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk” şeklinde tanımlanmıştır.

Kanun koyucu özellikle “suçlu çocuk” ya da “suç faili çocuk” ifadelerinin kullanılmasından kaçınmıştır³². Kanun koyucu, sürüklenme ifadesini kasıtlı olarak, çocuğun suça sürüklendiğini ifade etmek amacıyla kullanmıştır³³. Türk ceza hukukunda suç işlediği hususunda hakkında şüphe bulunan kişiye şüpheli veya sanık denirken, çocuğun suç işleme şüphesi altında bulunması halinde “suça sürüklenen çocuk” olarak ifade edilmesi kanun koyucunun yaklaşımını göstermektedir. Kanun koyucu suç işleyen yetişkin ile çocuğu aynı kapsamda değerlendirmedini belirtmek istemektedir. Suça sürüklenen çocuk ifadesinden, çocuğun iradi olarak suçu işlemediği, suç işlemeye sürüklendiği, yönlendirildiği ifade edilmektedir³⁴. Bu durum suça sürüklenen çocuğun dışsal sebepler ve içinde bulunduğu şartlar nedeniyle kendi iradesi dışında suça sürüklendiği, itildiği vurgulanmak istenmiştir³⁵. Suç işleyen çocuğa verilen sıfattan anlaşılacağı üzere, suça sürüklenen çocuk da teknik anlamda olmazsa da fiili anlamda mağdur olarak görülmektedir³⁶.

Suçta sürüklenen çocuk terimine karşı birtakım eleştiriler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, suça konu eylemi gerçekleştiren çocuğun, kendi iradesi dışında, çevre ve ailesinin etkisi ile suç işlediği sonucunun çıkarıldığı, sosyoloji, psikoloji, felsefe ve kriminoloji bilimleri bakımından çocuğun suç işlemeye sürüklendiği değerlendirmesinde bulunulsa da ÇKK’da suça sürüklenen çocuk teriminin kullanılmasının yanlış olduğu, suça konu haksızlığı gerçekleştirenin çocuk da olsa suçun faili olduğu, bu nedenle suç faili denilmesi gerektiği belirtilmektedir³⁷. Bir diğer görüşe göre suça sürüklenen çocuk ifadesi ile çocuğun korunmaya muhtaç olduğu ifade

³² Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 33.

³³ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 33.

³⁴ Aslan, Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü, s. 23.

³⁵ Fatimatüzzehra Tula Kotan, “Çocuklara Özgü Ceza Muhakemesine Hâkim İlkeler Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Soruşturma Evresi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2022) s. 28.

³⁶ Sertaç Işıka, . “Uzlaştırma Sürecinde Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Bazı Sorun ve Değerlendirmeler”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 151(2020): s. 62.

³⁷ Kaya, Uygulamada Çocuk Yargılaması, s. 19.

edilmektedir³⁸. Çocuğun suç işlemesinden önce iradesinin zayıfladığına ve suç sebebi ile ceza yaptırımından ziyade topluma geri kazandırılması gerektiği düşünülmektedir³⁹.

Başka bir eleştiri ise, henüz suç işlediği kesin olmayan çocuğa, suça sürüklenen çocuk denilmesidir⁴⁰. Bu durumun masumiyet karinesine aykırı olduğu düşünülmektedir⁴¹. Doktrinde de bu konu, çocuğun üzerine atılı suçun kesin olarak işlenmiş olduğu izlenimini vermesi nedeniyle masumiyet karinesi ile çelişen bir ifade olarak değerlendirilmekte ve eleştirilmektedir⁴². CMK’da sanık ve şüpheli ifadeleri kullanılırken, ÇKK’da suça sürüklenen çocuk sıfatının kullanılmasının doğru olmadığı savunulmaktadır⁴³. Soruşturma evresinde suç işleyen kişiye şüpheli denilmesinde olduğu gibi, çocuğa da şüpheli bir durumda bulunduğunu ifade eden bir sıfat verilmesi daha yerinde olacaktır.

Suçta sürüklenen çocuk sıfatının gözden geçirilmesi gerektiğini belirten başka bir görüşe göre, sürüklenme ifadesinin azmettirme, suça itilme, suçta kullanılma gibi hallerin bulunduğu düşünülmeye sebebiyet verdiğini ancak her zaman durumun böyle olmadığını ifade etmektedir⁴⁴. Aynı görüşe göre, sürüklenme ifadesi ile suçun faili suçun mağduru gibi gösterilerek çocuğun hukuka aykırı davranışının gizlendiği ifade edilmektedir⁴⁵.

Masumiyet karinesine aykırılık teşkil ettiği ve her durumda suçun tüm unsurları ile meydana geldiği anlamını ifade etmesi nedeniyle suça sürüklenen çocuk yerine şüpheli konumunda olduğunu gösteren “şüpheli çocuk” ifadesi kullanılması daha yerinde olacaktır.

³⁸ Ziya Can Arıca, “Türk Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2023), s. 50.

³⁹ Kaya, Uygulamada Çocuk Yargılaması, s. 19.

⁴⁰ Bilgehan Savaşçı Temiz, “Çocuk Ceza Adaleti İlkeleri Çerçevesinde 12-15 Yaş Arası Çocukların Cezai Sorumluluğunun Değerlendirilmesi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14/1 (2023): s.250.

⁴¹ Savaşçı Temiz, “Cezai Sorumluluğun Değerlendirilmesi”, s.250.

⁴² Günseli Seyfikli, “Korunma İhtiyacı Olan veya Suça Sürüklenen Çocukları Koruyucu ve Destekleyici Tedbirleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019), s. 22.

⁴³ Savaşçı Temiz, “Cezai Sorumluluğun Değerlendirilmesi”, s.250.

⁴⁴ Tula Kotan, “Çocuklara Özgü Ceza Muhakemesine Hâkim İlkeler Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Soruşturma Evresi”, s.29.

⁴⁵ Tula Kotan, “Çocuklara Özgü Ceza Muhakemesine Hâkim İlkeler Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Soruşturma Evresi”, s. 29.

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN SORUŞTURMASI

2.1.Genel Olarak

Ceza muhakemesi hukuku, kanunlarda suç olarak düzenlenen eylemlerin gerçekleştiği ve söz konusu eylemin kamu düzenini bozduğu iddiasının araştırılarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması faaliyetidir⁴⁶. Ceza muhakemesi, iddia, savunma ve yargılamadan oluşur⁴⁷. CMK'ya göre, suç haberinin alınması ile soruşturma başlar. CMK'nın ikinci maddesine göre, soruşturma evresi, iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi ifade eder.

Soruşturma evresinde adli görevli olan Cumhuriyet savcısıdır⁴⁸. Bu evrede yapılacak bütün işlemlerde yetki ve sorumluluk savcıya aittir⁴⁹. Cumhuriyet savcısı bu evrede suçun işlenip işlenmediği ve suçun unsurlarının oluşup oluşmadığı gibi durumları araştırır⁵⁰. Soruşturma evresinin sonucunda suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheyne ulaştığı takdirde kamu davası açar. Kısaca, soruşturma evresi, suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlar ve iddianamenin kabulüne kadar (CMK m. 175/1) ya da kovuşturmaye yer olmadığı kararı verilip kesinleşene kadar devam eder.

Soruşturma evresinde konumuz açısından önem arz eden ilkeler, mecburilik, kamusalılık, dağınıklık, gizlilik, yazıllık ve kurallara bağlı olmama ilkeleri olarak sayılabilir. Bu ilkelere kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır.

⁴⁶ Cumhur Şahin, Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ankara: Seçkin Hukuk, 2023) s. 27.

⁴⁷ Bilal Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2014), s. 35.

⁴⁸ Hakan Hakeri, Yener Ünver, Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018) , s. 486.

⁴⁹ Hakeri, Ünver, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2018, s. 486.

⁵⁰ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 36.

2.1.1.Soruşturmanın Gizliliği

Kovuşturma evresinin aksine soruşturma evresinde gizlilik ilkesi geçerlidir. Mülga olan CMUK'ta soruşturmanın gizliliği açıkça düzenlenmemiş olmasına rağmen ceza muhakemesinin genel ilkesi olarak benimsenmiş ve CMUK yürürlükte iken de geçerli olduğu kabul edilmiştir⁵¹. CMK'da ise 157. maddede, kanunun özel olarak düzenlediği haller saklı kalmak ve savunma hakkında zarar verilmemesi şartı ile soruşturma evresinde usul işlemlerinin gizli olduğu açıkça belirtilmiştir.

Gizlilik iki şekilde anlaşılmalıdır. İlki, soruşturma işlemleri esnasında ilgililerden başka kimsenin hazır bulunmaması, ikincisi ise yapılan araştırma sonuçlarının kamuya açık olmamasıdır⁵². Soruşturma işlemleri açıklandığı üzere kural olarak gizli yapılır⁵³. Bulunması gereken ilgililer haricinde kimse işlemler esnasında hazır bulunamaz. Soruşturma evresinde geçerli olan gizlilik ilkesi, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, doğruluk ve dürüstlük ilkelerine riayet edilebilmesi için zorunluluk arz eder. Soruşturmanın sağlıklı ilerleyebilmesi için gizlilik ilkesine uyulması gerekir⁵⁴.

Soruşturma evresinde görevli Cumhuriyet savcısı maddi gerçeğe ulaşmak için birçok yola başvurmaktadır⁵⁵. Bunlara örnek olarak, teknik araçlarla izleme, gizli soruşturmacı görevlendirme veya iletişimin dinlenmesi tedbirleri verilebilir⁵⁶. Bu tür tedbirlerde şüphelinin üzerine atılı suçu işleyip işlemediği hususunda gizli şekilde işlemler yürütülmektedir⁵⁷. Şüphelinin bu tedbirlerden haberinin olması durumunda delillerin tespit edilememesi veya ele geçirilememesine sebep olacaktır⁵⁸. Örneğin, şüphelinin ifadesi veya sorgusu esnasında savcı veya hâkim ile zabıt kâtabi hazır bulunabilir. Ancak kanunumuz istisnaen müdafinin de hazır bulunabileceğini düzenlemiştir⁵⁹.

⁵¹ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 18.

⁵² Ömer Faruk Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2021), s. 18

⁵³ Yüksel Ertürk Bezin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı", (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, 2020), s. 17.

⁵⁴ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 18.

⁵⁵ Murat Ceyhan, "Soruşturmanın Gizliliği ve Müdafinin Dosyayı İnceleme Yetkisi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 26/109(2013):, s. 467.

⁵⁶ Ceyhan, "Soruşturmanın Gizliliği", s. 467.

⁵⁷ Ceyhan, "Soruşturmanın Gizliliği", s. 467.

⁵⁸ Ceyhan, "Soruşturmanın Gizliliği", s. 467.

⁵⁹ Hakeri, Ünver, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2018, s. 490.

Müdafinin savunma hakkı, soruşturmanın gizliliğini sınırlayan bir durumdur⁶⁰. CMK’da savunma hakkına zarar vermemek koşulu ile gizlilik ilkesinin geçerli olduğu düzenlenmiştir. Savunma hakkı, sınırsız bir hak değildir. Savunma ile gizlilik arasında bir denge gözetilmelidir. Bu konuda CMK’nın 153. maddesinin 2. fıkrasında müdafinin dosyayı inceleme ve örnek alma yetkisinin kısıtlanabileceğine dair düzenlemeye yer verilmiştir. Bu durumda, müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararı ile kısıtlama kararı verilerek, dosyada inceleme ve örnek alma hakkı kısıtlanmaktadır⁶¹. Söz konusu maddenin devamında, kısıtlama kararı verilse dahi, şüphelinin ifadesi ile yakalanan kişinin ifadesi, bilirkişi raporları ve hazır bulunmaya yetkili oldukları adli işlemlere dair tutanaklar hakkında kısıtlama kararı geçerli değildir. Söz konusu evrakların incelenmesi ve örnek alınması mümkündür⁶².

Gizlilik ilkesi, lekelenmeme hakkının korunabilmesi için önemlidir⁶³. Gizlilik ilkesi ile şüpheli hakkında kovuşturma yapılmasına gerek görülmeyen durumlarda lekelenmesinin önüne geçilmektedir⁶⁴. Lekelenmeme hakkı, masumiyet karinesi ile birlikte düşünülmelidir⁶⁵. Yargıtay 13. Ceza Dairesi’nin 2014/32524 E., 2014/37202 K. ve Yargıtay 10. Ceza Dairesi’nin 2021/1483 E., 2021/5741 K. sayılı kararlarında lekelenmeme hakkı, *“suç şüphesi nedeniyle hakkında soruşturma ya da kovuşturma yürütülen kişinin bu işlemlerden dolayı şeref ve haysiyetinin zarar görmemesi, toplum içindeki saygınlığının zedelenmemesi, hakkında henüz kesin hüküm verilmemiş kişinin masumiyetine zarar verecek, kişiyi toplum nezdinde mahkum edecek nitelikte her türlü davranıştan kaçınmak..”* şeklinde tanımlanmıştır.

Gizlilik ilkesi ile soruşturma sonucunda kişi hakkında kamu davası açılmadığı durumda kişinin toplum önünde gereksiz şekilde lekelenmesi engellenmiş olur⁶⁶. Ayrıca gizlilik ilkesi ile soruşturmanın zarar görmemesi amaçlanmaktadır⁶⁷. Bu ise, delillerin

⁶⁰ Yurdagül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 20.

⁶¹ Yurdagül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 20.

⁶² Yurdagül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 20.

⁶³ Veli Özer Özbek vd., Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017), s. 66.

⁶⁴ Yener Ünver, Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), s. 513.

⁶⁵ Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020), s. 69.

⁶⁶ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 513.

⁶⁷ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 69.

yok edilmesini, değiştirilmesini ve şüphelinin kaçması durumlarını engellemek olarak ifade edilebilir⁶⁸.

Gizlilik ilkesi basın ile de yakından ilişkilidir⁶⁹. Basın haberleri ile sosyal medya paylaşımları, kişinin henüz suç işlediği kesinleşmeden suçlu kabul edilmesine ve suçlu olarak ilan edilmesine neden olabilmektedir⁷⁰. Gizlilik ile bu durum önlenmeye çalışılmaktadır. Ancak paylaşım ve haberler meydana geldikten sonra kişinin lekelenmeme hakkının korunması ve bu durumun sonuçlarının ortadan kalkması neredeyse imkânsız olmaktadır⁷¹. Sosyal medyada sahte isim ile hesap açılması da paylaşım yapan kişilere ulaşmayı zorlaştırmaktadır⁷².

Gizlilik ilkesinin ihlali durumu TCK'da düzenleme altına alınmıştır. Kanunun adliye karşı suçlar başlıklı dördüncü kısım ikinci bölümünde 285. maddesi ile suç olarak düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi de gizli tutulması gereken karar ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal eden kişi de suçun faili olacaktır. Söz konusu suçun oluşabilmesi için açıklanan işlemin kişinin masumiyet karinesinden faydalanma hakkını, haberleşme gizliliğini veya özel hayatın gizliliğini ihlal etmesi ya da maddi gerçeğe ulaşılmasını engellemeye elverişli olması gerekir⁷³. TCK söz konusu düzenlemesi ile gizlilik kavramını iki yönü ile ele almaktadır. Yakalama ve Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde de soruşturmanın gizliliğinin uygulanması başlıklı 27. maddede soruşturma işlemlerine ilişkin bilgi ve belgelerin paylaşılması ve şüphelinin teşhir edilmesi yasaklanmıştır.

Gizlilik ilkesi konusunda çocuklara ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konuya ayrıntılı olarak yer verilecektir.

⁶⁸ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 69.

⁶⁹ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 21.

⁷⁰ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 21.

⁷¹ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 21.

⁷² Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 21.

⁷³ Kürşat Özyurt, "Soruşturmanın Gizliliği ve Lekelenmeme Hakkı", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi, 2022), s. 40.

2.1.2. Soruşturmanın Yazıllığı

Kovuşturma evresinin esas ilkelerinden birinin sözlülük olmasına karşın soruşturma evresinin temel ilkelerinden biri yazıllıktır⁷⁴. Soruşturmanın yazılı olması ilkesi, soruşturma evresinde yapılan tüm işlemlerin, sözlü veya hareket şeklinde olması fark etmeksizin tutanağa geçirilmesi anlamına gelir⁷⁵. CMK'nın 169. maddesinin 2. fıkrasında, soruşturma işlemlerinin tutanağa geçirileceği, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ve zabıt kâtibinin tutanağı imzalaması gerektiği belirtilerek yazıllık ilkesi düzenlenmiştir. Aynı maddenin ilk fıkrasında şüphelinin ifadesi, sorgusu, tanık veya bilirkişi dinlenmesi, keşif ve muayene işlemlerinde zabıt kâtibinin hazır bulunmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Zabıt kâtibinin bulunmaması durumunda yemin verdirilerek bir yazman görevlendirilebileceği de ifade edilmiştir. Ancak bu durum acele hallerde mümkün olmaktadır. Bu düzenlemeden çıkan bir sonuç da, sayılan işlemler haricindeki işlemlerde zabıt kâtibi veya yazman bulunmasının zorunlu olmadığıdır⁷⁶.

Soruşturma evresinde tüm işlemlerin yazılı yapılmasının sebebi, soruşturma evresinde delillerin toplanması ve yargılama aşamasında delillerin mahkemece değerlendirilebilmesini sağlamaktır⁷⁷. Örneğin, şüphelinin veya SSÇ'nin ifadesinin alınması veya sorgusu, bilirkişi, tanık dinlenmesi, keşif veya muayene işlemlerinin her biri yazılı olarak yapılır ve dosyasına konulur.

Yapılan işlemlerin ardından düzenlenen tutanakta, işlemi yapan, işleme tanık olan ve tutanağı yazan kimselerin isim ve imzaları bulunur. Kural bu olmakta birlikte 6526 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na 21.02.2014 tarihinde getirilen hüküm ile terörle mücadelede görev alan kolluk görevlilerinin güvenliklerini sağlamak için özel bir gizlilik düzenlemesi getirilmiştir⁷⁸. CMK'nın 169. maddesinin 7. fıkrasına eklenen madde uyarınca, sayılan katalog suçlar hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, kolluğun düzenlediği tutanaklara, ilgili görevlilerin açık kimlik bilgileri yerine sicil numaralarının yazılması gerekmektedir⁷⁹. Bu düzenleme ile kolluk

⁷⁴ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 514.

⁷⁵ Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı", s. 15.

⁷⁶ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s.21.

⁷⁷ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 514.

⁷⁸ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s.21.

⁷⁹ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s.22.

görevlilerinin hedef alınması ve kendileri ile ailelerinin zarar görmesi engellenmeye çalışılmaktadır⁸⁰.

Yazılılık ile ilgili bir diğer düzenleme Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun ek 6. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, polis, bir suç ile ilgili yapılan sözlü ihbar ve şikâyetler ile görevi esnasında öğrendiği suçlara ilişkin bilgileri yazılı hale getirir. Kolluğun yaptığı tüm işlemler yazılı hale getirilir. Kolluk tarafından yapılan işlemler bir tahkikat evrakı halinde düzenlenerek Cumhuriyet savcısına iletilir ve Cumhuriyet savcısı tutanaklar üzerinde değerlendirme yapar⁸¹.

Teknoloji sisteminin gelişmesi ile yargı alanında da çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) ile Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) bu düzenlemelere örnek verilebilir. Bilgisayar sistemine geçilmesi ve ulusal düzeyde entegre olması ile yapılan işlemlerin yazılı hale getirilmesi daha kolay hale gelmiştir⁸².

Suçta sürüklenen çocukların soruşturmasında ise yazılılık ilkesinde yetişkinlerden ayrı bir usul bulunmamaktadır. Soruşturma evresindeki işlemlerin yazılı olması gerektiği ilkesi çocuklar açısından da geçerlidir.

2.1.3. Soruşturmanın Dağınıklığı

Soruşturma yapma görev ve yetkisi 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanunu'nun 17. maddesinde düzenlendiği üzere Cumhuriyet başsavcılığınınır. Kovuşturma evresinden farklı olarak soruşturma evresinde, yer, zaman ve kişiler bakımından bir bağ bulunmamaktadır⁸³. Dağınıklık kavramından, soruşturma evresindeki işlemlerin farklı yer ve zamanda, farklı kişilerce yapılması anlaşılmalıdır⁸⁴.

Soruşturma evresinde, kovuşturma evresinden farklı olarak işlemlerin tek bir Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmesi zorunlu değildir⁸⁵. Yetkili Cumhuriyet başsavcısı bir dosyanın soruşturmasını yürütme hususunda başka bir Cumhuriyet

⁸⁰ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s.22.

⁸¹ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s.22.

⁸² Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 22.

⁸³ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 24.

⁸⁴ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 24.

⁸⁵ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 514.

savcısını görevlendirebilir veya birden fazla savcı da görevlendirebilir⁸⁶. Görevli kolluk görevlilerinin de soruşturma evresince aynı olması gerekmemektedir⁸⁷. Bu evrede işlemlerin ara verilmeden yapılması veya belirli bir sırayla yapılması gibi zorunluluklar bulunmamaktadır⁸⁸. Bazı durumlarda toplanması gereken deliller Cumhuriyet başsavcılığı yargı alanı dışında olabilir. Farklı yargı çevresinde bulunan savcılık aracılığı ile işlemler yaptırılabilir. Bu durum CMK'nın 161. maddesinin 1. fıkrasında, Cumhuriyet savcısının, kendi yargı çevresi dışında işlem yaptırması gerektiğinde o yer Cumhuriyet savcısından işlemi yapmasını isteyeceği düzenlenmiştir. Şüpheli, müşteki veya tanık dinlenmesi SEGBİS aracılığı ile yapılabileceği gibi talimat yolu ile de yapılabilir⁸⁹. Kısaca, soruşturma işlemleri, farklı zamanlarda, farklı kişiler tarafından ve farklı yerlerde yapılabilir⁹⁰. Suça sürüklenen çocukların soruşturmasında ise önemli olan ÇKK m. 15 uyarınca soruşturmanın çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmasıdır. Burada bu hususa dikkat ederek işlemlerin yerine getirilmesi sağlanmalıdır.

2.1.4. Soruşturmanın Kurala Bağlı Olmayışı

Kovuşturma evresinde, kanun koyucu sıkı usul kuralları belirlemiştir⁹¹. Ancak soruşturma evresinde bu durum geçerli değildir⁹². Soruşturma evresinde görevli Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin ortaya çıkması ve adil yargılanmayı sağlamak için şüphelinin aleyhine ve lehine olan tüm delilleri toplamakla yükümlüdür⁹³. Cumhuriyet savcısı ve savcının talimatlarını yerine getiren kolluk görevlileri soruşturma işlemleri esnasında işlemlerin zamanı, yeri veya sırası gibi konularda herhangi bir kurala bağlı değildir⁹⁴. Uyulması gereken tek şart delillerin hukuka uygun şekilde toplanmasıdır⁹⁵. Soruşturma evresindeki işlemler de kanunda düzenlenmiştir ancak hangi sırayla ne zaman yapılacakları kovuşturma evresindeki gibi katı kurallar ile belirtilmemiştir⁹⁶. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı ve görevli kolluk belli kurallar olmadan araştırma

⁸⁶ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 514.

⁸⁷ Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı", s. 16.

⁸⁸ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 24.

⁸⁹ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 24.

⁹⁰ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 514.

⁹¹ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 515.

⁹² Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı", s. 16.

⁹³ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 24.

⁹⁴ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 25.

⁹⁵ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 25.

⁹⁶ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 25.

faaliyetlerini sürdürürler⁹⁷. Savcılık ve kolluğun soruşturmanın durumuna göre hangi işlemi hangi sırayla yapacakları konusunda takdir yetkileri bulunmaktadır⁹⁸. İşlemin hangi sırayla yapılacağı konusunda olduğu gibi kullanılacak araç konusunda da takdir hakkı bulunmaktadır⁹⁹. Soruşturma evresinde işlemlerin kurala bağlı olmayışı, soruşturmanın doğasından kaynaklanmaktadır¹⁰⁰. Soruşturmanın geldiği aşamaya göre işlemler yapılır, toplanması gereken deliller toplanır¹⁰¹. Hakkında soruşturma yürütülen kişinin önceden yapılacak işlemleri bilmesi, delilleri karartması, tanıkları etkilemesi veya kaçması gibi durumları beraberinde getirebilecektir¹⁰².

Hukuka uygun olduğu sürece her türlü delil toplama ve araştırma yöntemi kullanılabilir¹⁰³. Her ne kadar soruşturma evresinde savcı ve kolluk belli kurallar ile sınırlandırılmamış olsa da hukuka aykırı delil elde edilmesi de mümkün değildir¹⁰⁴. Kurala bağlı olmama ilkesine örnek olarak, tanıkların ne zaman dinleneceğini, aramanın ne zaman yapılacağı, tutuklama talebinde bulunup bulunulmaması gibi konular gösterilebilir¹⁰⁵. İşlemler tek tek yapılabileceği gibi çok yönlü işlem de yapılabilir¹⁰⁶. Soruşturma işlemlerinde amaç, delilleri toplamak, delillerin karartılmasını önlemek, şüphelilerin kaçmasını önlemek ve soruşturmayı eksiksiz yapmaktır¹⁰⁷. Suça sürüklenen çocukların soruşturmasında da kurala bağlı olmama ilkesi geçerlidir.

Kovuşturma evresinde ise, CMK açıkça işlemlerin hangi sırayla ve ne şekilde yapılacağı düzenlenmiştir. Örneğin, CMK'nın 182 ve devamı maddelerinde duruşma başlığı altında yapılan düzenleme ile duruşmaya nasıl başlanılacağı, kimlerin hazır bulunabileceği, duruşmaya ara vermeden hüküm verileceği, sanığın duruşmaya bağımsız alınacağı, duruşmaya iddianamenin okunarak başlanılacağı, duruşmada sırasıyla kimlerin dinleneceği gibi hususlar düzenlenmiştir. Soruşturma evresindeki gibi sıraya bağlı olmadan işlem yapılması mümkün değildir. Kovuşturma evresinde işlemler CMK'da belirtilen sıraya göre kurallara uyularak yapılmalıdır.

⁹⁷ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 25.

⁹⁸ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 515.

⁹⁹ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 515.

¹⁰⁰ Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı", s. 17.

¹⁰¹ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 25.

¹⁰² Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı", s. 17.

¹⁰³ Yurdagül, "Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı", s. 25.

¹⁰⁴ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 515.

¹⁰⁵ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 515.

¹⁰⁶ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 515.

¹⁰⁷ Ünver, Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, 2021, s. 515.

2.1.5. Soruşturmanın Kamusalılığı

Devletin, kamu düzenini korumak için düzeni bozan fiillere karşı soruşturma yürütme görevi bulunmaktadır¹⁰⁸. Devleti temsil eden makamların soruşturma yapması kamusalılık ilkesini ifade eder¹⁰⁹. AİHM’ne göre, eksiksiz ve etkili bir soruşturma için, soruşturma işleminin suça karışanlardan bağımsız bir organ tarafından yapılması gerekir¹¹⁰.

Soruşturmanın kamusalılığı ve mecburiliği ilkeleri dikkate alındığında, Cumhuriyet savcısı, bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrendiğinde kamu davası açıp açmayacağına karar vermek için araştırma yapmaya başlar¹¹¹. Bu husus CMK’nın 160. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. CMK’nın 158. maddesinde ise ihbar veya şikâyetin Cumhuriyet başsavcılığına veya kolluğa yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Farklı kurumlara, örneğin valilik, kaymakamlık veya mahkemeye yapılan şikâyetlerin de Cumhuriyet başsavcılığına iletilmesi gerekmektedir. Soruşturma yürütme ve kamu davası açma yetkisi yalnızca Cumhuriyet savcısına ait bir yetkidir. Cumhuriyet savcısı bu yetkiyi kamu adına kullanmaktadır¹¹². Bu nedenle soruşturma evresinin kamusalılığı ilkesinden bahsedilmektedir. SSÇ’lerin soruşturmasında da aynı ilke geçerlidir.

2.1.6. Soruşturmanın Mecburiliği

Adli makamların suç şüphesini öğrenmesi üzerine soruşturmayı başlatma yükümlülükleri vardır¹¹³. Bu duruma soruşturmanın mecburiliği adı verilir. Mecburilik ilkesi, Cumhuriyet savcısının suç işlendiği hususunda basit şüphenin bulunması durumunda soruşturma yapmak zorunda olmasını ifade eder¹¹⁴. Cumhuriyet savcısı soruşturma evresini yürütmekle görevlidir ve suç şüphesini öğrendiğinde soruşturma

¹⁰⁸ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 17.

¹⁰⁹ İlbilge Selcen Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2021), s. 146.

¹¹⁰ Yurdagül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 25.

¹¹¹ Yurdagül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 26.

¹¹² Yurdagül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 26.

¹¹³ Yurdagül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 27.

¹¹⁴ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 146.

yapmaktan kaçınamaz¹¹⁵. Soruşturma yapmaktan kaçınılması durumunda ihmal yolu ile görevi kötüye kullanma suçundan bahsedilebilecektir¹¹⁶.

Kolluk görevlileri de bir suç ile karşı karşıya geldiklerinde görevleri gereği müdahale etmek ve Cumhuriyet savcısına durumu bildirmekle yükümlüdürler¹¹⁷. Bu durum CMK'nın 160. maddesinin 1. fıkrasında, Cumhuriyet savcısının suç işlendiği izlenimini veren bir durumu öğrendiğinde kamu davası açılıp açılmayacağına karar vermek üzere gerçeği araştırmakla görevli olduğu belirtilerek soruşturmanın mecburi olduğu ifade edilmiştir. CMUK'ta kolluğun da araştırma mecburiyetinden bahsedilmişti¹¹⁸. 5271 sayılı CMK'da Cumhuriyet savcısının araştırma sorumluluğundan bahsedilmiş, savcı ön plana çıkarılmıştır¹¹⁹. Kolluk bu ilke bakımından savcının yardımcısı konumuna gelmiştir¹²⁰.

Suçta sürüklenen çocukların soruşturması ile yetişkinlerin soruşturmasında mecburilik ilkesi açısından bir fark bulunmamakta, Cumhuriyet savcısı gerçeği araştırmakla yükümlüdür. Ancak mecburilik ilkesinin istisnaları da bulunmaktadır. Başta takdirilik ilkesi olmak üzere, şikâyet, izin ve talep gibi muhakeme şartlarının gerekli olduğu durumlarda bu şartlar oluşmaz ise soruşturma işlemlerine başlanamaz veya başlanılan soruşturmaya devam edilemez¹²¹. Gerçekten de kovuşturma şartlarından olan ön ödeme veya uzlaştırma gibi usullerin olumlu sonuçlanması durumunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecek ve kamu davası açılmayacaktır¹²². Bu durum kamu davası açma yükümlülüğünün istisnası olmasının yanı sıra maslahata uygunluk ilkesinin de yansımasıdır¹²³. Savcının takdiri ile KADEK vermesi durumunda da sürecin olumlu sonuçlanması durumunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilecek ve kamu davası açma mecburiyeti ortadan kalkacaktır¹²⁴. Ayrıca CMK'nın 158. maddesinin 6. fıkrasında, suça konu ihbarın soyut ve genel nitelikte olduğu, suçun şikâyete tabi olduğu ve şikâyetin bulunmadığı, memurların soruşturma iznine tabi suç

¹¹⁵ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 14.

¹¹⁶ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 14.

¹¹⁷ Yurdağül, “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 27.

¹¹⁸ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 69.

¹¹⁹ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 69.

¹²⁰ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 69.

¹²¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s. 14.

¹²² Yaşar, Alternatif Usuller, s. 156.

¹²³ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 156.

¹²⁴ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 156.

işlemleri durumunda soruşturma izni verilmemesi gibi durumlarda da soruşturma mecburiyetinden bahsedilemez. Çünkü soruşturma işlemlerine devam edilemez.

2.2. Ceza Ehliyeti

2.2.1. Genel Olarak

Ceza ehliyeti kavramına girmeden önce suçun unsurları konusunu kavramak gerekmektedir. Suçun unsurları hususunda öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Özbek vd.¹²⁵, Öztürk-Erdem¹²⁶ ve Demirbaş¹²⁷; tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusurluluk olarak üç unsurdan bahsetmektedir. Özgenç, suçun unsurlarını, manevi ve maddi unsurlar ile hukuka aykırılık olarak belirtmektedir¹²⁸. Kişinin iradesi ile belirli bir sonucu gerçekleştirmeye yönelik kendi hâkimiyeti ile gerçekleştirdiği insan davranışını maddi unsur olarak kabul etmektedir¹²⁹. Fiil ile kişi arasındaki manevi bağ ise manevi unsurdur. Hakeri ise tipiklik ve hukuka aykırılık unsurlarını suçun unsurları olarak nitelendirmektedir¹³⁰. Yazar, kusurluluk durumunu suçun unsuru olarak değil, kişinin cezalandırılması ile ilgili bir değerlendirme olduğunu belirtmektedirler¹³¹. Kusurluluğun suçun unsuru olarak değerlendirilmesi durumunda, on iki yaşını henüz doldurmamış olan çocukların tipiklik ve hukuka aykırılık unsuruna uygun bir eylem gerçekleştirdiklerinde fiilin suç olarak tanımlanması mümkün olmayacaktır. Yaş küçüklüğü bu durumda yalnızca kusurluluğu ortadan kaldırmaktadır. Çocuğun gerçekleştirdiği eylem yine suç teşkil etmektedir¹³².

Ceza kanunu kusur ve haksızlık kavramlarını birbirinden net biçimde ayırmıştır¹³³. Haksızlık, hukuk düzeninin yasakladığı fiillerin eyleme dökülmesi olarak ifade edilmekte ve hukuka aykırılık değerlendirmesi yapılırken fiilin gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılmaktadır¹³⁴. Bu durumda değerlendirme fail önem arz etmeden

¹²⁵ Veli Özer Özbek vd., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), s. 206.

¹²⁶ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), s. 171.

¹²⁷ Timur Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), s. 226.

¹²⁸ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), s. 181.

¹²⁹ Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 182.

¹³⁰ Hakan Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler, (Ankara: Astana Yayınevi, 2020), s. 114.

¹³¹ Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.132.

¹³² Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 34.

¹³³ Mahmut Koca, İlhan Üzülmaz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), s. 309.

¹³⁴ Koca, Üzülmaz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2019, s. 309.

objektif şekilde yapılmaktadır. Failin değerlendirilmesi noktasında kusur kavramı gündeme gelmektedir¹³⁵. Kusur, maddi ve manevi unsurlar ile hukuka aykırılık unsurlarının mevcut olduğu kanısına varıldıktan sonra değerlendirilmektedir. Failin, suç olarak tanımlanan fiil nedeniyle sorumlu olduğunun kabul edilebilmesi için suç tipine uygun hukuka aykırı bir fiili gerçekleştirmesinin yanında kusurlu hareket etmesi de gerekir¹³⁶. Kusur ile failin gerçekleştirdiği haksızlık nedeniyle kınanıp kınanamayacağının tespiti yapılır¹³⁷. Kusur kavramı, suçun unsuru olarak değil kişinin cezalandırılabilir olması için bulunması gereken bir şarttır diyebiliriz¹³⁸.

Doğruyu, yanlış, haksızlığı, iyi ve kötüyü ayırt edebilen kişinin kusur yeteneğine sahip olduğu söylenebilir¹³⁹. Ceza hukukunun temel ilkelerinden biri “Kusursuz ceza olmaz ilkesi”dir¹⁴⁰. Güvenlik tedbiri uygulanmasında ise kusur şartı aranmamaktadır. Failin toplum açısından tehlike arz ettiğine karar verildiğinde güvenlik tedbiri uygulanabilecektir¹⁴¹.

Kusur, failin kişisel olarak kınanabilir olması durumudur. Kınamanın nedeni, failin hukuka uygun davranabilecek durumda bulunmasına rağmen haksızlık içeren davranışı gerçekleştirmeyi seçmesidir¹⁴². Kısaca, kusur, failin irade oluşumunun kınanabilir olması anlamına gelir¹⁴³. Kişinin kınanabilir olması için ise isnat yeteneği olmalıdır¹⁴⁴. Isnat yeteneği, failin kişisel özellikleriyle ilgilidir¹⁴⁵. Isnat yeteneği anlama ve isteme yeteneklerinden oluşur¹⁴⁶. Anlama yeteneği, bir kimsenin yaptığı hareketlerin toplum içindeki değerini bilmesi, isteme yeteneği ise, kişinin yaptığı hareketleri özgür bir irade ile tayin edebilmesidir¹⁴⁷. Kanun genel olarak herkesin algılama ve

¹³⁵ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2019, s. 309.

¹³⁶ Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023), s. 312.

¹³⁷ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s. 312.

¹³⁸ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s. 312.

¹³⁹ Hakan Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2009), s. 270.

¹⁴⁰ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2019, s. 309.

¹⁴¹ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2019, s. 309.

¹⁴² Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2019, s. 310.

¹⁴³ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2019, s. 310.

¹⁴⁴ Murat Köksal, “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, 2014), s. 43.

¹⁴⁵ Köksal, “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”, s. 43.

¹⁴⁶ Köksal, “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”, s. 43.

¹⁴⁷ Köksal, “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”, s. 43.

davranışlarını yönlendirme kabiliyetine haiz olduğunu kabul etmektedir¹⁴⁸. Ancak herkesin algılama ve davranışlarını yönlendirme kabiliyeti aynı seviyede değildir¹⁴⁹. Kişilerin algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini etkileyen hallerden biri de yaş küçüklüğüdür. Çocukların yaşlarının ilerlemesi ile birlikte algılama ve yönlendirme yeteneklerinde de bir gelişme olmaktadır. Bu nedenle kusur yeteneği ile yaş arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır¹⁵⁰. Yaş ilerlemesi ile algılama ve yönlendirme yeteneğinin geliştiği kabul edilmekle, Kanun da bu şekilde üç grup sınıflandırma yapmıştır. Bu dönemlerde failin içinde bulunduğu gruba ve algılama ve yönlendirme yeteneğine göre sadece güvenlik tedbiri veya güvenlik tedbiri ile cezadan biri ya da sadece ceza yaptırımını uygulanması öngörülmüştür¹⁵¹.

Bahse konu gruplar, 0 ila 12 yaşını doldurmamış çocuklar, 12 yaşını doldurmuş olup 15 yaşını doldurmamış olan çocuklar ve 15 yaşını doldurmuş olup 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar olarak düzenlenmiştir.

Bu başlık altında yaş gruplarının ceza ehliyeti inceleme konusu yapılmıştır.

2.2.2. 0-12 Yaş Arasında Bulunan Çocuklar

TCK'nın 31. maddesinin birinci fıkrasına göre 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. On iki yaşından küçük çocukların ruhsal ve fiziksel yönden ne kadar gelişmiş olurlarsa olsunlar, haklarında herhangi bir cezaya hükmedilemeyeceği öngörülmüştür¹⁵². Bunun sebebi, gerçekleştirdikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin gelişmediğinin kabul edilmesidir. Bu durum çürütülmesi imkânsız bir karine olarak kabul edilir¹⁵³. Bu nedenle çocuk, suç işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış ise işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine bakılmayacaktır¹⁵⁴.

¹⁴⁸ Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2018), s. 416.

¹⁴⁹ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 416.

¹⁵⁰ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 413.

¹⁵¹ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 417.

¹⁵² Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2019, s. 838.

¹⁵³ Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2019, s. 838.

¹⁵⁴ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 12.

Ceza kovuşturması, bir kişi hakkında cezalandırma amacıyla dava açılması anlamına gelir¹⁵⁵. Bu nedenle bu grupta bulunan çocuklar hakkında güvenlik tedbirlerinin uygulanması için dava açılabilir, ancak cezalandırılmaları amacıyla dava açılmayacaktır¹⁵⁶.

2.2.3. 12-15 Yaş Arasında Bulunan Çocuk

Türk Ceza Kanunu'nda on iki yaşını tamamlamış ancak on beş yaşını tamamlamamış olan çocuklar hakkında algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği bakımından ayırım yapılmıştır¹⁵⁷. Buna göre, algılama ve davranışlarını yönlendirme kabiliyetine sahip olanlara ceza yaptırımı, olmayanlara ise güvenlik tedbiri uygulanacaktır¹⁵⁸.

Bu gruptaki çocukların ceza ehliyetinin olup olmadığının tespiti için işlediği suçu algılayıp algılamadıkları tespit edilmektedir. Bu konuda “Farik Mümeyyiz Raporu” adı verilen raporun aldırılması gerekmektedir¹⁵⁹. Çocuğa bakılarak bir hukukçu tarafından söz konusu olgu tespit edilemeyeceğinden, raporu vermeye yetkili uzman doktor tarafından, çocuk ile görüşülerek rapor hazırlanmaktadır¹⁶⁰.

Suç işlediği tarihte 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış olan çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluklarının olmadığı kabul edilir. Bu durum TCK'nın 31. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu grupta bulunan ve algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmemiş çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. Kanun koyucu burada on iki yaşından küçük çocuklardan farklı olarak hâkime takdir yetkisi vermemiş, bir zorunluluk getirmiştir. Söz konusu çocuklar hakkında ceza verilmesine yer

¹⁵⁵ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 418.

¹⁵⁶ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 418.

¹⁵⁷ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 418.

¹⁵⁸ Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 418.

¹⁵⁹ Vahit Yıldırım, “Suça Sürüklenen Çocukların Soruşturma Evresi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2023), s. 68.

¹⁶⁰ Çocuk Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 20. maddesinin 4. fıkrasına göre, çocuğun algılama ve davranışlarını yönlendirme konusunda adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk hâlinde uzman hekimden görüş alınır. Yargıtay kararlarında da raporu veren hekimin adli tıp, nöroloji veya psikiyatri uzmanı olması gerektiği belirtilmektedir.

olmadığına dair karar verilerek çocuk hakkında eğitici, koruyucu ve topluma kazandırıcı güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına karar verilecektir¹⁶¹.

2.2.4. 15-18 Yaş Arasında Bulunan Çocuk

Suç işlediği tarihte on beş yaşını doldurmuş olup on sekiz yaşını doldurmamış olan çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin olduğu kabul edilir¹⁶². Bu husustan herhangi bir rapor alınması gerekmez. Kanun koyucu bu gruptaki çocukların alacakları cezada indirim yapılmasını zorunlu kılarak çocukları tekrar topluma kazandırmayı amaçlamaktadır¹⁶³.

2.3. Farik Mümeyyiz Raporu

Farik Mümeyyiz Raporu, kanunda ikinci grup olarak düzenlenen 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış olan çocukların işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olup olmadığı hususunda hekimler tarafından düzenlenen rapordur(TCK m.31/2). TCK'nın 31. maddesinde bu grupta bulunan çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmamasına göre bir ayırım yapılmıştır.

Farik ve mümeyyiz kavramı mülga 765 sayılı TCK'da kullanılan bir terim olmakla beraber, yeni ceza kanununda, *“işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği”*ne karşılık gelmektedir. Eski kanunda yer alan “Farik ve mümeyyiz” kavramı, ceza ehliyeti kavramına benzemektedir¹⁶⁴. Uygulamada söz konusu rapor Adli Tıp Kurumu Şube Müdürlüklerinden talep edilmekte ve adli tıp uzmanları tarafından hazırlanmaktadır¹⁶⁵.

Çocuğun zeka geriliği veya psikiyatrik bir sendrom belirtisi bulunmuyorsa mümeyyiz olduğu kabul edilir¹⁶⁶. Farik kavramı ise benzer olaylar, davranışlar, duygular, değer ölçüleri arasında ince ayırım yapabilme, bulunduğu koşullarda doğru olanı, suç olmayanı, toplumca doğru kabul edileni seçebilme, ayırt edebilmek ve

¹⁶¹ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 12.

¹⁶² Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 420.

¹⁶³ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 13.

¹⁶⁴ Dr. Gürol Cantürk, Çocuk Suçluluğunda Adli Psikiyatrik Değerlendirme, TTB, Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 2005, cilt 14, sayı 2, s. 32.

¹⁶⁵ Örnek için bkz. ek 2

¹⁶⁶ Cantürk, Çocuk Suçluluğu, s.33.

uygulayabilmek olarak tanımlanabilir¹⁶⁷. Çocuğun farik ve mümeyyiz olup olmadığı uzman hekim tarafından çocuğun fiziksel, ruhsal, psikolojik ve cinsel gelişimine, çevresine, suça konu eylemi gerçekleştirdiği koşullara, değer ölçüleri gibi unsurlara bakılarak tespit edilecektir¹⁶⁸.

Çocuğun farik mümeyyiz olup olmadığına dair raporun her işlediği suç açısından ayrı ayrı alınması gerekir¹⁶⁹. Rapor içerisinde hangi suç hakkında raporun düzenlendiği, çocuğun hangi suç bakımından algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği olup olmadığı ayrıntılı şekilde belirtilir. SSÇ'nin daha önce işlediği suçu tekrar işlemesi veya farklı bir suç işlemesi halinde ceza ehliyetinin bulunup bulunmadığı konusunda önceki alınan rapor yalnızca yol gösterici olabilir. Söz konusu rapor karar verilirken bağlayıcı nitelik taşımaz¹⁷⁰.

Suçta sürüklenen çocuğun tek bir fiil ile farklı suçları aynı anda işlemiş olması durumunda her suç için ayrı değerlendirme yapılması gerekir¹⁷¹. Rapor talep edilirken, örneğin ruhsatsız silah bulundurma ve silahla yaralama suçlarını işlemesi durumunda her iki suç açısından tek rapor düzenlenmesi istenecektir. Hırsızlık suçu ile konut dokunulmazlığını ihlal suçlarını birlikte işlemesi durumunda her iki suç açısından rapor alınacaktır. Rapor içerisinde hangi suç açısından algılama yeteneği olduğu, hangi suç açısından algılama yeteneği olmadığı belirtilecektir. Çocuğun bir suç açısından algılama yeteneği var ama diğer suç açısından algılama yeteneği yok ise, algılama yeteneği bulunmayan suç hakkında güvenlik tedbiri talep edilecek, diğer suç açısından cezalandırılması amacıyla kamu davası açılabilecektir. Çocuk hakkında birden fazla

¹⁶⁷ Cantürk, Çocuk Suçluluğu, s.33.

¹⁶⁸ Cantürk, Çocuk Suçluluğu, s.33.

¹⁶⁹ Ali İhsan İpek, Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), s. 97.

¹⁷⁰ Cantürk, Çocuk Suçluluğu, s. 32.

¹⁷¹ Yargıtay 2. Ceza Dairesi 2018/3381 Esas, 2018/9305 Karar sayılı kararında “Fiili işledikleri tarihte on iki yaşını doldurup, on beş yaşını doldurmamış olan suça sürüklenen çocuklar ... yönünden...düzenlenen 24/01/2013 tarihli raporlarında, işlemiş oldukları hırsızlık suçundan dolayı fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediğinin bildirilmesi ve iddianamede TCK'nın 31/2. maddesi uyarınca çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunması isteminde bulunulması karşısında, hırsızlık eylemi konutun bahçesinden gerçekleştirildiği halde, 24/01/2013 tarihli raporlarda, suç adı “işyerinden hırsızlık” olarak gösterildiğinden, suça sürüklenen çocuk ... yönünden hırsızlık suçundan, suça sürüklenen çocuk ... yönünden ise gerek hırsızlık ve gerekse rapor kapsamında bulunmayan konut dokunulmazlığını bozma suçları yönünden fiilin anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği hakkında uzman hekimden rapor alınıp, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına ilişkin Usul ve Esaslar hakkında Yönetmeliğin 20. maddesi uyarınca sosyal inceleme de yaptırılarak... tedbirlerden birine hükmolunması gerektiği gözetilmeden, suça sürüklenen çocukların atılı suçlardan yazılı şekilde hükümlülüklerine karar verilmesi...” denilerek her suç yönünden ayrı rapor alınması gerektiği belirtilmiştir.

soruşturma bulunuyor ve alınan ilk raporda algılama yeteneğinin bulunduğu tespit edilmiş olsa dahi her eylem için tekrar rapor düzenlenmesi gerekir. Her somut olay ayrı değerlendirildiği gibi çocuğun gerçekleştirdiği her suç eylemi de ayrı değerlendirilir.

2.4. Sosyal İnceleme Raporu

Çocuk yargılamasında temel felsefe, çocuğun fayda ve menfaatini her zaman ön planda tutan özel bir yargılama olmasıdır. Psikoloji ve sosyoloji gibi alanlarda çalışan uzmanların katılımı ile çocuğun kişiliğinin tanınması sağlanarak, cezalandırma amacından ziyade iyileştirici ve önleyici amaç taşımaktadır¹⁷².

Sosyal inceleme raporu (SİR) konusunda, ÇKK'nın 35. maddesinde “sosyal inceleme” başlığı ile, Cumhuriyet savcısı, çocuk hâkimi veya mahkeme tarafından gerekli görüldüğünde çocuğun bireysel ve sosyal çevresine ilişkin özellikleri içeren inceleme yapılarak hazırlanan raporlar olarak tanımlanmıştır¹⁷³. Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin (ÇKKTY) 20. maddesinin de sosyal inceleme raporu konusunda düzenleme bulunmaktadır. Bu maddede 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocuklar için sosyal inceleme raporunun alınmasının zorunlu olduğundan bahsedilmektedir.

Sosyal inceleme raporu, mahkeme kararı ile sosyal çalışma görevlileri tarafından hazırlanan, suçun kişiselleştirilmesi için önem taşıyan bir rapordur¹⁷⁴. Bu rapor ile ulaşılan bilgiler ise, çocuğun şahsi özellikleri, sosyal çevresi, aile yaşantısıdır¹⁷⁵. Sosyal İnceleme Raporunda nelerin yer alması gerektiği ÇKKTY madde 21. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir.

Çocuğu tanıyabilmek için Sosyal İnceleme Raporu aldırılması büyük önem taşımaktadır. Sosyal İnceleme Raporu, hüküm öncesi rapor olarak da adlandırılmaktadır. Bu rapor, yargıya yardımcı olmak için düzenlenmiştir. Rapor ile amaçlanan, rapora konu çocuğun kişisel koşulları, tutum ve davranışları hakkında mahkemeye doğru bilgi

¹⁷² Köksal, “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”, s. 3.

¹⁷³ Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2019, s. 840.

¹⁷⁴ Betül Asena Sönmez, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2019), s. 31.

¹⁷⁵ Burçak Kaya, “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), s. 41.

sunmaktır. Söz konusu rapor ile yargılama aşamasında mahkemeye doğru bilgi verilerek çocuk için en faydalı düzenlemeyi içeren hükmün verilmesi sağlanmaktadır¹⁷⁶.

Sosyal inceleme raporunun hazırlanabilmesi için bilgi toplanması gerekir. SSÇ'nin suç işlemesine neden olan olgular araştırılarak suça yönelik değerlendirme yapılmaktadır. Yargılamaya faydalı olacak bir sosyal inceleme raporunun hazırlanabilmesi için yaklaşık 30-45 gün süre gereklidir¹⁷⁷. Sosyal çalışmacı, çocuğun özellikleri ve ihtiyaçlarını belirleyerek raporu hazırlayacaktır.¹⁷⁸

Tez kapsamında bahsetmiş olduğumuz Sosyal İnceleme Raporları ile Farik Mümeyyiz Raporu tamamen farklı niteliktedir. Birbirleri yerine geçemezler. Sosyal inceleme raporu içerisinde çocuğun farik mümeyyiz olup olmadığı hususunda değerlendirme yapılamaz¹⁷⁹. Sosyal inceleme raporunda çocuk, çocuğun ailesi ve çevresi hakkında gözlem ortaya konulur¹⁸⁰.

Sosyal inceleme raporu aldırılması, çocuğu tanımak ve hangi tedbirin onu topluma geri kazandırarak suçtan uzaklaştıracağını tespit etmek açısından büyük öneme sahiptir. Yargıtay bu konuda ilk derece mahkemelerinin sosyal inceleme raporu aldırmaksızın vermiş olduğu kararlarda, sosyal inceleme raporu aldırılmamasının gerekçesinin gösterilmemesini bozma nedeni kabul etmiştir¹⁸¹.

¹⁷⁶ Semra Saruç, Derya Kayma Güneş, Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi, Dergipark, Cilt 25, Sayı 1, Nisan, 2014, s. 110.

¹⁷⁷ Sönmez, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 32.

¹⁷⁸ İpek, Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, s. 72.

¹⁷⁹ İpek, Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, s. 98.

¹⁸⁰ İpek, Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, s. 98.

¹⁸¹ Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 09.03.2010 tarihli kararında; "Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi uyarınca; bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılığınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılmasını öngördüğü sosyal inceleme raporunda, çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından, sosyal yönden inceleme yaptırılmasının gerekli olduğu, mahkemece sosyal inceleme raporuna gerek görülmediği takdirde ise gerekçesinin kararda gösterilmesinin zorunlu olduğu gözetilmeden karar verilemeyeceğini belirterek" sosyal inceleme raporu (SİR) alınmama gerekçesi gösterilmeden karar verilmesini eleştirip yerel mahkeme kararını bozmuştur.

2.5. Suça Sürüklenen Çocuğun İfadesinin Alınması

2.5.1.Genel Olarak

İfade alma işleminin temel amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır¹⁸². İfade almanın esası bilgi toplamaya dayanır. Bu nedenle ifade alma işlemi, tahkikata yön veren bir işlemdir¹⁸³. CMK'nın 146. maddesinde ifade alma usulü düzenlenmiştir. Suça sürüklenen çocukların ifade alma işlemi, çocuk suçları bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilecektir, kolluk görevlileri SSÇ'nin ifadesini alamazlar.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin (YGIAY) 19. maddesinde SSÇ'lere ilişkin soruşturma evresinde dikkat edilmesi gereken hususlar düzenlenmiştir. Bunlardan bazıları, çocuğun gözaltına alındığının anne, baba veya vasisine bildirileceği, kendi talebi bulunmasa dahi müdafiden faydalanacağı, ifadesi esnasında müdafinin hazır bulunacağı gibi durumlardır.

Çocuğun ifadesinin alınmasında, özenli davranmak gerekir¹⁸⁴. İfade almanın amacına bir defalık ayrıntılı ifade alma ile ulaşılmalıdır¹⁸⁵. Bu nedenle çocukların ifadeleri deneyimli uzmanlarla birlikte alınmalıdır¹⁸⁶. ÇKK'nun 15. maddesinin 2. fıkrasında çocuğun ifadesinin alınması ve hakkındaki diğer işlemler esnasında yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabileceği düzenlenmiştir. Çocuğun zarar görmemesi için ihtiyacı olabilecek durumlarda sosyal çalışmacı bulundurulması faydalı olacaktır. Maddedeki düzenlemeye bakıldığında, sosyal çalışmacı bulundurulmasının zorunlu olmayıp Cumhuriyet savcısının takdirine bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Çocuğun ifadesinin bir kez alınması ikincil mağduriyetin önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Şüphelilerin ifadesi de genellikle bir kez alınır ancak savcının gerek görmesi durumunda ikinci kez ifade alınabilir. Çocukların aynı olay nedeniyle tekrar tekrar dinlenmeleri psikolojik olarak etkilenmelerine neden olabilecektir. Bu nedenle ifade alınırken dikkatli davranılmalı, sorulması gereken tüm hususlar sorulmalıdır.

¹⁸² Timur, Demirbaş, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, (Ankara: Şeşkin Yayınevi, 2022), s.115.

¹⁸³ İsmail Metin, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019), s. 93.

¹⁸⁴ Demirbaş, Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 309.

¹⁸⁵ Demirbaş, Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 309.

¹⁸⁶ Demirbaş, Şüphelinin İfadesinin Alınması, s. 309.

Burada önem arz eden husus çocuğun adli makamlarla devamlı karşı karşıya gelmesinin engellenmesidir.

Suçla sürüklenen çocuğun ifadesi adli görüşme odaları adı verilen özel odalarda alınabilmektedir. Bu nedenle adli görüşme odalarının incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

2.5.2.Adli Görüşme Odaları

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından, adli süreç içerisinde mağdurlara yönelik olarak onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri dikkate alınarak mağdur destek sistemi kurulması amaçlanmış, bunun sonucunda Adli Görüşme Odaları kurulmuştur¹⁸⁷.

Adli Görüşme Odaları (AGO), Adalet Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun (UNICEF) işbirliği içerisinde yürüttükleri “Çocuk İçin Adalet Projesi” çerçevesinde oluşturulmuş, adalet sistemine dâhil olan çocukların diğer kişilerden farklı ortamda dinlenmesini sağlayan alanlardır¹⁸⁸. Adli Görüşme Odaları (AGO), görüşme, bekleme ve gözlem odası olmak üzere üç ayrı bölümden meydana gelmektedir¹⁸⁹. AGO adı verilen bu odalar, suça sürüklenen çocukların ifadelerinin alınması için kullanılabileceği gibi mağdur çocuk veya cinsel suç mağdurlarının beyanlarının alınması için de kullanılır.

Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan Adli Görüşme Odaları konulu 176 numaralı 1 Nisan 2021 tarihli Genelgesinde, başta çocuklar olmak üzere kırılgan grupların ifadelerinin alınmasında ikincil örselenmenin önüne geçmek ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için özel ortamların kullanılması gerektiği belirtilmiştir¹⁹⁰. Genelgenin devamında, yalnızca mağdur çocuklar ve cinsel suç mağdurları için değil, suça sürüklenen çocuklar için de mümkün olduğu kadar AGO'ların kullanılması gerektiği ifade edilmiştir¹⁹¹.

¹⁸⁷ <https://magdur.adalet.gov.tr/Home//SayfaDetay/adm-nedir>, erişim tarihi 30.08.2022

¹⁸⁸ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 140.

¹⁸⁹ <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/45/dosya/ago-nedir12-03-202011-1822-06-202116-20.pdf>, erişim tarihi, 30.08.2022

¹⁹⁰ <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/142021084114176noluagogenelge01-04-202109-53.pdf>, erişim tarihi, 30.08.2022

¹⁹¹ <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/142021084114176noluagogenelge01-04-202109-53.pdf>, E. T., 30.08.2022.

Suçta sürüklenen çocuğun ifadesinin AGO’da alınmasına, çocuğun yaşı, gelişim özellikleri ve durumu dikkate alınarak karar verilecektir. Adli görüşme başlamadan önce, adli görüşmeci olarak görevlendirilen uzman, SSÇ’ye görüşmenin niteliğini, görüşmenin kayda alındığını, sesli ve görüntülü olarak aktarıldığını anlatır¹⁹². Görüşme esnasında, SSÇ’nin lekelenmeme hakkına zarar gelmemesi için gerekli önlemler alınacaktır¹⁹³. Cumhuriyet savcısı, mikrofon aracılığıyla adli görüşmeciye sorularını aktarır, adli görüşmeci uygun bir dil ile SSÇ’ye soruları sorar. Bu sayede çocuk yalnızca adli görüşmeci ile muhatap olmakta, kendisini adli sürecin dışında hissederek kendisini daha iyi ifade edebilmektedir¹⁹⁴.

AGO’lar gün geçtikçe ülkemizde sayı olarak artmaktadır. Çocuk ceza adalet sistemi açısından oldukça iyi bir gelişmedir. Fakat suçta sürüklenen çocukların ifadelerinin alınması noktasında adli görüşme odaları pek kullanılmamaktadır¹⁹⁵. Bu durum uygulayıcı olarak tarafımızca da tespit edilen bir husustur. AGO kullanım azlığının nedeni her adliyede genelde bir adli görüşme odasının bulunması, uzman ve çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcı sayısının azlığı olabilir. Adliyede bulunan bir AGO için randevular alınmakta, genelde Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddet Bürosu tarafından, cinsel suç mağdurlarının beyanlarının alınması amacıyla kullanılmaktadır. 2022 yılının istatistiksel verilerine göre, yıl içerisinde Cumhuriyet başsavcılıklarında soruşturma evresinde suçta sürüklenen çocuklar hakkında açılan dosya sayısı 185.189 dosya içerisinde bulunan SSÇ sayısı 171.890’dır¹⁹⁶. Türkiye’de 2022 yılında mevcut AGO sayısı ise 152’dir¹⁹⁷. 2022 yılı içerisinde açılan cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suç sayısı ise 250.018’dir¹⁹⁸. Yıl içerisinde işlenen 250.018 suçu günlük olarak değerlendirdiğimizde, bir güne karşılık 694 suç işlendiğini kabul edebiliriz. Hafta sonu dâhil bir gün içerisinde adliye başvuran 694 cinsel suç mağduru bulunmaktadır. Ancak toplamda 152 adet AGO bulunmaktadır. Her gün bir AGO’da cinsel suç mağdurları ile diğer kırılgan gruplar haricinde mesai saati içerisinde iki SSÇ

¹⁹² Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği 4. madde 1. fıkrası I benti uyarınca, “Uzman: Aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı kadrosunda çalışan görevliler ile Ceza Muhakemesi Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu gereğince bu Yönetmelik kapsamına giren konulara ilişkin olarak tayin edilen kişileri” ifade eder.

¹⁹³ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 141.

¹⁹⁴ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 142.

¹⁹⁵ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suçta Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 142.

¹⁹⁶ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/29032023141410adalet_ist

¹⁹⁷ <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ago-bulunan-adliyeler>

¹⁹⁸ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/29032023141410adalet_ist

dinlenebileceğini kabul edersek AGO sayısı yaklaşık 500 olduğunda yeterli imkân sağlanabilecektir. Ancak bu durum her yıl artan suç oranı ile güncellenmesi gerekecektir. Ayrıca, AGO'ların kullanılabilmesi için Cumhuriyet savcısının; uzmanı, avukatı, odayı hazırlatması gerekecektir. Her ifade için bu hazırlığın yapılması iş yükünü artıracaktır. Açıklanan nedenlerle ülkemizde suça sürüklenen çocukların ifadeleri alınırken genel olarak AGO'lar kullanılmamaktadır. Çocukların korunması amacıyla AGO'ların kullanımının yaygınlaşması için savcı sayısının artması ve binaların yeterli düzeye gelmesi gerekmektedir.

2.6. Suça Sürüklenen Çocuğun Sorgusu

Sorgu, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından suça sürüklenen çocuğun üzerine atılı suç ile ilgili dinlenilmesini ifade eder. Mahkeme veya hâkim sorgu esnasında çocuğun hal ve hareketlerine dikkat ederek suçlamayı anlama ve kendisini ifade etme yeteneğinin bulunup bulunmadığını incelemelidir. Çocuğun durumu hususunda tespitte bulunabilmek için sorgu öncesi ve sorgu esnasında sosyal çalışma görevlisi bulundurulması faydalı olacaktır¹⁹⁹. Bu durum ÇKK madde 22/2'de düzenlenmiştir.

İfade alma esnasında müdafî bulunmasının zorunlu olduğu gibi sorgu esnasında da müdafinin bulunması gerekir²⁰⁰. Sorgu işleminin AGO kullanılarak yapılması da mümkündür.

2.7.Koruma Tedbirlerine Başvurulması

2.7.1.Genel Olarak Koruma Tedbirleri

Koruma tedbirleri kavramı konusunda öğretide fikir birliği bulunmamaktadır²⁰¹. Koruma tedbirleri, “İhtiyati tedbirler”, “usul tedbirleri”, “zorlama önlemleri”, “ceza muhakemesi bağlamında temel haklara müdahale” “müdahale yahut zorlama tedbirleri” gibi terimler kullanılmaktadır²⁰². Kavram seçimi, tedbirden beklenen amacı içinde

¹⁹⁹ ÇKK m.3/1-e bendine göre, “Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını,” ifade eder.

²⁰⁰ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 145.

²⁰¹ Ercan Yaşar, Adli Kontrol Tedbirleri Çerçevesinde Geçirilen Sürelerin Mahsubu ve Tazmini, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 1370.

²⁰² Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s. 1370.

barındırdığı için önem arz etmektedir²⁰³. Örneğin, suç işlenmesinin önlenmesi, toplumun öfkesinin dindirilmesi veya failerin hürriyetten yoksun bırakılması, ceza yaptırımından beklenen suç işlenmesi konusunda faili caydırma gibi amaçlar beklenebilecektir²⁰⁴. Koruma tedbirleri kullanımı, delillerin korunması ve tanıkların baskı görmekten korunması olarak değerlendirildiğinde isabetli olmaktadır²⁰⁵.

Koruma tedbirleri, ceza muhakemesinin sürüncemede kalmaması veya muhakeme sonucunda verilen kararların infazını sağlamak için, kural olarak karar verme yetkisine haiz mahkemece, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde geçici olarak uygulanan ve hükümden önce temel hak ve hürriyetlere müdahaleyi gerektiren çözüm yolları olarak tanımlanabilir²⁰⁶. Koruma tedbirleri, ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmak ve verilen kararların uygulanabilmesi amacıyla başvuru önlemleridir²⁰⁷. Kişilerin temel hak ve özgürlüklerini sınırlayıcı nitelikte oldukları için büyük öneme sahiptirler.

Koruma tedbirleri ile delillerin korunması, somut olayla temasın kaybedilmemesi, zaman geçmesi ile oluşacak muhtemel zararların önlenmesi gibi amaçlar hedeflenmektedir²⁰⁸. Amaçlara ulaşırken kişilerin temel hak ve özgürlüklerine en az derecede müdahale edilmesi hususuna dikkat edilmelidir²⁰⁹. Müdahale konusunda anayasal güvenceler getirilmiştir. Buna göre, koruma tedbirlerinin kanuni, geçici, araç olma, gecikmede tehlike, görünüşte haklılık ve orantılılık gibi özellikleri bulunmaktadır²¹⁰. Temel hak ve özgürlükler anayasal güvence ile korundukları için sınırlandırılmaları da sıkı şartlara bağlıdır. Bu şartların başında kanunilik şartı bulunmaktadır. Haklara müdahale için müdahalenin düzenlendiği kanun bulunmalıdır²¹¹. Koruma tedbiri ve tedbirin kimler tarafından uygulanacağı açıkça düzenlenmelidir²¹². Koruma tedbirlerinin geçici olma özelliği bulunmaktadır²¹³. Bu nedenle uygulanmaları

²⁰³ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s. 1370.

²⁰⁴ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s. 1370.

²⁰⁵ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s. 1371.

²⁰⁶ Bahri Öztürk, Behiye Eker Kazancı ve Sesim Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, (Ankara: Seçkin Hukuk, 2021), s. 27.

²⁰⁷ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 43.

²⁰⁸ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 44.

²⁰⁹ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s. 1372.

²¹⁰ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s. 1372.

²¹¹ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s.1372.

²¹² Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s. 1374.

²¹³ Ahmet Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), s.13.

ancak hüküm kesinleşinceye kadar mümkün olmaktadır²¹⁴. Koruma tedbiri ile ulaşılmak istenen amaca ulaşıncaya veya amacın gerçekleşmeyeceği anlaşıncaya tedbir de sona erer²¹⁵. Örneğin tutuklama kararı verildiğinde yakalama, beraat veya düşme verildiğinde tutuklama kararı sonra erecektir²¹⁶.

Bir amacın gerçekleşmesinden bahsedildiği üzere koruma tedbiri bu amaca ulaşılmada kullanılan bir araçtır, amaç olamazlar²¹⁷. Örneğin tutukluluk tedbirinde amaç kişinin ıslah olması olamaz. Kişinin henüz suç işlediği kesinleşmemiş iken kişinin ıslahından bahsedilemez. Koruma tedbirlerinin bir diğer özelliği görünüşte haklılıktır. Tedbir uygulanacağı esnada görünüşte haklılık yeterli olup daha sonra koşulların değişmesi ile tedbire gerek kalmadığı anlaşılsa dahi uygulanan tedbir hukuka aykırı hale gelmez²¹⁸.

Maddi gerçeğe ulaşmak için temel hak ve özgürlüğe müdahale içeren koruma tedbirlerine, suça sürüklenen çocuklara ilişkin yapılan soruşturmada da başvurulmaktadır. Ancak bu durumlarda çocuğun yararı ve korunması esas alınmalı, çocuk ceza adalet sistemi gözetilmelidir. Koruma tedbirlerine dair düzenlemelere ayrıntılı olarak CMK’da yer verilmiştir. CMK’da yer alan koruma tedbirleri çocuklar hakkında da uygulanacaktır. Ancak çocuklara dair özel düzenlemeler ÇKK ve YGİAY’de bulunmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu’nda ayrıca düzenlenmeyen durumlarda çocuklar hakkında CMK’nın ilgili hükümleri uygulanacaktır²¹⁹.

Koruma tedbirlerinden en sık başvuru alanlar, yakalama, tutuklama, adli kontrol tedbirleri, arama ve el koyma tedbirleridir. Bu tedbirlerin hepsine CMK’da “koruma tedbirleri” adı verilmiştir²²⁰. Tezimizin konusu suça sürüklenen çocuklar olduğundan uygulamada SSÇ’ler açısından sıkça başvuru alan koruma tedbirlerine yer verilecektir.

²¹⁴ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 13.

²¹⁵ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 13.

²¹⁶ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 13.

²¹⁷ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s.1374.

²¹⁸ Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri”, s.1374.

²¹⁹ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 128.

²²⁰ Ahmet Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, 4. Baskı, s. 371.

2.7.2. Çocukların Yakalanması

Yakalama, ceza muhakemesinin asıl amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak için kişi özgürlüğünün geçici olarak ortadan kaldırılmasını sağlayan koruma tedbidir²²¹. Yakalama koruma tedbiri, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 4. maddesinde tanımlanmıştır. Adli yakalama, suç işlediği hususunda hakkında kuvvetli delil bulunan kimsenin gözaltına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün kısıtlanarak denetim altına alınmasını ifade eder. Yakalama, suç işlediği düşünülen kişinin özgürlüğünün henüz hakkında verilmiş bir tutuklama kararı bulunmadan önce sınırlandırılmasına neden olur²²². Yakalama, tutuklama kararının uygulanması konusunda araç konumundadır²²³.

Yakalama tedbiri kişi özgürlüğü ve güvenliğini doğrudan ihlal etmesi nedeniyle bu tedbire ilişkin açık düzenlemeler bulunmaktadır. Yakalamaya başvurulmasının amacı suç işleyen kişinin yargı mercii önüne çıkarılmasıdır. Bu durum AİHS'nin 5. maddesinde, kişinin bir suç işlediği konusunda inandırıcı sebepler bulunuyor veya suç işlemesine ya da suç işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini oluşturan makul gerekçeler var ise yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir.

Yakalamanın ne zaman ve nerede yapılacağına dair herhangi bir kısıtlama düzenlenmemiştir. Gece veya gündüz, her yerde yapılabilir²²⁴. Yakalamada netice, kişinin hareket etme özgürlüğünün kaldırılmasıdır²²⁵. Yakalama iki şekilde gerçekleşebilir. Bir karara dayanmaksızın yapılan yakalamaya “müzekkeresiz yakalama” adı verilir. CMK'nın 90. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen “herkes tarafından yapılabilen yakalama” ile maddenin 2. fıkrasında düzenlenen “Cumhuriyet savcısı ve kolluk görevlileri tarafından yapılabilen yakalama” olarak yakalamanın türlerini saymak mümkündür. Müzekkereli yakalama ise kolluk görevlilerinin yakalama emri ile yakalama tedbirini yerine getirmeleridir. Müzekkereli yakalama, soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen ya da çağrı yapılamayan durumlarda Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheli hakkında sulh ceza hâkiminden yakalama emri çıkarılmasının talep

²²¹ Öztürk, Kazancı ve Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, s. 43.

²²² Erdener Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, (Ankara: Seçkin Hukuk, 2019), s. 395.

²²³ Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 395.

²²⁴ Öztürk, Kazancı ve Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, s. 43.

²²⁵ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 46.

edilmesi üzerine yakalama kararı verilmesidir²²⁶. Yakalama kararı verilmesi üzerine kişinin kolluk görevlileri tarafından durdurulması ve Genel Bilgi Toplama (GBT) sisteminden kontrol edildiğinde hakkında yakalama kararı bulunduğu görülür. Kişinin yakalanması durumunda mesai saatleri içerisinde kişi adliyeye getirilir ve yakalama nedenini oluşturan işlemler yapılır.

Mesai dışında meydana gelen yakalamalarda iki ihtimal bulunmaktadır. Kolluk görevlileri Cumhuriyet savcısına durumu haber verir. Cumhuriyet savcısı ya kişinin gözüaltına alınması talimatını verir ya da CMK 94/3 maddesi uyarınca kişiye belli bir süre verilmesi talimatını verir. Kişiye süre verilmesi durumunda buna dair tutanak tutulur. CMK 94/3 maddesi uyarınca kişi Cumhuriyet savcısının belirlediği süre içerisinde yakalama kararı veren adli mercie başvurmalıdır. Yakalanan kişinin adli mercie başvurmaması durumunda hakkında bin Türk lirası idari para cezası verilir ve hakkındaki yakalama kararı devam eder.

Yakalamanın gerçekleşebileceği ikinci durum ise, kişiye suç işlerken rastlanması durumudur. Bu durumda gecikmesinde sakınca bulunması nedeniyle yakalama kararının alınması mümkün değildir. Kişiye suç işlerken rastlanması durumunda herkes tarafından yakalama yapılabilir²²⁷. Kişinin yakalanmasının ardından, savcının gözüaltı kararı vermesi ya da serbest bırakılması talimatını vermesine kadar kişinin özgürlüğü geçici süreyle kısıtlanmaktadır²²⁸. AİHS'e göre, yakalama tedbiri için en az "makul şüphe" bulunmalıdır²²⁹. AİHM içtihatlarına göre, "makul şüphe", bir kişinin suç işlemiş olabileceğine tarafız bir kişinin inanabileceği ölçüde fiile dair kanıt, belge veya bulgu olmalıdır²³⁰.

Yakalamanın gerçekleşebilmesi için arama yapılması gerekirse ayrıca arama kararı alınmalıdır. Yakalama ile arama kararı tamamen birbirinden bağımsız kararlar oldukları için ayrı ayrı alınmaları gerekir. Yakalama, arama kararını içerisinde barındırmaz²³¹.

²²⁶ Nur Centel, Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku El kitabı, 7. Baskı, 2021, s. 317.

²²⁷ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 18.

²²⁸ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 18.

²²⁹ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 23.

²³⁰ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 23.

²³¹ Öztürk, Kazancı ve Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, s. 43.

Kanun ve yönetmeliklerde yakalama için özel bir süre düzenlenmemiştir. Ancak gözaltı süresi düzenlenirken, sürenin yakalama anından itibaren başlayacağı belirtilmiştir²³².

Suçta sürüklenen çocuklar konusunda Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nde düzenlemeler bulunmaktadır. Yönetmeliğe göre, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler suç nedeni ile yakalanamazlar. Ayrıca suç tespitinde de kullanılamazlar. On iki yaşını tamamlamış fakat on sekiz yaşını doldurmamış olan çocukların yakalanmaları mümkündür. Yakalanan SSÇ'nin yakalamadan doğan hakları bulunmaktadır. Kolluk görevlileri yakalanan SSÇ'nin kaçmasını ve çevresine zarar vermesini engelledikten sonra kişiye, susma hakkı, müdafiden yararlanma hakkı, yakınlarına haber verme hakkını hatırlatır. Ayrıca bu hakların yanında yakalanan kişiye yakalamanın nedeni açıklanır²³³.

CMK'nın 93. maddesine göre yakalanan veya tutuklanarak bir yerden başka bir yere nakli gereken kişilere, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri açısından tehlike oluşturduğuna dair haller mevcut ise kelepçe takılabilecektir. Çocuklar açısından ÇKK m.18 ile kelepçe ve benzeri alet takılamayacağı belirtilmiş, ancak çocuğun kaçmasını ve tehlikeye neden olmasını engellemek için tedbirlerin kolluk tarafından alınması gerektiği ifade edilmiştir²³⁴. Zorunlu durumun varlığı, kolluk görevlileri tarafından tespit edilecektir²³⁵. Kanunda alınabilecek tedbirler açıkça düzenlenmemiştir, uygulamada birliğin sağlanması ve kolluk görevlilerinin tam olarak ne yapmaları gerektiğini bilmesi için hangi tedbirleri alabilecekleri açıkça düzenlenmelidir²³⁶. Kelepçe ve benzerleri kullanılmadan alınabilecek tedbirlere örnek olarak ise SSÇ'nin kollarından tutmak ya da kolluk görevlisi sayısının artırılması gösterilebilir²³⁷.

²³² Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 49.

²³³ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 49.

²³⁴ Burcu Dönmez, Çocuk Yargılaması, (Ankara, Seçkin Yayınevi, 2023), s. 172.

²³⁵ Zekiye Özen İnci, Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama, (Ankara, Seçkin Hukuk, 2022), s. 196.

²³⁶ Dönmez, Çocuk Yargılaması, s. 172.

²³⁷ Seçil Eryılmaz Varol, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Yakalama ve Gözaltı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi 2020), s. 28.

2.7.3.Çocukların Gözaltına Alınması

YGAİAY'nin 4. maddesinde gözaltına alma koruma tedbirinin tanımı yapılmıştır. Buna göre gözaltı, yakalanan şahsın muhakeme işlemlerinin tamamlanması için hâkim önüne çıkarılmasına ya da serbest bırakılmasına kadar olan süreçte özgürlüğünün kısıtlanmasıdır²³⁸. Gözaltına alınan kişiler, suç şüphesi altında bulunan kişilerdir. Bu kişiler tutuklu veya hükümlü olmadıkları için ceza infaz kurumlarında değil karakol içerisinde bulunan nezarethane adı verilen yerde muhafaza altına alınırlar²³⁹. Gözaltı kararını Cumhuriyet savcısı verir. Kolluğun bu konuda karar vermesi ve kişileri gözaltına alması mümkün değildir²⁴⁰.

Gözaltına alınan kişinin öncelikle usulüne uygun şekilde üzeri aranır. Kadının üst ve vücut araması, kadın görevli tarafından yapılır. Gözaltındaki kişi kendisine zarar verme ihtimali bulunan kesici, delici ve diğer benzeri eşyalardan arındırılır. Üzerinde çıkan eşya ve paralar muhafaza altına alınır²⁴¹.

Gözaltı süresinin ne kadar olacağı CMK madde 91'de düzenlenmiştir. Buna göre, gözaltı süresi yakalama anından itibaren zorunlu süre hariç yirmi dört saati geçemez. Zorunlu süre ile ifade edilmek istenen, kişinin en yakın hâkim veya mahkemeye çıkması için gereken süredir. Söz konusu zorunlu süre on iki saati geçemez. Ayrıca kanun toplu işlenen suçlarda özel düzenleme getirerek, toplu olarak işlenen suçlarda soruşturmanın zorluğu nedeniyle gözaltı süresinin her defasında bir günü geçmemek üzere üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak karar verilebileceği düzenlenmiştir.

Gözaltına alma tedbirinin çocuklara uygulanması hakkında ise, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklarda yakalama yapılamayacağı için gözaltına alma tedbiri de uygulanamaz²⁴². On iki yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar hakkında gözaltına alma konusunda ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle CMK'da düzenlenen hükümler bu grupta bulunan SSC'ler hakkında da geçerlidir. Bu grupta bulunan çocuklar gözaltına alındıklarında kolluğun çocuk biriminde tutulurlar(ÇKK m.16/1). Kolluğun çocuk biriminin bulunmaması durumunda gözaltına alınan çocuklar yetişkinlerden farklı bir yerde

²³⁸ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 38.

²³⁹ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 51.

²⁴⁰ Gökçen vd., Ceza Muhakemesi Hukuku II, 2018, s. 39.

²⁴¹ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 51.

²⁴² Dönmez, Çocuk Yargılaması, s. 174.

tutulur(ÇKK m. 16/2). Yetişkinlerden farklı olarak çocukların birtakım hakları bulunmaktadır. Çocukların gözaltına alındıkları anne, baba ya da vasisine bildirilir. Talebi olmasa dahi müdafiden yararlandırılır. Gözaltı işlemi sonucunda Cumhuriyet savcısı tarafından çocuk ya serbest bırakılır ya da hakkında adli kontrol tedbiri veya tutuklama talep edilir. Bu durumda çocuk sulh ceza hâkimliğine götürülerek hakkında karar verilmesi beklenir.

2.7.4. Çocukların Gözlem Altına Alınması

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren cezanın bireyselleştirilmesi akımı kuvvet kazanmış ve bugünkü ceza hukukuna hâkim olmuştur. Cezanın bireyselleştirilmesi için öncelikle failin tanınması gerekir. Failin tanınması ise farklı şekillerde muayenesini gerektirir²⁴³. Gözlem altına alma kurumu, failin ruhsal yönden muayene edilmesi olarak ifade edilebilir. Failin, akıl hastası olma şüphesinin bulunması üzerine uygulanacak güvenlik tedbirinden önce akıl hastası olup olmadığı tam olarak tespit edilmelidir²⁴⁴.

Failin akıl hastası olup olmadığının tespitinin önemi, kusursuz ceza olmaz ilkesine dayanmaktadır²⁴⁵. Kişi işlediği fiili hukuki olarak algılayamıyor ve davranışlarını yönlendiremiyor ise kusurlu olduğundan söz edilemez. Ancak bu kişi işlediği suç nedeniyle toplum açısından tehlike arz ediyorsa hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilecektir²⁴⁶. Beden muayenesi gibi tedbirlerden farklı olarak gözlem altına alma sadece şüpheli, SSÇ veya sanık hakkında uygulanabilmektedir²⁴⁷. Gözlem altına alma tedbirinde amaç akıl hastalığı bulunup bulunmadığını tespit etmektir. Herhangi bir tedavi amacı içermemektedir²⁴⁸.

Bahse konu “Gözlem Altına Alma” kurumu CMK’nın 74. maddesinde düzenlenmiştir. Gözlem altına alma tedbirinin uygulanabilmesi için soruşturma evresinde sulh ceza hâkimliğince, kovuşturma evresinde ise hâkim veya mahkemece karar verilmelidir. Bu karar ile faile, resmi bilirkişiler tarafından adli psikiyatrik muayene yapılmaktadır. Gözlem altına alma kurumunun uygulanabilmesi için işlenen

²⁴³ Gökhan Yaşar Duran, Ceza Muhakemesi Hukukunda Gözlem Altına Alınma, CHD, Aralık, 2018, Y: 13, S: 38, s. 66.

²⁴⁴ Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 66.

²⁴⁵ Güner Hande Ulutürk, “Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Kusur Yeteneğine Etkisi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2009), s. 136.

²⁴⁶ Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 67.

²⁴⁷ Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 75.

²⁴⁸ Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 76.

suçun katalog suçlardan olması gerekmez, tüm suçlara uygulanabilen bir yöntemdir²⁴⁹. Failin işlediği suçun alt veya üst sınırı, kasıtlı veya taksirli olarak suç işlemesi bu tedbirin uygulanmasında bir öneme sahip değildir. Fakat orantılılık ilkesi dikkate alınmalı, kişinin hak ve özgürlüğünün sınırlandırıldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Gözlem altına alma tedbirinin uygulanması noktasında, kuvvetli şüphe bulunması gerekmektedir (CMK m.74/1). Bu tedbir, Adli Tıp Kurumunun gözlem altına alma tedbiri için ayrılmış gözlem odalarında şüpheli/SSÇ veya sanığın gözlemlenmesi ile gerçekleşir. Gözlem altına almanın nasıl uygulanacağına dair CMK’da bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Adli Tıp Kurumu Kanunu’nun 18. maddesi ile Adli Tıp Uygulama Yönetmeliği’nin 11. maddesinde gözlem altına alma tedbirinde görevli birim ve tedbirin nasıl uygulanacağı düzenlenmiştir. Gözlem altına alınan kişi hakkında tekrar aynı tedbirin uygulanamayacağı hususunda herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu nedenle aynı kişinin tekrar gözlem altına alınmasına engel bir durum yoktur.

Gözlem altına alma tedbirinin uygulanabilmesi için uzman hekimin önerisi bulunmalıdır (CMK m.74/1). Bu nedenle sulh ceza hâkimi tarafından doğrudan karar verilemez. Ancak hâkim veya Cumhuriyet savcısının kişinin akıl hastası olduğundan şüphelenmesi halinde psikiyatri uzmanı bilirkişiden rapor aldırılmaları mümkündür²⁵⁰.

Doktrinde, “gözlem altına alma kararı verildiğinde şüpheli veya sanık sadece ve sadece zapt edilerek gözlemlenebilecektir” şeklinde bir görüş bulunmaktadır²⁵¹. Uygulamada sulh ceza hâkimliğinin kararından sonra tedbir hemen uygulanamamakta, Adli Tıp Kurumu’na müzekkere yazılarak gözlem altına alma işlemi için randevu talep edilmekte ve randevu verildikten sonra şüpheli, SSÇ veya sanığın Cumhuriyet savcılığında sevk işlemi için hazır edilmesi istenmektedir²⁵². Sevk işlemi için gelmeyen SSÇ, şüpheli veya sanık hakkında CMK hükümleri uygulanacak ve zorla getirme, ardından yakalama işlemleri uygulanabilecektir.

CMK’nın 74. maddesinin 4. fıkrasına göre, gözlem altına alma kararına karşı itiraz yolu açıktır. İtiraz yoluna başvurulması genel olarak verilen kararların yerine

²⁴⁹ Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 68.

²⁵⁰ Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 89.

²⁵¹ Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 91.

²⁵² Duran, “Gözlem Altına Alma”, s. 92.

getirilmesini durdurmaz. Ancak gözlem altına alma kararına karşı yapılan itiraz kararın infazını durduracaktır.

Gözlem altına alma tedbiri kişinin özgürlüğünü kısıtlayarak sağlık kurumunda kalmasına neden olmaktadır. Hürriyeti sınırlama sonucu doğurduğu için TCK'nın 63. maddesinde düzenlenen mahsubun konusu olmaktadır. Maddeye göre, şahsi hürriyeti sınırlama sonucunu doğuran bütün haller nedeniyle geçirilen süreler hükmolunan hapis cezasından indirilecektir. Bu düzenlemeye paralel olarak TCK'nın 16. maddesinde de nerede işlenmiş olursa olsun, gözlem altında geçen sürenin aynı suç nedeniyle Türkiye'de verilecek cezadan mahsup edileceği düzenlenmiştir. Buna göre her iki maddeden çıkan sonuç, gözlem altında geçen sürenin yargılama sonucunda alınacak cezadan mahsup edileceğidir. Kişinin özgürlüğü sınırlandırıldığı ve bir kurumda kalmasına neden olduğu için mahsup uygulamasının yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında gözlem altına alma ile ilgili özel bir düzenleme bulunmadığı için CMK'nın ilgili hükümleri SSÇ'ler hakkında da uygulanacaktır. Ancak öncelikle çocuğun ceza ehliyeti bulunup bulunmadığı tespit edilmelidir. Ceza ehliyeti bulunmayan çocuk hakkında gözlem altına alma tedbirinin uygulanmasına da gerek kalmayacaktır. Buna göre, on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza ehliyeti bulunmadığı için gözlem altına alma tedbirinin uygulanması mümkün olmayacaktır. Ceza ehliyetinin bulunduğu tespit edilen on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış suçta sürüklenen çocuklar hakkında gözlem altına alma tedbirinin uygulanması mümkün olacaktır. On beş yaşını doldurmuş olan çocukların ceza ehliyetlerinin bulunduğu kabul edildiği için gözlem altına alma tedbiri uygulanabilecektir.

2.7.5. Suça Sürüklenen Çocukların Tutuklanması

2.7.5.1. Genel Olarak

Şüpheli, sanık veya SSÇ hakkında henüz mahkemece mahkûmiyete yönelik hüküm kurulmadan önce, kişinin ceza infaz kurumuna gönderilerek özgürlüğünün kısıtlanmasına tutuklama adı verilir²⁵³. Tutuklama, hâkim kararıyla, anayasa ve kanunda düzenlenen şartların oluşması ile bir kişinin suçu işlediğinin kesin olarak tespit

²⁵³ Öztürk, Kazancı ve Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, s. 73.

edilmesinden önce özgürlüğünün tamamen kısıtlanması şeklinde de tanımlanabilir²⁵⁴. Tutuklama ile kişinin özgürlüğü en ağır şekilde sınırlandırıldığı için kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve tutuklama nedeninin bulunması gerekir²⁵⁵. Kişi özgürlüğü tamamen ortadan kaldırıldığı için tutuklama kararını yalnızca hâkim verebilir²⁵⁶.

Tutuklama tedbirinde amaç, şüpheli veya sanığın kaçmasını, delil karartmasını, tanıkları etkilemesini engellemek ve bu şekilde maddi gerçeğe ulaşmak ve infazın gerçekleşmesini sağlamaktır²⁵⁷.

Tutuklama tedbirinin uygulanabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir.

2.7.5.2. Tutuklamanın Şartları

Tutuklama, kişinin özgürlüğünü en ağır şekilde kısıtlayan koruma tedbiri olması nedeniyle uygulanabilmesi sıkı şartların varlığına bağlıdır²⁵⁸. Tutuklama kararı verilebilmesi için, gecikmede tehlike, haklı görünüş, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olgular ve tutuklama nedeni bulunmalıdır. Tutuklama tedbirinin uygulanması orantılı olmalı, ayrıca tutuklama yasağı ve yargılama engeli bulunmamalıdır.

Kuvvetli şüphe, yargılama sonucunda mahkûmiyet kararı verilmesinin beraat kararı verilmesi ihtimaline göre daha yüksek olması durumudur. Tutuklama kararı verilebilmesi için CMK'nın 100. maddesinin 1. fıkrasında belirtildiği üzere kuvvetli suç şüphesine ek olarak tutuklama nedenlerinin varlığı da aranır. Tutuklama nedenleri CMK'nın 102. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Maddeye göre tutuklama nedenleri, şüpheli veya sanığın kaçacağı hususunda şüphe uyandıran somut olguların varlığı, şüpheli veya sanığın delilleri yok etme, gizleme veya değiştirmesi ve tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapması hususunda kuvvetli şüphenin bulunması durumlarıdır. Ayrıca maddenin devamında katalog suçlara yer verilerek 2. fıkra da sayılan tutuklama nedenleri bulunmasa dahi, katalog suçların söz konusu olması durumunda tutuklama nedeninin var sayılabileceği belirtilmiştir. Bunun nedeni şüpheli veya sanığın üzerine atılı katalog suçların ağır suçlardan olmasıdır. Söz konusu suçların

²⁵⁴ Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 369.

²⁵⁵ Öztürk, Kazancı ve Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, s. 73.

²⁵⁶ Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 369.

²⁵⁷ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 53.

²⁵⁸ Öztürk, Kazancı ve Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, s. 77.

işlenmesi halinde ayrıca bir tutuklama nedeninin bulunmasına gerek yoktur. Ancak kanun koyucu burada “tutuklama nedeni sayılabilir” diyerek hâkime veya mahkemeye takdir hakkı tanımıştır.

CMK’nın 100. maddesinin 4. fıkrasında tutuklama yasağı düzenlenmiştir. Buna göre yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenen suçlar dışında hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama yasağı öngörmüştür. Tutuklama yasağının getirilmesinde amaç, basit suçlar nedeniyle kişilerin özgürlüklerinin sınırlandırılmasının engellenmesidir. Tutuklama tedbirinin, sanığın yargılama sonucunda alacağı ceza veya hakkında uygulanacak güvenlik tedbiri ile orantılı olması gerekir. Başka bir koruma tedbiri ile tutuklamadan beklenen fayda gerçekleşiyorsa, tutuklama tedbirinin uygulanmaması gerekir. Tutuklama yasağı, ÇKK’da da özel olarak düzenlenmiştir. Kanunun 21. maddesine göre on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında, üst sınırı beş yılı geçmeyen hapis cezasını gerektiren fiilleri nedeniyle tutuklama kararı verilemeyecektir.

Tutuklama tedbirinin uygulanabilmesi için hâkim veya mahkeme kararının bulunması şarttır. Soruşturma evresinde şüpheli veya SSÇ’nin tutuklanabilmesi için Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hâkimliği tarafından tutuklama kararı verilir. Kovuşturma evresinde ise Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re’sen kovuşturmanın yürütüldüğü mahkeme tarafından tutuklama kararı verilir. SSÇ’ler hakkında kimin tutuklama kararı vereceği hususu tartışmalı bir konudur. ÇKK’da çocuklar hakkında tutuklama kararını verecek mahkeme hakkında bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak ÇKK’nın 42. maddesinde, bu kanunda hüküm bulunmayan durumlarda CMK’nın uygulanacağı düzenlenmiştir. Tutuklama konusunda da yetkili olanın genel mahkemeler olduğu söylenebilir. Buna göre SSÇ’ler hakkında tutuklama kararını soruşturma evresinde sulh ceza hâkimlikleri verecektir²⁵⁹.

Tutuklama kararı verildikten sonra, SSÇ’nin istismarının engellenmesi ve negatif durumlardan etkilenmemesi için yetişkin tutuklulardan ayrı yerde tutulur²⁶⁰. Çocuklar, mümkün olduğunca, üzerlerine atılı suç türlerine ve tehlike durumlarına göre

²⁵⁹ Ziya Can Arıca, “Türk Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2023), s. 96

²⁶⁰ Oktay Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, (Ankara: Bilge Yayınevi, 2012), s. 207.

sınıflandırılarak farklı odalarda tutulurlar²⁶¹. İştirak halinde suç işlemiş olanlar ile aralarında husumet bulunanlar farklı odalara konulur. Bunların aralarındaki temas engellenir²⁶². Soruşturma sürecini tehlikeye sokamamak şartıyla tutuklanan SSÇ'nin durumu hakkında yakınlarına bilgi verilir²⁶³.

Tutuklama kararına karşı itiraz yolu düzenlenmiştir. Buna göre, SSÇ hakkında verilen tutuklama kararına, SSÇ, müdafî, eşi ve kanuni temsilcisi tarafından itirazda bulunulabilir(CMK m.261, CMK m.262).

2.7.5.3. Tutuklama Süreleri

CMK'nın 102. maddesinde tutukluluğa ilişkin süreler düzenlenmiştir. Maddeye göre, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en fazla bir yıldır. Bu süre zorunlu hallerde gerekçe gösterilerek altı ay uzatılabilir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre de gerekçe gösterilerek uzatılabilir. Uzatma süresi toplam üç yıldır. Maddenin devamında uzatma süresine ilişkin özel durumlar düzenlenmiştir. Buna göre TCK'nın İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda uzatma süresi beş yıldır.

17.10.2019 tarihinde CMK'nın 102. maddesine eklenen ek fıkra ile soruşturma evresinde tutukluluk süresine de sınırlama getirilmiştir. Soruşturma evresinde tutukluluk süreleri, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde altı ayı, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde bir yılı geçemeyecektir. Kovuşturma evresinde olduğu gibi soruşturma evresinde de TCK'nın İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlar bakımından ayrı düzenleme öngörülmüş ve bu durumlarda tutuklama süresi en fazla bir yıl altı ay olup, gerekçesi belirtilerek altı ay daha uzatılabilecektir.

CMK'nın 102. maddesine 17/10/2019 tarihinde RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren ek fıkrasına göre, maddede düzenlenen tutuklama süreleri, eylemi gerçekleştirdiği esnada on beş yaşını doldurmamış çocuklar için yarı oranında, on sekiz yaşını

²⁶¹ Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, s. 207.

²⁶² Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, s. 207.

²⁶³ Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, s. 207.

doldurmamış olanlar için dörtte üç oranında uygulanacaktır. Kanun bu düzenleme ile hem tutukluluk sürelerine sınırlama getirmiş hem de çocuklar bakımından lehe uygulama öngörmüştür.

2.7.6. Adli Kontrol Tedbirleri

Günümüz hukukunda, kişi özgürlüğü ve insan haklarının korunmasına öncelik verilmeye başlanmıştır. Bunun doğal sonucu olarak insan özgürlüğünü en fazla kısıtlayan tutuklama tedbirinin alternatifi olarak adli kontrol tedbirleri düzenlenmiştir. Adli kontrol yeni yasa ile hukukumuzda girmiştir²⁶⁴. İçeriğine bakıldığında yargılama önlemi olduğu belirtilebilir²⁶⁵.

Adli kontrol tedbirlerinin hukuki niteliğinin koruma tedbiri mi yoksa tutuklamadan ayrılmaz bir tedbir mi olup olmadığı konusu açıklanmalıdır²⁶⁶. Adli kontrol tedbirlerinin CMK'ya alındığı ilk zamanda tutuklama tedbiri yerine veya tutuklama yasağı bulunan hallerde uygulama bulması arzulanan adli kontrol tedbirlerinin, günümüzde bağımsız özellikte koruma tedbiri olduğu anlaşılmaktadır²⁶⁷. Zamanla adli kontrol tedbirlerinin tutuklama yerine seçimlik olarak uygulandığı görülmüştür. Son dönemde ise kanun değişiklikleri ile adli kontrol tedbirlerinin tutuklamanın yerine seçenek olarak değil kısmen de olsa bağımsız olarak yer edinmeye başladığı görülmektedir²⁶⁸. CMK'nın 109. maddesinin 2. fıkrasında getirilen düzenleme ile de bu durumun desteklendiği söylenebilir²⁶⁹.

CMK madde 109'da, tutuklama sebeplerinin varlığı halinde şüpheli hakkında adli kontrol tedbirlerinin uygulanabileceği düzenlenmiştir. Ayrıca tutuklama yasağının bulunduğu durumlarda da adli kontrol hükümleri uygulanabilecektir²⁷⁰. Adli kontrol tedbirlerinde, kişinin özgürlüğü kısıtlanmadan yargılamanın ve infazın gerçekleştirilebilmesini sağlanmaktadır²⁷¹.

Adli kontrol, şüphelinin kanunda düzenlenen bir veya birden fazla yükümlülüğü yerine getirmesidir. Şüpheli veya SSÇ hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi, sulh

²⁶⁴ Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 388.

²⁶⁵ Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku, s. 388.

²⁶⁶ Yaşar, "Adli Kontrol Tedbirleri", s. 1375.

²⁶⁷ Yaşar, "Adli Kontrol Tedbirleri", s. 1375.

²⁶⁸ Yaşar, "Adli Kontrol Tedbirleri", s.1375.

²⁶⁹ Yaşar, "Adli Kontrol Tedbirleri", s. 1375.

²⁷⁰ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 61.

²⁷¹ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 61.

ceza hâkimliğinin kararı üzerine soruşturmanın her aşamasında adli kontrol kararı verilebilir. Cumhuriyet savcısı doğrudan adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına karar veremez. Ancak adli kontrol kararının uygulanabilmesi için Cumhuriyet savcısının talepte bulunması zorunludur²⁷². Kovuşturma evresinde ise mahkeme re'sen veya istem üzerine adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına karar verebilir. Adli kontrol tedbirlerinin kaldırılmasına, şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Cumhuriyet savcısının görüşü ile hâkim veya mahkemece karar verilebilir. Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanık hakkındaki adli kontrol kararının kaldırılmasını her zaman talep edebilir²⁷³. Bu talep üzerine sulh ceza hâkimi veya mahkeme beş gün içerisinde adli kontrol tedbirlerini tamamen kaldıracak gibi kısmen de kaldırabilir, değiştirebilir veya bazı tedbirlere uymaktan geçici olarak muaf tutabilir²⁷⁴. Cumhuriyet savcısı tarafından da re'sen adli kontrol kararının kaldırılmasına karar verilebilir. Adli kontrole dair verilen kararlara itiraz edilebilir.

Adli kontrol kararı verildikten sonra, infaz işlemlerinin başlaması için verilen karar, Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Adli kontrol tedbiri uygulanacak olan şüpheli veya sanığa bu konuda tebligat gönderilir. Tebligat içerisinde, adli kontrol tedbirinin türü, tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmamasının sonuçları belirtilir ve adli kontrol tedbirinin gereklerinin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir²⁷⁵. Adli kontrol kararı verilmesi durumunda gerekli ise tedbir ile ilgili kurum veya kuruluşa yazı yazılır ve tedbirin içeriği açıklanır²⁷⁶. Şüphelinin tebligata rağmen mazereti olmadan, kasıtlı şekilde adli kontrol tedbirinin gereklerini yerine getirmezse veya tedbirin infazına başladıktan sonra yükümlülüklerine devam etmez ya da ihlal ederse, hakkında karar verilmesi için ihlalde bulunduğu hususu Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir²⁷⁷.

Adli kontrol tedbirlerinin uygulanması konusunda 08/07/2021 tarihinden önce üst sınır düzenlenmemişti. Ancak adli kontrol de bütün koruma tedbirleri gibi geçici nitelik arz etmektedir²⁷⁸. Adli kontrol tedbirinin uygulanmasına neden olan şartların

²⁷² Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 61.

²⁷³ Cumhuriyet Şahin, Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku 1, (Ankara: Seçkin Hukuk, 2019) s. 325.

²⁷⁴ Şahin, Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku 1, s. 325.

²⁷⁵ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 308.

²⁷⁶ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 308.

²⁷⁷ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 308.

²⁷⁸ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 309.

ortadan kalkması veya mahkemece hüküm verilmesi durumlarında adli kontrol tedbirine son verilmelidir²⁷⁹. Kanun koyucu da bu düşünceden hareketle adli kontrol tedbirlerinin uygulanması konusunda süre sınırlaması getirmiştir. CMK'ya eklenen 110/A maddesi ile ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde adli kontrol süresinin en fazla iki yıl olacağı, zorunlu hallerde bir yıl uzatılabileceği, ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren işlerde ise en çok üç yıl olacağı ve zorunlu hallerde üç yıl, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda ise uzatma süresinin dört yılı geçemeyeceği düzenlenmiştir. Maddenin devamında adli kontrol sürelerinin çocuklar hakkında yarı oranında uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca CMK'nın 110. maddesine aynı tarihte eklenen 4. fıkra ile adli kontrol tedbirinin uygulanmasının devamının gerekip gerekmediğinin dört aylık sürelerle karar verileceği düzenlenmiştir. CMK'nın 109/6. maddesinin birinci cümlesinde düzenlendiği üzere, adli kontrol altında geçen süre yargılama sonucunda verilen cezadan mahsup edilmez.

SSÇ hakkında da tutuklama yasağı öngörülen durumlarda adli kontrol hükümleri uygulanabilecektir. SSÇ'ler hakkında verilen adli kontrol kararlarının yerine getirilmesinde, çocuğun ailesi ve çevresi ile ortak hareket edilmesi gereken durumlarda özel hayatın gizliliğine dikkat edilir. SSÇ'nin ifşa olmaması amacıyla dosyası CBS'ye gönderilir²⁸⁰. ÇKK'da SSÇ'ler için adli kontrole ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. SSÇ'ler CMK'nın 109. maddesinde düzenlenen adli kontrol tedbirlerine ek olarak, ÇKK'nın 20. maddesinde,

“a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.

b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.

c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak. “ tedbirlerine hükmedilebilir.

SSÇ hakkında öncelikle özel düzenleme olan ÇKK'nın 20. maddesinde düzenlenen tedbirler uygulanacak, uygulanan tedbirlerin yetersiz kalması halinde CMK'nın 109. maddesinde düzenlenen tedbirler uygulanacaktır²⁸¹.

²⁷⁹ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 309.

²⁸⁰ Özbek, Doğan ve Bacaksız, Ceza Muhakeme Hukuku, s. 308.

²⁸¹ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 62.

SSÇ, hakkında verilen adli kontrol hükümlerini isteyerek ihlal ederse bu durumda CMK'nın 112. maddesi gereği, hükmedilecek hapis cezasının süresine bakılmaksızın tutuklama kararı verilebilecektir. CMK'nın 109/2 maddesine göre tutuklama yasağı bulunan hallerde de adli kontrol hükümleri uygulanabildiği için, yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere üst sınırı iki yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlar için adli kontrolün isteyerek ihlal edilmesi durumunda tutuklama kararı verilebilecektir. Bu durum normal karşılanmalıdır. Çünkü adli kontrol tedbirlerine uyulmamasının yaptırımı olmalıdır. Aksi durumda adli kontrolden beklenen fayda gerçekleşemeyecektir²⁸². Ancak CMK'nın 112. maddesinde sadece hapis cezası ifadesi kullanıldığı için, yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlar bakımından tutuklama yasağı devam edecek ve adli kontrol tedbirlerine uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilemeyecektir²⁸³.

ÇKK'nın 20. maddesinin 2. fıkrasında, adli kontrolün içerdiği yükümlülüklerden sonuç alınamayacağı veya sonuç alınamayacağının anlaşılması ya da yükümlülüklerle uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebileceği düzenleme altına alınmıştır²⁸⁴. Sonuç olarak SSÇ hakkında yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlar hakkında verilen adli kontrol tedbirleri hariç tutuklama yasağı bulunan hallerde adli kontrol tedbiri uygulanabilecek ve tedbirden sonuç alınamayacağı anlaşılırsa ya da SSÇ tedbir kararına uymazsa hakkında tutuklama kararı verilebilecektir.

²⁸² Bahri Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023) s. 501.

²⁸³ Bahri Öztürk, Behiye Eker Kazancı ve Sesim Soyer Güleç, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, (Ankara: Seçkin Hukuk, 2022), s. 124. Seçkin Yayınevi, 2023) s. 501.

²⁸⁴ Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2023, s. 502.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMA EVRESİNDE UYGULANAN ALTERNATİF YÖNTEMLER

3.1. Genel Olarak

CMK'ya göre yargılama süreci, suç ihbarının veya şikâyetin yetkili mercilere aktarılması ile başlar²⁸⁵. Ceza muhakemesine hâkim ilkeler gözetilerek adil yargılamanın sağlanması için yürütülen sürece ceza yargılaması veya klasik ceza muhakemesi adı verilmektedir²⁸⁶. Süreç, genel usullere göre yürütüldüğünde uzun sürmektedir. Muhakemeye katılması gereken kişilerin daveti, tebligatların uzun sürelerde dönmesi, zorla getirme ve yakalama süreçlerinin uzunluğu da bu durumda etkili olmaktadır. Yargılamanın uzun sürmesi, adaletin geç gerçekleşmesi ve iş yükünün artması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır²⁸⁷. Farklı ülkelerde olduğu gibi Türk kanun koyucu da yargılamanın uzun sürmesi, mahkemelerin iş yükünün artması ve makul sürede yargılamanın sağlanamaması sebepleri ile klasik yargılama usulüne alternatif usuller getirmiştir²⁸⁸. Hukuk sistemimizde yer alan kamu davasının açılmasının ertelenmesi, uzlaşma, önödeme ve seri muhakeme gibi usuller de yargılamanın yerini alan alternatif usullerdir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girdiği ilk zamanlarda suça sürüklenen çocuklar bakımından kamu davasının açılmasının ertelenmesi (KADEK), uzlaştırma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) gibi usuller ile ilgili düzenlemeler bulunmaktaydı. ÇKK'da 06.12.2006 tarihinde yapılan değişiklikler CMK'da

²⁸⁵ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 30.

²⁸⁶ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 31.

²⁸⁷ İbrahim Özbay, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri, Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. X, S. 3-4, 2006, s. 459.

²⁸⁸ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 31.

düzenlenen KADEK, HAGB ve uzlaşmaya dair hükümlerin ile SSC'ler hakkında da uygulanacağı kabul edilmiş, ÇKK'da yalnızca sürelerle ilişkin düzenlemeler yapılmıştır²⁸⁹.

Bu bölümde soruşturma evresinde uygulama alanı bulan Önödeme, Uzlaşma, Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi, Seri Muhakeme Usulleri inceleme konusu yapılacaktır.

3.2.Önödeme

Önödeme, TCK'nın 75. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre uzlaştırma kapsamı dışındaki ve sadece adli para cezasını gerektiren ya da kanunda öngörülen hapis cezasının üst sınırının altı ayı geçmediği suçlarda şüphelinin ya da sanığın kanunda düzenlenen şekilde belirli miktardaki parayı ödemesi ile soruşturmanın sona ermesi veya dava açılmış ise davanın düşmesi sonucunu doğuran bir kurumdur. Önödeme kapsamına giren suçlar açısından, kişi ile devlet arasındaki uyuşmazlığı, failin ceza yaptırımını yerine alternatif bir yaptırım anlamına gelen bir miktarı ödemesi ile sona erdirmektedir²⁹⁰. Önödeme bu özelliği ile hem ceza yaptırımına hem de klasik ceza muhakemesine alternatif olmaktadır²⁹¹.

Önödeme usulü, önödemeye tabi olduğu düzenlenen suçlardan birini işleyen kişinin Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından tespit edilen parayı belirli süre içerisinde devlet hazinesine ödemesi halinde hakkında kamu davası açılmaması, kamu davası açıldıktan sonra önödeme usulünün uygulanmasında ise CMK'nın 223/8 maddesi uyarınca davanın düşmesi sonucunu doğuran usuldür²⁹². Suçlar arasında daha az öneme sahip olan suçlar hakkında, mahkemelerin iş yükünün azalması ve yargılama giderlerini önlemek amacı ile önödeme kurumu kabul edilmiştir²⁹³. Öğretide bir görüş, önödemenin usul hukuku kurumu olduğunu, yargılamasız cezalandırmanın bir türü olduğunu belirtmektedir²⁹⁴. Önödeme teklifi üzerine ödeme yapıldığında, şüphelinin rızası ile yargılama olmadan soruşturma evresinde doğrudan infaz aşamasına

²⁸⁹ Seyfikli, "Korunma İhtiyacı Olan veya Suça Sürüklenen Çocukları Koruyucu ve Destekleyici Tedbirleri", s. 28.

²⁹⁰ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 180.

²⁹¹ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 180.

²⁹² Bezgin, "Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı", s.37.

²⁹³ Koray Kesgin, "Türk Ceza Hukukunda Önödeme", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2009), s. 6.

²⁹⁴ Kesgin, "Türk Ceza Hukukunda Önödeme", s. 11.

geçilmektedir²⁹⁵. Başka bir görüşe göre, önödeme hukuki nitelik olarak cezai değil, idari bir kurumdur²⁹⁶. Bu görüşe göre, önödeme uygulanan kişi idari müeyyideyi kabul ederek cezai müeyyideden kurtulmaktadır²⁹⁷.

Önödemenin düzenlenmesinde asıl düşünce, dava ekonomisini esas almaktadır²⁹⁸. Bunun nedeni, önödeme kapsamına giren bir suçun işlendiğinin Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilmesi halinde, şüphelinin kabul etmesi durumunda Cumhuriyet savcısı tarafından kanuna göre belirlenen miktarın ödenmesi ile soruşturmanın sona ermesidir. Fail, kanuna göre belirlenen miktarı ödediğinde hakkında kamu davası açılmayacaktır. Bu şekilde, kişilerin işledikleri basit suçlar nedeniyle sicilleri bozulmamış olacak ve kişiye yeni bir fırsat sunulacaktır²⁹⁹. Bu durumda yargılama hiç gerçekleşmeyecektir³⁰⁰.

Önödeme, kamu davası açmaya yeter şüphenin oluşması durumunda uygulanan bir kurumdur³⁰¹. Yeterli şüphenin oluşmaması durumunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir³⁰². Önödeme kapsamına giren bir suç için önödeme işlemleri gerçekleştirilmeksizin kamu davası açılması durumunda iddianamenin iade edilmesi gerekir³⁰³. Ancak iddianamenin kabul edilmesi durumunda önödeme mahkeme tarafından uygulanmaktadır³⁰⁴. Çünkü önödeme işlemi soruşturma ve kovuşturma koşuludur³⁰⁵. Önödeme usulünün soruşturma evresinde usulüne uygun şekilde uygulandığı ancak şüpheli tarafından ödemenin gerçekleştirilmediği durumda kovuşturma evresinde tekrar önödeme usulü uygulanmayacaktır³⁰⁶.

Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından önödeme miktarı tespit edilirken TCK'nın 75. maddesine göre hesaplama yapılır. Buna göre, adli para cezası maktu ise bu miktar, değilse aşağı sınırı, hapis cezası olması durumunda aşağı sınır esas alınarak her gün için 30 TL üzerinden bulunacak miktar, hapis ve adli para cezası birlikte

²⁹⁵ Kesgin, "Türk Ceza Hukukunda Önödeme", s. 11.

²⁹⁶ Muharrem Özen, Atacan Köksal, Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri, Dergipark, s. 594.

²⁹⁷ Özen, Köksal, "Önödeme", s. 594.

²⁹⁸ Hatice Ceylan, "Türk Ceza Kanununa Göre Önödeme", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, 2010), s. 13.

²⁹⁹ Karaaslan, Aksakal ve Çetin, s. 554.

³⁰⁰ Ceylan, Türk Ceza Kanununa Göre Önödeme, s. 13.

³⁰¹ Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersler, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), s. 93.

³⁰² Özen, Ceza Muhakemesi, s. 93.

³⁰³ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 93.

³⁰⁴ Mustafa Artuç, Hüküm Kurma Sanatı, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020), s. 985.

³⁰⁵ Özen, Ceza Muhakemesi, s. 93.

³⁰⁶ Özen, Köksal, "Önödeme", s. 610.

öngörülmüş ise hapis cezası için aşağı sınır esas alınarak her gün için 30 TL ile adli para cezasının aşağı sınırı hesaplanır ve bunlara soruşturma giderleri eklenir. Hesaplanan miktarların ödenmesi ve şüphelinin bilgilendirilmesi için önödeme emri tebliğ edilir. Tebliğden itibaren on gün içerisinde ödemeyi yapması halinde kamu davası açılmaz. 7188 sayılı kanun ile Cumhuriyet savcısının, şüphelinin on gün içinde talepte bulunması ile belirlenen miktarın üç eşit taksit halinde ödenmesine karar vereceği düzenlemesi getirilmiştir³⁰⁷. Taksitler zamanında ödenmez ise önödeme hükümsüz kalacaktır³⁰⁸.

ÇKK’nda önödemeye ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle TCK’nın önödemeye ilişkin hükümleri çocuklar için de uygulanacaktır³⁰⁹. Önödeme kurumu hem Cumhuriyet savcısı tarafından hem de kamu davası açılmış ise mahkemece uygulanabilir³¹⁰. Ancak SSC hakkında önödeme usulünün uygulanabilmesi için ceza ehliyetinin bulunması gerekir. Aksi durumda usul uygulanmayacaktır. Bunun nedeni ceza sorumluluğu bulunmayan kişilerin ceza yaptırımı ile karşı karşıya kalmamalarıdır³¹¹. 12 yaşını doldurmamış olan çocuklar hakkında önödeme usulü uygulanamaz. 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocuklar için önödeme usulünün uygulanması için işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmiş olması gerekir³¹². Bu grupta bulunan çocukların algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin bulunduğu tespit edilirse, ceza tehdidi ile karşı karşıya kalacakları için haklarında önödeme usulünün uygulanması gerekecektir³¹³. 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar için ise ceza sorumluluklarının bulunduğu kabul edildiği için önödeme usulü uygulanacaktır³¹⁴.

³⁰⁷ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s.37.

³⁰⁸ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s.37.

³⁰⁹ Akyayla, “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”, s. 73.

³¹⁰ Hakan Kaşka, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), s. 139.

³¹¹ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 191.

³¹² Yaşar, Alternatif Usuller, s. 191.

³¹³ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 192.

³¹⁴ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 192.

3.3. Uzlaştırma

3.3.1. Genel Olarak

Onarıcı adalet anlayışında, faile yaptırımların uygulanması sürecinde sadece fail değil mağdur da dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır³¹⁵. Uzlaştırma kurumu da onarıcı adalet anlayışının CMK’da bir yansımasıdır³¹⁶. Onarıcı adalet anlayışı çevresinde gelişen kurumlar, çocukları yargılayan, onları mahkûm ederek suçlu damgası vuran adalet sistemlerine etkili bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır³¹⁷.

Uzlaşma kavram olarak, belirli bir konuda uyuşma, uzlaşmak ise kişiler arasında bulunan çıkar ve fikir farklılıklarının ödünler verilerek kaldırılması ile barışmak anlamına geldiği söylenebilir³¹⁸. Uzlaşma kurumu, suçun neden olduğu zararın giderilmesini, fail ile mağdurun anlaşmasını, bağımsız bir uzlaştırmacı tarafından tarafların bir araya getirilerek anlaşmalarının sağlanması ile soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlanmasını sağlayan kurumdur³¹⁹. Uzlaşmanın esas gayesi, mağdur ve suç failinin suça konu fiili tartışarak, sorulara cevap bularak, suçun neden olduğu maddi ve manevi zararın giderilmesi konusunda anlaşmalarının sağlanmasıdır³²⁰. Fail ile mağdurun anlaşması ve mağdurun zararının giderilmesi ile hem ceza mahkemelerinin hem de mağdurun zarar tazmini için başvurmasına gerek kalmadığı için hukuk mahkemelerinin iş yükü azalacaktır³²¹.

CMK’nın 253 ve devamı maddelerinde uzlaştırma ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Maddede, uzlaştırmacının şartları, suçun taraflarının gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması, uzlaştırma kapsamına giren bir suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin bulunması, tarafların özgür iradeleri ile uzlaştırmacı aracılığıyla anlaşmaları ve anlaşma edimli ise edimin yerine getirilmiş olması olarak belirtilmiştir. Burada dikkat edilmesi gerek bir konu, suçun mağduru veya zarar görenin kamu hukuku tüzel

³¹⁵ Kaşka, Soruşturma Evresinin Sona Ermesi, s. 152.

³¹⁶ Kaşka, Soruşturma Evresinin Sona Ermesi, s. 153.

³¹⁷ Mustafa Serdar Özbek, “Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu”, içinde Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu, (Ankara: 2012), s. 43.

³¹⁸ Raif Bıkmaz, Uzlaştırma, (İstanbul: Simya Yayınları, 2018), s. 25.

³¹⁹ Bıkmaz, Uzlaştırma, s. 25.

³²⁰ Ceylan Cankız, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma Kurumu ve Uzlaştırmacı Süreci”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2020), s. 13.

³²¹ Cankız, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma Kurumu ve Uzlaştırmacı Süreci”, s. 13.

kişisi olmaması gerektiğidir³²². Kamu hukuku tüzel kişisine karşı suç işlenmesi durumunda uzlaştırma kurumunun uygulanması mümkün değildir³²³.

Uzlaştırma kurumunun uygulanması hususunda Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmamaktadır³²⁴. Uzlaştırmada önemli olan kişinin suçlu olduğunun kesin olarak tespiti değil, meydana gelen haksızlığın giderilmesidir³²⁵.

SSÇ'ler hakkında uzlaştırma, yetişkinlere göre farklı bir usule tabi olmalıdır³²⁶. Doktrinde belirtildiği üzere, çocuklar hakkındaki düzenlemeler genel hükümlerden ayrılmak zorundadır³²⁷. Bunun nedeni çocuk yargılamasının esas amacının çocuğun korunması olmasından kaynaklanmaktadır³²⁸. Uzlaştırma ile SSÇ'lerin topluma kazandırılmaları ve sosyal sorumluluklarının geliştirilmesi de sağlanacaktır³²⁹. ÇKK'nun 24. maddesinde, CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümlerinin SSÇ'ler hakkında da uygulanacağı düzenlenmiştir. Çocuklar hakkında özgürlüğü sınırlandıran tedbirler ve hapis cezasının son çare olarak uygulanması anlayışı da göz önüne alındığında SSÇ'ler için uzlaştırmaya yer verilmesi yerinde olmuştur³³⁰. CMK'nın 253. maddesi içerisinde suça sürüklenen çocuklar için özel düzenlemeler bulunmaktadır. Bu nedenle uzlaştırma konusu ayrıntılı olarak incelenecektir.

3.3.2. Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Uzlaştırma Uygulanabilmesinin Şartları

3.3.2.1. Kusur Yeteneği

Uzlaştırma, soruşturmaya devam edilen ve yargılama aşamasından önce gerçekleşen bir uygulama olduğu için suça sürüklenen çocuğun kusur yeteneğinin bulunması gerekir. Kusur yeteneği olmayan, yani ceza ehliyeti bulunmayan bir çocuk hakkında uzlaştırma yoluna gidilemez, çünkü hakkında cezalandırılması talebi ile dava

³²² Yerdelen, Altuntaş ve Erdem, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, s. 159.

³²³ Yerdelen, Altuntaş ve Erdem, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, s. 159.

³²⁴ Ekrem Çetintürk, "Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2008), s. 284.

³²⁵ Çetintürk, "Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma", s. 290.

³²⁶ Mualla Buket Soygüt, "Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu", (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2006), s. 30.

³²⁷ Soygüt, s. 30.

³²⁸ Soygüt, s. 30.

³²⁹ Özbek, "Çocuk Arabuluculuğu", s. 43.

³³⁰ Özbek, "Çocuk Arabuluculuğu", s. 54.

açılmaz³³¹. Kanunda açık bir düzenleme bulunmasa dahi, ceza tehdidi ile karşı karşıya kalmayan fail hakkında uzlaştırma usulünün uygulanmaması gerektiği açıktır³³². Bu durum uzlaştırma kurumunun ceza sorumluluğunun alternatifi olmasından kaynaklanmaktadır³³³.

Daha önce açıklandığı üzere, 12 yaşını doldurmamış çocukların Türk ceza hukukuna göre ceza ehliyetleri bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu gruba giren çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamayacak, uzlaşma sistemi uygulanamayacaktır³³⁴. 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında alınan Farik Mümeyyiz raporuna göre işlediği suçun anlam ve sonuçlarını algılayamaması halinde, 12 yaşından küçük olan çocuklar gibi haklarında uzlaşma sistemi de uygulanamaz³³⁵. Bu grupta bulunan çocukların işlediği suçun anlam ve sonuçlarını algılayabildiklerinin tespiti halinde haklarında uzlaşma hükümleri uygulanacaktır³³⁶. Kanun koyucu bu grupta bulunan çocuklar için cezalandırma öngördüğü için uzlaştırma usulünün uygulanması mümkün olacaktır³³⁷. Aynı şekilde 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza ehliyetleri bulunduğu için uzlaşma hükümleri uygulanacaktır³³⁸.

3.3.2.2. Suça Sürüklenen Çocuğun İşlediği İddia Olunan Suçun Uzlaştırma Kapsamında Bulunması

Uzlaştırma hükümlerinin uygulanabilmesi için SSÇ'nin üzerine atılı suçun uzlaştırmaya tabi olan suçlardan olması gerekir. Söz konusu suçlar CMK madde 253'de sınırlı sayıda sayılmıştır. Ancak SSÇ'ler hakkında CMK'ya 24.11.2016 tarihinde 253. maddenin 1. fıkrasına eklenen c bendi ile mağdurun veya gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması şartı ile SSÇ'ler bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı aşmayan hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar uzlaştırma kapsamına alınmıştır. Yapılan yeni düzenleme ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uzlaştırma kapsamında bulunan suçların kapsamı genişletilmiştir. Düzenlemede dikkat edilmesi gereken bir nokta ise,

³³¹ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 230.

³³² Yaşar, Alternatif Usuller, s. 230.

³³³ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 230.

³³⁴ Işıka, "Uzlaştırma Süreci", s. 65.

³³⁵ Işıka, "Uzlaştırma Süreci", s. 67.

³³⁶ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 231.

³³⁷ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 231.

³³⁸ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 249.

hapis cezası bakımından sınır belirtildiği ancak adli para cezası bakımından herhangi bir sınır belirtilmediğidir. Sırf adli para cezası gerektiren tüm suçlarda failin SSÇ olması durumunda uzlaştırma hükümleri uygulanacaktır³³⁹. Adli para cezasının miktarı belirlenmediği için hapis cezası ile birlikte düzenlendiği durumda suçun uzlaştırma kapsamında olup olmadığı hapis cezasının üst sınırının üç yılı geçip geçmediğine göre belirlenecektir³⁴⁰.

CMK madde 253/3’de cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda ve ısrarlı takip suçunda uzlaştırma hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir. Söz konusu istisna SSÇ’ler hakkında da geçerlidir. Maddede belirtilen suçların SSÇ tarafından işlenmesi durumunda cezanın üst sınırı 3 yılı geçmese dahi uzlaştırma hükümleri uygulanamayacaktır. Fıkranın devamında belirtilen, uzlaştırma kapsamına giren bir suç ile uzlaştırma kapsamına girmeyen bir suçun birlikte işlemesi halinde uzlaştırmanın uygulanmayacağı hükmü SSÇ’ler için de geçerli kabul edilmelidir. Nitekim Yargıtay 18. Ceza Dairesi 2018/1394 Esas, 2018/5522 Karar sayılı kararında, *“CMK’nın 253/3 maddesinin ikinci cümlesine göre, uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmesi halinde, uzlaştırma yoluna gidilemeyecektir. Somut olayda da her ne kadar, suça sürüklenen çocuğa yükletilen konut dokunulmazlığının ihlali suçu CMK’nın 253/1-b maddesi uyarınca uzlaştırma kapsamında bulunsun da, sözü edilen suçun, bu kapsamda bulunmayan ve TCK’nın 142/1-b maddesinde düzenlenen hırsızlık suçu ile birlikte işlenmesi nedeniyle, uzlaştırma yolunun Kanunen kapalı olduğu anlaşılmaktadır”* denilerek CMK’nın 253/3. maddesinin SSÇ’ler açısından da geçerli olduğu belirtilmiştir.

3.3.2.3.Uzlaştırma Teklifi

Kusur yeteneği bulunan ve uzlaştırmaya tabi suçu işlediği hususunda yeterli şüphe altındaki SSÇ hakkında çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından “Uzlaştırma Bürosuna Sevk Kararı” yazıldıktan sonra uzlaştırma sürecine geçilir. Uzlaştırma süreci, uzlaştırma teklifi ile başlar. CMK’nın 253. maddesinin 4. fıkrasında uzlaşma teklifinin uzlaştırmacı tarafından taraflara yapılacağı düzenlenmiştir. Uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısının öncelikle bir uzlaştırmacı

³³⁹ Yunus Emre Bakar, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Uzlaştırma, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022), s. 48

³⁴⁰ Berrin Akbulut, Murat Aksan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), s. 105.

görevlendirmesi gerekir. Uzlaştırmacı, uyuşmazlığın tarafları ile görüşerek uzlaştırma teklif eder. Ancak uyuşmazlığın tarafının reşit olmayan biri olması durumunda uzlaştırma teklifi kanuni temsilciye yapılacaktır. Kanunda reşit olmayan ifadesi kullanılmış, çocuk kavramı kullanılmamıştır. Bu nedenle kişinin reşit olup olmadığı hususunda Türk Medeni Kanunu esas alınacaktır³⁴¹. Burada kişinin suç tarihindeki değil, uzlaştırmanın teklif edildiği tarihte reşit olup olmaması dikkate alınmaktadır. Ancak yargılama aşamasında çocuğun reşit olması halinde daha önce usulüne uygun şekilde yapılan uzlaştırma teklifleri geçerliliklerini korumaktadır³⁴².

3.3.2.4. Müzakereler

Suçta taraf olan kişilerin uzlaştırma teklifini kabul etmelerinin ardından müzakere aşamasına geçilmektedir. CMK madde 235/13’de düzenlendiği üzere, uzlaştırma müzakerelerinin gizli yürütülmesi gerekir. Uzlaşma görüşmeleri de soruşturma evresinin bir parçasını oluşturmaktadır³⁴³. Bu sebeple soruşturmanın gizliliği bu işlemler için de geçerlidir³⁴⁴. Gizlilik ilkesine uzlaştırmacının da riayet etmesi gerekir³⁴⁵. Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecinde tarafların açıklamalarını, kendisine aktarılan veya öğrendiği bilgi ve olguları gizli tutmalıdır³⁴⁶.

Müzakerelerde, şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafî ve vekil bulunabilir. Sayılan şahısların uzlaştırma müzakerelerine katılmaktan imtina etmesi durumunda uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır. CMK’nın 253. maddesinin 4. fıkrası uyarınca teklifin taraflara yapılması zorunlu kılınmış ve kişinin yaşının küçük olması durumunda bu teklifin kanuni temsilciye yapılabileceği belirtilmiştir. Bu durumda suçta sürüklenen çocuğun taraf olduğu uzlaştırma müzakerelerinde müzakereye suçta sürüklenen çocuğun kanuni temsilcisi katılacaktır³⁴⁷. SSÇ de Uzlaştırma Yönetmeliği’nin 31. maddesinin 1. fıkrasında düzenlendiği üzere, müzakerelere iştirak edebilecektir. SSÇ’nin kanuni temsilcisinin uzlaştırma teklifini kabul etmesinin ardından müzakere aşamasında SSÇ’nin reşit olması halinde, müzakerenin tarafı artık

³⁴¹ Işıka, “Uzlaştırma Süreci”, s. 69.

³⁴² Işıka, “Uzlaştırma Süreci”, s. 70.

³⁴³ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 244.

³⁴⁴ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 244.

³⁴⁵ Eren Şenli, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır Dicle Üniversitesi, 2009), s. 147.

³⁴⁶ Şenli, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”, s. 147.

³⁴⁷ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 249.

reşit olan SSÇ olmalıdır³⁴⁸. Uzlaştırma sürecinde tarafların bir araya gelmesinin sakıncalı olduğu düşünülüyor veya başka bir neden mevcut ise taraflar bir araya gelmeden müzakereler sürdürülebilir³⁴⁹. Bu durum Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 31. maddesinin 3. fıkrasında uzlaştırmacının, taraflar ile aynı anda veya ayrı ayrı görüşmeler yapabileceği belirtilerek düzenleme altına alınmıştır.

Uzlaştırma yönteminde esas olan tarafların iradeleri olduğu için taraflar uzlaştırma süreci tamamlanana kadar uzlaşma iradelerinden vazgeçebilirler. Söz konusu durum CMK'nın 253. maddesinin 13. fıkrasında düzenleme alanı bulmuştur. Buna göre, uzlaşma iradesinden müzakerelere katılmayarak zımni olarak irade ortaya konularak vazgeçilebileceği gibi, açıkça beyanda bulunularak da uzlaşma iradesinden vazgeçilebilmektedir.

3.3.2.5. Edim

Uzlaştırma yönteminde edim, mağdurun zararının giderilmesine yönelik davranışlardır. Mağdurun zararı maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Buna paralel olarak edim de maddi olabileceği gibi manevi olabilir. Hatta bir hareket şeklinde olması da mümkündür. Ancak her uzlaşmada edimin olması şart değildir, Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 33. maddesinin 2. fıkrasına göre taraflar edimsiz olarak da uzlaşabilirler.

Edimin hem maddi hem manevi hem de hareket şeklinde olabileceğini belirttik, fakat edim sınırsız değildir. Edimin belirlenmesinde, CMK'nın 253. maddesinin 17. fıkrasında ve Uzlaştırma Yönetmeliği 33. maddesinin 1. fıkrasında edimin ahlaka ve hukuka aykırı olmaması sınırı düzenlenmiştir. Ayrıca belirlenecek edimin ifasının imkânsız olmaması gerekir³⁵⁰.

Uzlaştırma müzakerelerinin sonucunda belirlenen edimin kim tarafından ifa edileceği hususu da belirtilmektedir. Bu konuda, edim uyuşmazlığın tarafı olan kişi bakımından yerine getirilebileceği gibi üçüncü bir şahıs tarafından da ifa edilebilir³⁵¹. Üçüncü kişinin edimi yerine getirmesi durumunda bu kişinin edimi yerine getirmeyi kabul etmesi gerekir. Aksi halde edimi ifa görevi üçüncü şahsa yüklenemez. Edimin ne

³⁴⁸ Işıka, "Uzlaştırma Süreci", s. 73.

³⁴⁹ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 253.

³⁵⁰ Yaşar, Alternatif Usuller, s. 256.

³⁵¹ Işıka, "Uzlaştırma Süreci", s. 75.

olduğu ve kim tarafından yerine getirildiği, taraflardan birinin suça sürüklenen çocuk olması durumunda önem arz etmektedir³⁵². Onarıcı adalet ilkesi gözetilerek, edimin çocuk üzerindeki etkileri dikkate alınmalıdır³⁵³. Edim, suça sürüklenen çocuk açısından faydalı olabilmesi için onun işlediği suçu düşünmesini, değerlendirmesini ve ıslah edilmesini de sağlayacak nitelikte olmalıdır³⁵⁴. Uzlaştırma sürecinde, zararın maddi olarak giderilmesi edim olarak belirlenirse, SSÇ'nin kanuni temsilcisinin maddi imkânı ve rızasına bağlı olacaktır³⁵⁵.

Uzlaştırma sonucunda SSÇ karar verilen edimi ifa ederse hakkında kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilecektir. Eğer uzlaştırma sonuçsuz kalırsa tekrar uzlaştırma usulü uygulanmaz. Uzlaşmanın olumlu sonuçlanmasının ardından SSÇ uzlaştırmada belirlenen edimi yerine getirmez veya uzlaştırma işlemleri için yapılan gideri ödemezse soruşturma veya kovuşturma işlemleri devam eder. Bu konuda SSÇ lehine CMK'da bir düzenleme mevcut değildir.

3.3.2.6. Uzlaştırmacının Seçimi

Uzlaştırma bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından uzlaştırmacı görevlendirilmektedir. Uzlaştırmacı, taraflar ile görüşerek uzlaştırma sürecini anlatan ve uzlaştırma sürecini yöneten kişidir. Uzlaştırmacı olabilmek için bu sürece ilişkin verilen eğitimden geçmek gerekir. Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecini yönettiği için büyük önem arz etmektedir. Taraflar ile iletişim halinde olarak uzlaşmayı sağlamaya aracılık etmektedir. Suça sürüklenen çocuğun uzlaştırmacının bir tarafı olduğu durumda, uzlaştırmacının rolü ve önemi artmaktadır. Uzlaştırmacı bu süreçte suça sürüklenen çocuğun yargı sürecinden uzak durma ihtimalini ön plana alarak hareket etmeli ve çocuğu pedagojik açıdan düşünerek iletişim kurmalıdır³⁵⁶.

3.4. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Bir suçun işlendiği şüphesi üzerine Cumhuriyet savcısı olay hakkında dava açılıp açılmaması konusunda karar vermek üzere maddi gerçeği araştırmakla

³⁵² Işıka, “Uzlaştırma Süreci”, s. 75.

³⁵³ Özbek, “Çocuk Arabuluculuğu”, s. 60.

³⁵⁴ Özbek, “Çocuk Arabuluculuğu”, s. 62.

³⁵⁵ Işıka, “Uzlaştırma Süreci”, s. 76.

³⁵⁶ Işıka, “Uzlaştırma Süreci”, s. 79.

yükümlüdür³⁵⁷. Ancak bu durum Cumhuriyet savcısının soyut ihbarlara itibar etmesini gerektirmez³⁵⁸. Somut olaylarla ilişkilendirilen ihbarlara önem verilmektedir³⁵⁹. Soruşturma evresinin sonunda Cumhuriyet savcısı kamu davası açıp açmayacağına karar vermektedir³⁶⁰. Ancak bazı durumlarda kamu davası açma şartları gerçekleşse bile Cumhuriyet savcısına takdir hakkı tanınmıştır³⁶¹. Bu durumlar CMK'nın 171. maddesinde belirtilmiştir. Bunlar cezayı kaldıran neden olarak etkin pişmanlık hükümleri, şahsi cezasızlık sebepleri ve kamu davasının açılmasının ertelenmesidir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi ile hem yargının iş yükü azaltılmakta hem de onarıcı adalet anlayışı çerçevesinde mağdurun mağduriyetinin giderilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde suçun faili de ceza muhakemesinin olumsuz etkilerinden ve ceza yaptırımının sonuçlarından kurtulmaktadır³⁶².

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı ile savcı, soruşturma evresini sonlandırmayıp kamu davası açılmasını ertelemektedir³⁶³. Cumhuriyet savcısı erteleme kararı verme konusunda değerlendirme yaparken, kanunda düzenlendiği üzere, kamu davasının açılmaması toplum ve şüpheli açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olduğuna kanaat getirirse KADEK verilebilir³⁶⁴.

KADEK hakkında 17.10.2019 tarihli 7188 sayılı kanun ile değişiklikler yapılmıştır. Önceki düzenleme ile “soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye tabi yukarı sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezası gerektiren suçlar” hakkında erteleme kararı verilmesi mümkündü, yeni düzenleme ile yukarı sınırı üç yıl ve daha az hapis cezasını gerektiren suçlar erteleme kapsamında dâhil edilmiştir.

Ancak, “uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar” ve “suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar”, “kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar”, “asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar” ve “cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar” hariç tutulmuştur. Madde kapsamına

³⁵⁷ Mustafa Özen, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 67, S. 3, Yaz 2009, s. 19.

³⁵⁸ Mustafa Özen, “Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi”, s. 19.

³⁵⁹ Mustafa Özen, “Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi”, s. 19.

³⁶⁰ Mustafa Özen, “Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi”, s. 20.

³⁶¹ Mustafa Özen, “Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi”, s. 20.

³⁶² Yaşar, Alternatif Usuller, s. 279.

³⁶³ Bezzin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s.38.

³⁶⁴ Mustafa Özen, “Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi”, s. 20.

giren suçların işlendiği konusunda Cumhuriyet savcısı yeterli şüpheyne ulaşırse şüpheli hakkında beş yıl süre ile kamu davasının açılmasının ertelenmesine kararı verebilecektir. ÇKK'nın 19. maddesi uyarınca yetişkinlerde erteleme süresi beş yıl iken, SSÇ'lerde bu süre üç yıldır.

KADEK verilmesi durumunda zamanaşımı süresi işlemeyecektir (CMK m. 171/4). Ertelene süresi içerisinde şüpheli veya SSÇ'nin kasıtlı bir suç işlememesi gerekmektedir. Kasıtlı bir suç işlenmesi durumunda kamu davası açılacaktır (CMK m. 171/4). Ertelene süresi boyunca kasıtlı bir suç işlenmemesi durumunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilecektir.

KADEK verilebilmesi için SSÇ, veli, vasi veya müdafinin talebine gerek yoktur. Cumhuriyet savcısı soruşturma sonucunda erteleminin şartlarının oluşması durumunda KADEK verme hususunda takdir yetkisine sahiptir. Kamu davası açılmasının ertelenmesi şartlarının bulunmasına rağmen KADEK verilmesi zorunlu tutulmamıştır³⁶⁵. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, suç işleyen çocuğa bir şans daha verilerek yargılama aşamasının çocuk üzerinde doğuracağı etkileri azaltacak bir kurumdur³⁶⁶. Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı'nın istatistik verilerine göre, 2022 yılı içerisinde 163.593 dosyada KADEK kararı verilmiştir. 2022 yılı içerisinde verilen kamu davasının açılması kararları içerisinde SSÇ sayısı 4054'tür³⁶⁷. Yıllık oranda bakıldığında SSÇ'ler hakkında çok az KADEK verildiği görülmektedir.

ÇKK'da kamu davasının açılmasının ertelenmesi konusunda 19. maddede düzenleme bulunmaktadır. Maddede, CMK'ya atıf yapılarak koşulların gerçekleşmesi durumunda erteleme kararı verilebileceği, ancak erteleme süresinin üç yıl olduğu ve on beş yaşını doldurmamış çocuklar için hapis cezasının üst sınırının beş yıl olarak uygulanacağı belirtilmiştir. Bu şekilde yetişkinler tarafından işlendiğinde erteleme kapsamına girmeyen bazı suçlar 15 yaşını doldurmamış SSÇ tarafından işlendiğinde erteleme kapsamına girmektedir³⁶⁸. Bu şekilde erteleme kapsamına giren suçların miktarı artırılmıştır. SSÇ'ler hakkında lehe bir uygulama getirilmiştir. Ayrıca, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu, ceza yaptırımı ve ceza muhakemesine

³⁶⁵ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 71.

³⁶⁶ Akyayla, "Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler", s. 70.

³⁶⁷ <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr>

³⁶⁸ Yaşar, Alternatif Usuller, s.287.

alternatif teşkil ettiği için hakkında erteleme kararı verilebilmesi için SSC’nin ceza sorumluluğunun bulunması gerekir³⁶⁹. Bu nedenle ÇKK’nun 19. maddesindeki düzenlemenin ceza sorumluluğu bulunan çocuklar için geçerli olduğu anlaşılmaktadır³⁷⁰.

3.5.Seri Muhakeme Usulü

Seri muhakeme usulü 17.10.2019 tarihli 7188 sayılı kanun ile CMK’nın 250. maddesi ile düzenlenerek hukukumuzda girmiştir. Seri muhakeme usulü, özel bir ceza muhakemesi yöntemidir³⁷¹. Buna göre, soruşturma evresinin sonunda kanunda sayılan suçlar hakkında KADEK verilmemesi halinde “seri muhakeme usulü” uygulanacaktır. Seri muhakeme usulünün amacı, maddi gerçeğe ulaşıldıktan sonra iddia ve savunma makamlarını buluşturarak, şüpheliye tercih özgürlüğü vererek yargılamayı sonlandırmaktır³⁷². Cumhuriyet savcısı suç işlendiği izlenimini aldığı andan itibaren maddi gerçeği araştırarak ve kamu davası açıp açmama konusunda karar verecektir³⁷³. Suçun seri muhakeme usulü kapsamına girmesi Cumhuriyet savcısının maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır³⁷⁴.

Seri muhakeme usulünün uygulanması şartları, suçun işlendiğine dair yeterli şüphenin oluşması, KADEK verilmemiş olması, söz konusu suçun seri muhakeme usulü kapsamına giren suçlardan olması, failin çocuk, akıl hastası, sağır ve dilsiz olmaması ile iştirak halinde işlenen suçlarda şüphelilerin tamamının usulün uygulanmasını kabul etmesi ve şüpheliye ulaşılmıştır. Tüm şartların bulunması durumunda Cumhuriyet savcısı şüpheliye seri muhakeme usulünün uygulanması teklifinde bulunur. Şüphelinin teklifi kabul etmesi durumunda Cumhuriyet savcısı TCK’nın 61. maddesine göre temel cezada yarı oranında indirim yaparak yaptırımı belirler. Yaptırımın seçenek yaptırımlara çevrilmesi veya ertelenmesi de mümkündür. Cumhuriyet savcısı teklif ettiği yaptırıma ilişkin hükmü hazırlayarak seri muhakeme usulüne bakmakla görevli ihtisas mahkemesine hitaben talepname tanzim eder³⁷⁵.

³⁶⁹ Yaşar, Alternatif Usuller, s.287.

³⁷⁰ Yaşar, Alternatif Usuller, s.287.

³⁷¹ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s.42.

³⁷² Ercan Yaşar, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü”, Adalet Dergisi, C. 147, S. 65, Aralık 2020, s. 260.

³⁷³ Ahmet Aslan, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), s.259.

³⁷⁴ Aslan, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma, s. 259.

³⁷⁵ Bezgin, “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”, s.42.

Seri muhakeme usulünde, hüküm savcı tarafından belirlenir ve mahkemeden bu yaptırımın uygulanması istenir³⁷⁶. Mahkeme kanunda düzenlenen şartlar oluşmuş ise düzenlenen talepname doğrultusunda hüküm verir. Şartlar oluşmamış ise mahkemece talepname reddedilir ve dosya savcılığa gönderilir³⁷⁷. Seri muhakeme usulünü kabul eden ve mahkemeye yönlendirilen şüpheli mahkemeye gitmezse usulün uygulanmasından vazgeçmiş sayılır. Şüpheli seri muhakeme usulünün teklif edilmesi için kanunda gösterilen şekilde davet edilmesine rağmen mazeretsiz olarak davete icabet etmezse genel usullere göre soruşturmaya devam edilir. Benzer şekilde, şüphelinin resmi mercilere bildirdiği soruşturma dosyasında bulunan adresinde bulunmaması veya yurt dışında bulunması nedeniyle veya başka bir sebeple şüpheliye ulaşılamaması durumunda bu konuda tutanak tutulur ve soruşturmaya genel hükümlere göre devam edilir³⁷⁸.

Seri muhakeme usulünde, isminden de anlaşılacağı üzere hızlılık şarttır³⁷⁹. Kişi aynı gün içerisinde teklifi kabul ettiğinde mahkemeye çıkacak ve ceza almış olacaktır. Seri muhakeme usulünün uygulanması halinde şüpheli hakkında normal yargılamaya göre daha indirimli ceza verilecek ve yargılama faaliyeti hemen son bulacaktır³⁸⁰. Bu nedenle şüphelinin lehine olan bir usuldür³⁸¹.

Şüphelinin lehine olan bir usul olmasına rağmen, kanunda yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik halinde uygulanmayacağı düzenlenmiştir³⁸². Uzlaştırma, Önödeme, Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi gibi kurumlar suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanıyorken seri muhakeme usulü uygulanamamaktadır.

Seri muhakeme usulü ile şüpheli üzerine atılı suçu işlediğini ikrar ederek yargılama aşamasının sıkıntılarını yaşamamış ve yarı oranda indirim almış olur. Suça sürüklenen çocukların da haklarında dava açılmadan yarı oranında indirimden faydalanmaları, çocukları koruma düşüncesi ile uyushmaktadır. Kanun koyucunun buradaki düşüncesi, henüz tam olarak olgunluğa erişememiş olan SSÇ'lerin üzerlerine

³⁷⁶ Asım Kaya, "Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Yapma Görevi", (Yayımlanmış Doktora Tezi, Özyeğin Üniversitesi, 2020), s. 72.

³⁷⁷ Kaya, Soruşturma Yapma Görevi, s. 72.

³⁷⁸ İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, Cumhuriyet Savcıları İçin Soruşturma Rehberi, İstanbul, 2020, s. 45.

³⁷⁹ Yaşar, "Seri Muhakeme Usulü", s. 260.

³⁸⁰ Yaşar, "Seri Muhakeme Usulü", s. 261.

³⁸¹ Yaşar, "Seri Muhakeme Usulü", s. 261.

³⁸² Yaşar, "Seri Muhakeme Usulü", s. 261.

atılı suçu ikrar etmelerinin veya seri muhakeme usulünün sonuçlarını anlamayacaklarını düşünmesi olabilir. Ancak uzlaşma kurumunda da SSC’nin kanuni temsilcisi tarafından uzlaştırma teklifi değerlendirilmektedir. Seri muhakeme usulünde de aynı yöntemin izlenebileceği düşüncesindeyiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SORUŞTURMA EVRESİNDE ÖZELLİK GÖSTEREN DURUMLAR

4.1. Genel Olarak

Çocuk yargılamasında, çocuğun yararı her zaman ön plandadır³⁸³. Çocuklar için yetişkinler hakkında uygulanan sistemden farklı özel ceza sistemi bulunmalıdır³⁸⁴. Bu husus Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de vurgulanmıştır³⁸⁵. Sözleşmeye taraf olan Türkiye de çocuklar için ayrı usul oluşturmakla görevlidir³⁸⁶. Bu konuda hukukumuzda düzenlenmiş olan özel durumlardan bahsedilecektir.

4.2. Soruşturmanın Bizzat Cumhuriyet Savcısı Tarafından Yapılması

Soruşturma evresi Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülür. Kolluk görevlileri soruşturma evresinde yapılan işlemleri derhal Cumhuriyet savcısına bildirmekle yükümlüdürler³⁸⁷. Ancak Cumhuriyet savcısının soruşturmanın her aşamasında yapılan işlemlerde hazır bulunması düşünülemez. Bu sebeple soruşturma evresindeki bazı işlemler Cumhuriyet savcısının emri ile kolluk görevlileri tarafından yerine getirilir. CMK'da da Cumhuriyet savcısının her işlemde hazır bulunmasının zorunlu olduğunu belirten herhangi bir düzenleme yoktur. Suça sürüklenen çocuklar için ise özel bir düzenleme getirilmiştir. ÇKK'nun 15. maddesinde, SSÇ'lerin soruşturmasının bizzat çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağı düzenlenmiştir. Kanunda belirtilmek istenen çocuk ile doğrudan ilişkisi bulunan işlemlerin Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmasını istemiştir³⁸⁸. ÇKK'nun 15. maddesinin gerekçesinde de

³⁸³ Handan Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi. 8/1-2(2004): s. 199.

³⁸⁴ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 199.

³⁸⁵ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 199.

³⁸⁶ Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, s. 199.

³⁸⁷ Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 79.

³⁸⁸ Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 80.

Cumhuriyet savcısı tarafından SSC'nin ifadesinin alınmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Burada bahsi geçen Cumhuriyet savcısı, çocuk bürosunda görevli olan Cumhuriyet savcısıdır. Ayrıca çocuk hakkında görev yapacak kolluk görevlileri çocuk biriminde görevli kolluk görevlileri olacaktır³⁸⁹.

4.3.Soruşturmanın Gizli Yürütülmesi

Soruşturma evresinde bulunan ilkelerden çalışma kapsamında daha önce bahsedilmişti. Soruşturma evresinde gizlilik ilkesi, korunmaya muhtaç olan çocuklar bakımından daha fazla önem taşımaktadır³⁹⁰. Bu nedenle gizlilik konusunda özel düzenlemeler bulunmaktadır.

Gizlilik ilkesinin önemi BMÇHS'nin 40/2-b maddesinde ve Pekin Kurallarının 8. ve 21. kurallarında çocuğun özel hayatının korunması gerektiği ifade edilerek vurgulanmıştır. CMK'nın 157. maddesinde de savunma hakkının zarar görmemesi koşulu ile kanunda öngörülen istisnalar haricinde soruşturma evresindeki usuli işlemlerin gizli yapılacağı düzenlenmiştir. ÇKK'nun 4/1-l maddesinde, çocuklara ilişkin işlemlerde kimliğinin başkaları tarafından tespit edilmemesi için gerekli önlemlerin alınacağı düzenlenmiştir. YGGİAY'nin 19/b-7 maddesinde çocukların kimlik ve eylemlerinin gizli tutulması gerektiği belirtilmiştir.

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği m. 21'de ise çocuk biriminde yürütülen işlemlerde gizliliğin esas olduğu belirtilerek, çocuğun basın önüne çıkarılması, basın önünde işlemlerin yapılması, görüntü alınması, teşhir edilmesi ve evrakların yayımlanmasına ilişkin tedbirlerin alınacağı, basın ve yayın yapan kuruluşlara bilgi verilmeyeceği ifade edilmiştir. Aynı yönetmelikte çocuk birimi ile alakalı işlemlerin 657 sayılı kanunun 15. maddesine göre içişleri bakanı veya valinin yetki verdiği görevli tarafından basın açıklaması ya da basın bildiri ile kamuoyuna duyurabilecektir. Basın Kanunu'nun 21. maddesinde "Kimliğin Açıklanmaması" başlığı altında, çocukların korunması amacı ile düzenleme getirilmiştir. Maddeye göre, on sekiz yaşından küçük olan suç faili ve mağdurların kimliklerini açıklayacak veya tanınmalarına yol açacak olanların para cezası ile cezalandırılacakları düzenlenmiştir.

³⁸⁹ Metin, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk", s. 81.

³⁹⁰ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 147.

Soruşturmanın gizliliği konusunda, sosyal inceleme raporunun belli kişiler tarafından incelenmesinin yasaklanması da önemli bir konudur. ÇKK madde 41/2'ye göre, çocuk ve müdafî hariç, sosyal inceleme raporu ile denetim planı ve raporu hakkında bilgi sahibi olunmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından karar verilirse, bu raporların incelenmesi yasaklanabilecektir. SSÇ'nin kanuni temsilcisi, çocuğu suçta kullanıyor veya azmettiriyor olabilir. Bu gibi durumlarda çocuğun korunması için ve soruşturmanın zarar görmemesi için kısıtlama konularak gizlilik sağlanabilir³⁹¹.

Çocuklara ilişkin özel düzenlemelerin getirilmesinin nedeni çocukların lekelenmeme hakları ihlal edildiğinde yetişkinlere oranla daha fazla etkilenecek olmalarıdır. Soruşturma sonucunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde çocuk hakkında soruşturma sona erecektir ancak toplum tarafından olumsuz düşüncelere neden olacaktır³⁹².

4.4. Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlenmesi Halinde Soruşturmanın Ayrı Yürütülmesi

Çocuklar ile yetişkinlerin birlikte suç işlemleri hali sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Çocukların korunması ve ayrı bir usule tabi olmaları gerektiği için yetişkinlerle birlikte iştirak iradesi içerisinde suç işlemler dahi soruşturmaları ayrı yürütülür. ÇKK'nın 17. maddesinin 1. fıkrasında soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütüleceği düzenlenmiştir. Uygulama Yönetmeliği'nin 7. maddesinde de yetişkinler ile çocukların iştirak içerisinde suç işlemleri durumunda adli kolluk tarafından çocuklar hakkında ayrı evrak düzenleneceği belirtilmiştir. Bu düzenlemelere paralel olarak YGİAY madde 19/b-6'da çocuklar ile büyüklerin birlikte suç işlemleri durumunda soruşturmalarının ayrı ayrı yapılacağı belirtilmiştir. Ancak kolluk tarafından tahkikat ayrılmadan savcılığa getirilse dahi Cumhuriyet savcısı ayırma kararı vererek dosyayı çocuk bürosuna gönderecektir. Çocuk bürosunda görevli savcı bu durumla karşılaşrsa kendisi ayırma kararı verecektir. Bu şekilde soruşturmalara ayrı devam edilecektir. Soruşturmanın ayrı yürütülmesi gerektiği hususunda iştirakin şekli önem arz etmez. ÇKK'nun 17. maddesi gereği, iştirak halinde çocuklara ait soruşturmanın

³⁹¹ Metin, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk", s. 84.

³⁹² Metin, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk", s. 83.

ayrı yürütülmesi gerekir. Soruşturma evresinin sonucunda da yargılamanın birlikte yapılmasında fayda var ise, birleştirme talepli iddianame düzenlenebilecektir³⁹³.

4.5. Zorunlu Müdafî Görevlendirilmesi

Ceza muhakemesinde, şüpheli veya sanığın savunmasını üstlenen avukata müdafî adı verilir. Müdafilik kurumu, savunma hakkının hayat bulduğu en önemli kurumdur³⁹⁴. Müdafî, şüphelinin soruşturma ve kovuşturma evresinde, hukuki bilgisi ve kanuni hakları ile temsilini sağlar³⁹⁵. Müdafilik, müdafiden yararlanmanın zorunluluk arz edip etmemesine göre, zorunlu müdafilik ve ihtiyari müdafilik olarak ayrılmaktadır³⁹⁶. İhtiyari müdafilik, şüpheli veya sanığın müdafî yardımından faydalanıp faydalanmayacağını kendisinin takdirinde olduğu, işlemlerin müdafî bulunmadan da yapılmasının mümkün olduğu müdafilik türüdür³⁹⁷. Şüpheli veya sanık, müdafî yardımından faydalanmak istemeyerek savunmasını kendisi yapmakta özgürdür³⁹⁸. Zorunlu müdafilik ise, soruşturma veya kovuşturma evresinde şüpheli veya sanığın özellikleri ile suçun ağırlığı ile kişisel savunmanın desteklenmesi gereken özel durumların varlığı halinde şüpheli veya sanığın müdafî ile savunulmasının zorunlu tutulmasıdır³⁹⁹. Burada şüpheli veya sanık istemese dahi müdafî görevlendirilmektedir. Zorunlu müdafî görevlendirilmesi gereken durumlarda, müdafî bulunmaksızın işlemler yapılamaz⁴⁰⁰. Zorunlu müdafilik kurumunun düzenlendiği hallerden biri, şüpheli veya sanığın çocuk olması durumudur. Çocukların ayırt etme ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin hiç gelişmediği veya yeterince gelişmediği düşünülerek, kendi kendisini savunması sakıncalı görünerek müdafî görevlendirilmesi zorunlu tutulmuştur. Burada çocukluk suç işlendiği anda değil işlem yapıldığı andaki çocukluğu ifade eder. SSÇ'nin işlemler yapılırken çocuk olması halinde zorunlu müdafî görevlendirilecektir⁴⁰¹.

CMK'nın 154. maddesinin 1. fıkrasına göre, müdafî, şüpheli veya sanık ile vekâletname aranmaksızın her zaman, konuşulanları başkalarının duymayacağı bir

³⁹³ Metin, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk", s. 85.

³⁹⁴ Ceyhan, "Soruşturmanın Gizliliği", s. 471.

³⁹⁵ Ceyhan, "Soruşturmanın Gizliliği", s. 471.

³⁹⁶ Ahmet Bozdağ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi 2013), s. 82.

³⁹⁷ Bozdağ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî", s.82.

³⁹⁸ Bozdağ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî", s. 83.

³⁹⁹ Bozdağ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî", s. 98.

⁴⁰⁰ Bozdağ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî", s. 98.

⁴⁰¹ Metin, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk", s. 88.

ortamda görülebilir. Adli makamlar ile muhatap olan kişilerin heyecan, korku ve panik duygularını hissetmeleri, stres altına girmeleri doğal bir durumdur. Çocuklarda bu durum daha fazla olacaktır. Bu nedenle çocuğun yanında kendisini savunacak bir müdafinin bulunması büyük öneme sahiptir. Çocuk, kendisini savunacak, ona haklarını hatırlatacak birinin yanında olması halinde rahatlayacak ve soruşturmanın çocuk üzerindeki yıpratıcı etkisi azalacaktır⁴⁰². Çocuklara ilişkin soruşturma yapılırken çocuk bürosu savcısı ve kolluğun çocuk biriminin görevli olduğundan bahsettik. Aynı şekilde müdafî görevlendirilmesi noktasında da müdafinin bazı özellikleri sahip olması aranmalıdır. Zorunlu müdafî görevlendirilirken içlerinden çocuk soruşturmasına ilişkin eğitim almış veya bu alanda uzmanlaşmış olanları arasından seçim yapılması daha faydalı olacaktır. SSC’nin soruşturma evresinde en çok güvendiği kişi müdafidir. Müdafinin çocuğa nasıl yaklaşması gerektiği çocuğun zarar görmemesi açısından büyük önem taşımaktadır⁴⁰³. Fakat günümüzde müdafî görevlendirmesi hususunda bu şekilde bir ayırım yoktur.

4.6.Sosyal Çalışma Görevlisi Bulundurulması

ÇKK’nun 15. maddesinin 3. fıkrasında, çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemlerde yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabileceği düzenlenmiştir. Kanunda ifade alma işlemi ayrıca belirtilerek önemine vurgu yapılmak istenmiştir. Kanun koyucu bulundurulabilir ifadesini kullanarak Cumhuriyet savcısına takdir hakkı tanımıştır. Sosyal çalışmacı görevlendirilmemesi kanuna aykırı olmayacaktır, ancak çocuğun üstün yararı düşünüldüğünde sosyal çalışmacı görevlendirilmesi olumlu sonuçlar doğuracaktır⁴⁰⁴.

Sosyal çalışmacının, soruşturma evresindeki işlemler esnasında çocuğun yanında bulunması durumu dışında kendisinden sosyal inceleme yapması da istenebilir⁴⁰⁵. Mahkemeler, çocuk hâkimleri ve Cumhuriyet savcıları tarafından gerek görülmesi halinde çocuğun kişisel özelliklerini ve sosyal çevresini içeren inceleme yaptırılabilir. Sosyal çalışma görevlisi çocuk ile görüşmeden önce, görüşmenin amacı, çocuğun hakları ve yükümlülükleri, görüşmenin sonuçları ile kendisinin yasal yükümlülükleri

⁴⁰² Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 89.

⁴⁰³ Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 89.

⁴⁰⁴ Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 90.

⁴⁰⁵ Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 90.

konusunda bilgi vermelidir. Sosyal çalışma görevlisi de gizlilik ilkesine riayet etmeli ve verileri yalnızca yetkililer ile paylaşmalıdır⁴⁰⁶.

⁴⁰⁶ Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 91.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK HAKKINDA UYGULANACAK TEDBİRLER

5.1. Çocuk Koruma Kanununda Düzenlenen Tedbirler

5.1.1. Genel Olarak

Türk Ceza Kanunu'nun 56. maddesinde, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri doğrudan düzenlenmemiş, ilgili kanun olan Çocuk Koruma Kanunu'na atıf yapılmıştır. ÇKK'nun 11. maddesinde ise koruyucu ve destekleyici tedbirlerin tanımı yapılmıştır. Maddeye göre; *“Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır.”* denilerek kanunun, koruyucu ve destekleyici tedbirleri içeren maddelerine atıf yapılmıştır⁴⁰⁷. Kanunun 5. maddesinde SSÇ'lere özgü koruyucu ve destekleyici tedbirler düzenlenmiştir.

ÇKK da düzenlenen “çocuklara özgü güvenlik tedbirleri” ile “koruyucu ve destekleyici tedbirler” hukuki nitelik olarak birbirlerinden farklıdır⁴⁰⁸. Ancak kanuni düzenleme nedeniyle uygulamada ve öğretide iki tedbir arasındaki ayrım iyi yapılamamaktadır⁴⁰⁹. ÇKK'nun 11. maddesinde, *“Bu kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler ... Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olarak anlaşılır”* düzenlemesi nedeniyle koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin usul ve esasların çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine de uygulanacağı savunulmaktadır⁴¹⁰. Koruyucu ve

⁴⁰⁷ Metin, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”, s. 97.

⁴⁰⁸ Mahir Topaloğlu, “Çocuk Koruma Kanundaki Tedbirler Sorunu”. Terazi Hukuk Dergisi, 2/12(2007): s. 71.

⁴⁰⁹ Topaloğlu, “Tedbirler Sorunu”, s. 71.

⁴¹⁰ Topaloğlu, “Tedbirler Sorunu”, s. 71.

destekleyici tedbirler, esasında çocuk için iyilik içeren tedbirlerdir⁴¹¹. Bu tedbirler çocuğun korunması, maddi ve manevi olarak desteklenmesi için uygulanır⁴¹². Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yaptırım niteliği bulunmamaktadır⁴¹³. Bu tedbirler hem SSC’ler hem de korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanabilir. Ancak hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü bulunan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilemez⁴¹⁴.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, çocuğun tehlikelilik durumunu esas alması nedeni ve orantılılık ilkesinde dayanması nedeniyle ve suç sonucunda ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklara uygulandığından dolayı “güvenlik tedbiri” niteliğinde olduğunu belirtilmektedir⁴¹⁵. Bu konuda fikir oluşabilmesi için koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alt türlerine bakmakta fayda bulunmaktadır. ÇKK’nun 5. maddesinin 1. fıkrasında yer alan tedbirlere bakıldığında, eğitim, sağlık ve bakım tedbirleri suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanmaktadır⁴¹⁶. Burada çıkarılması gereken sonuç, tedbirlerin suç işleyen çocuğa uygulanmasıdır. Danışmanlık ve barınma tedbirinde ise, tedbirin muhatabı, suça sürüklenen çocuk değil, çocuğun bakımından sorumlu olan ve barınma yeri bulunmayanlar kimselerdir. Tedbirin uygulandığı kimse esas alınarak, sağlık, eğitim ve bakım tedbirlerinin suç işlenmesi karşılığında uygulanması nedeniyle güvenlik tedbiri olduğu, danışmanlık ve barınma tedbirlerinin ise hukuki nitelik olarak güvenlik tedbiri olduğu söylenemez⁴¹⁷. Bu tedbirlerin “kendine özgü önleme tedbiri” niteliğinde olduklarından bahsedilebilir⁴¹⁸.

Sonuç olarak TCK çocuklara özgü güvenlik tedbiri konusunda ÇKK’na atıf yapmış, ÇKK’da ise koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılabileceğini belirtilmiştir. Her ne kadar isim ve uygulama noktasında karmaşıklık bulunsada kanun düzenlemesi gereği çocuklara özgü güvenlik tedbiri ile koruyucu ve destekleyici tedbirler aynı anlama gelmektedir.

⁴¹¹ Topaloğlu, “Tedbirler Sorunu”, s. 78.

⁴¹² Topaloğlu, “Tedbirler Sorunu”, s. 78.

⁴¹³ Topaloğlu, “Tedbirler Sorunu”, s. 79.

⁴¹⁴ Topaloğlu, “Tedbirler Sorunu”, s. 79.

⁴¹⁵ Mehmet Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2020), s. 240.

⁴¹⁶ Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü”, s. 240.

⁴¹⁷ Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü”, s. 241.

⁴¹⁸ Gödekli, “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü”, s. 241.

Bu tedbirlerin amacı ise çocuğu öncelikle kendi aile ortamında korumak, buna yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık, barınma gibi konularda tedbir alınması öngörülmektedir⁴¹⁹. Bu tedbirlerden biri veya birkaçı aynı zamanda uygulanabilir. Çocuğun ihtiyacına ve olaya göre karar verilmektedir. Bu konuda karar verme yetkisi hâkimdedir. Hâkim dosyaya baktıktan sonra gerekli olduğunu düşünürse çocuk hakkında tedbir kararı verecek ve hangi tedbirlerin alınması gerektiğini tespit edecektir⁴²⁰. Hâkim, dosyadaki tüm evrakları inceleyerek hangi tedbirin çocuk için faydalı olduğu konusunda takdir hakkını kullanarak karar verecektir⁴²¹.

Çocuklara uygulanabilecek tedbirler, danışmanlık, sağlık, barınma, bakım ve eğitim tedbirleridir. Bu tedbirlerin uygulanmasına ilişkin, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik (ÇKKKDTUY) bulunmaktadır. Söz konusu tedbirler ayrıntılı olarak inceleme konusu yapılmıştır.

5.1.2. Danışmanlık Tedbiri

Danışmanlık tedbiri, ÇKK'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının a bendinde düzenlenmiştir. Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere, çocuk yetiştirme konusunda yol gösterilmesi; çocuklara ise eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunların çözümünde yol gösterilmesi şeklinde tanımlanmıştır.

Danışmanlık tedbiri ile çocuğun ailesinin yanında korunması, verilen tedbir kararları uygulanırken çocuğun desteklenmesi ve tedbir konusunda bilgilendirilmesi sağlanır. Aynı zamanda bu tedbir ile çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimi desteklenerek, çevresi ile uyum sorunu çözülmesi ve suça sürüklenmesinin önlenmesi amaçlanır⁴²². Danışmanlık tedbiri, hem çocuğa hem de çocuğun bakımından sorumlu kişilere yönelik destek sağlayan bir tedbirdir⁴²³. Danışmanlık tedbiri, çocuğun yetiştirilmesi hususunda çocuğu yetiştiren kişilere yönelik, çocuğun eğitimi ve gelişimi konusunda ise çocuğa yönelik olarak uygulanmaktadır⁴²⁴.

⁴¹⁹ Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2023, s. 542.

⁴²⁰ Aydın Zevkliler, "Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar". Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 25/1(1968): s. 175.

⁴²¹ Zevkliler, "Korunmaya Muhtaç Çocuklar", s. 185.

⁴²² Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 136.

⁴²³ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s.122.

⁴²⁴ Emine Akyüz, Çocuk Hukuku,(Ankara: Pegem Akademi, 2018), s. 457.

Danışmanlık tedbirinde amaçlanan, çocuğun ailesinin yanında korunmasının sağlanması, çocuğun tedbir kararının uygulanması esnasında desteklenmesi ve çocuğun, hakkında uygulanma ihtimali bulunan tedbirler ile ilgili bilgilendirilmesi sağlanmaktadır (ÇKKKDTUY m.12/2). Çocuğun ailesinin yanında kalmasını amaçlar içerisinde belirttik, fakat kurumda kalan çocuklar hakkında da danışmanlık tedbiri uygulanabilecektir.

Danışmanlık tedbiri ile çocuklar, zihinsel, bedensel ve duygusal açıdan desteklenmektedir⁴²⁵. Danışmanlık tedbirinin uygulanması amacıyla bir veya birden fazla danışmanın görevlendirilmesi mümkündür⁴²⁶. Danışmanların çocuğun ihtiyaçlarına yönelik konularda uzmanlaşmış olması önem taşımaktadır⁴²⁷. Tedbire konu çocuğa danışmanlık etmesi için kurumlarda görevli sosyal çalışma görevlileri ile alanında eğitim almış kişiler görevlendirilir. Bu tedbir, MEB, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ile yerel yönetimler tarafından yerine getirilir (ÇKKKDTUY m.12/7).

Çocuk suçluluğunda, ailenin önemli bir rol üstelendiği açıktır. Danışmanlık tedbiri ile çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerin de desteklenmesi sağlanarak çocuğun suçtan uzaklaştırılması amaçlanmaktadır⁴²⁸. ÇKKKDTUY'nin 12/4 maddesinde, bu kimselere anne, baba eğitimi, aile danışmanlığı gibi konularda danışmanlık hizmeti verileceği, bu kişilerin aile eğitimi programlarına yönlendirilecekleri düzenlenmiştir. Uygulamada genellikle on iki yaşını tamamlamamış çocuklara danışmanlık tedbirinin uygulandığı görülmektedir⁴²⁹. Fakat danışmanlık tedbiri her çocuk için uygulanabilen bir tedbir değildir⁴³⁰. Örneğin çocuk suç işlemeyi alışkanlık edinmiş ise ya da ailesi çocuğu suç işlemeye araç olarak kullanıyorsa danışmanlık tedbirinin uygulanması yerinde olmayacaktır⁴³¹. Bu tedbir yerine bakım tedbiri uygulanması daha yerinde olacaktır⁴³².

⁴²⁵ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s.123.

⁴²⁶ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 123.

⁴²⁷ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 123.

⁴²⁸ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 124.

⁴²⁹ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 124.

⁴³⁰ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 124.

⁴³¹ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 124.

⁴³² Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 124.

5.1.3. Eğitim Tedbiri

Eğitim tedbiri, ÇKK'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde, çocuğun eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına, iş ve meslek edinmesi için bir meslek veya sanat kursuna gitmesine ya da meslek sahibi bir ustanın yanına ve yahut özel ya da kamuya ait iş yerlerine yerleştirilmesi olarak ifade edilmiştir. Bu bakımdan eğitim tedbiri çocuğun eğitilmesini ve meslek edinmesini destekleyen bir tedbirdir⁴³³. Danışmanlık tedbirinden farklı olarak eğitim tedbirinde yalnızca çocuk mevzubahistir⁴³⁴.

Eğitim tedbirinin uygulanmasına karar verilmeden önce, çocuğun eğitim alacağı kişi, kamu veya özel kurumlardan bilgi alınabilecektir. Eğitim tedbirinin yerine getirilmesi, MEB ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca sağlanacaktır (ÇKKKDTUY m.13/8).

Eğitim tedbiri uygulanırken iki yaklaşım benimsenmiştir. İlk olarak zorunlu eğitim yaşındaki çocuğun eğitim hayatına başlamasını ya da devam etmesini, ikinci olarak da zorunlu eğitim haricinde iş ve meslek edinmesini sağlamaktır⁴³⁵. Eğitim tedbirine uygulamada çok ihtiyaç bulunmasına rağmen, suça sürüklenen çocuklar açısından uygulanması oldukça zor olan bir tedbirdir. Eğitim tedbirinin büyük önem taşımasının nedeni, yapılan çalışmalarda SSÇ'lerin büyük bir kısmının okul hayatlarında başarısız, okula devam sorunu yaşayan ve küçük yaşlarda çalışma hayatına katılan çocuklar olmalarıdır⁴³⁶.

5.1.4. Bakım Tedbiri

Bakım tedbiri, ÇKK'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişinin herhangi bir sebeple yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda, çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmasını veya bu kurumlara yerleştirilmesini ifade eden tedbir olarak düzenlenmiştir.

Bu tedbire hükmedilebilmesi için çocuğa bakmakla yükümlü kimselerin bakım yükümlülüklerini yerine getiremiyor olmaları gerekir. Çocuğun aile yanında

⁴³³ Akyüz, Çocuk Hukuku, s. 458.

⁴³⁴ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 124.

⁴³⁵ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 125.

⁴³⁶ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 125.

korunmasına öncelik verileceği için bu hususa dikkat etmek gerekir⁴³⁷. Çocuğun yüksek yararı aile yanından alınmasını gerektiriyor ise bu tedbir uygulanmalıdır⁴³⁸. Bu durumlara örnek olarak, çocuğun beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamaması, çalışmasının kötüye kullanılması, eğitim hayatında sorunlar, suç işlemeye teşvik etme, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına özendirme durumları örnek verilebilir⁴³⁹.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 9. maddesinde çocuğun, ihmal ve kötü muamele gibi durumlarda ailesinin yanından ayrılmasına karar verilebileceği belirtilmiştir⁴⁴⁰. ÇKKKDTUY'nin 14/2 maddesinde de hakkında bakım tedbiri uygulanmasına karar verilen çocuğun rehabilitasyona ihtiyacı olduğu anlaşılır. Öncelikle bu amaçla kurulan merkezlerde rehabilite edilmesi sağlanır. Aynı maddenin 3. fıkrasında bakım ve sağlık tedbirinin aynı anda uygulanmasına karar verilmesi durumunda, öncelikle çocuğun özel veya resmi sağlık kuruluşunda tedavi edilmesi ardından bakım tedbirinin uygulanması sağlanır. Söz konusu maddenin 4. fıkrasında ise çocuğun kolluk kuvveti tarafından kuruma teslimi hususu düzenlenmiştir. Maddeye göre, kolluk kuvvetleri çocuğun teslimini sağlayacaksa öncelikle sağlık kontrolü yapılır ve gerekli görülürse sağlık tedbiri uygulanması için mahkeme veya hâkime başvurulabilir.

Hakkında bakım tedbirinin uygulanmasına karar verilen, ihmal veya istismara uğrayan, uyum sorunu olan çocuklar ile olumsuz hayat deneyimleri ile rehabilitasyona ihtiyaç duyan çocukların rehabilitasyonları tamamlanmadan korunma ihtiyacı olan diğer çocuklar ile aynı ortamda bulunmamaları gerekir. Söz konusu çocukların SHÇEK tarafından rehabilitasyonları sağlanır ve bakım tedbiri bu kurum tarafından yerine getirilir.

Hakkında bakım tedbiri uygulanmasına karar verilen SSÇ'nin psikolojik desteğe ihtiyacının bulunduğu tespit edilirse, bu ihtiyacı giderilene kadar geçici olarak bakım ve korunmasının sağlandığı, aile, sosyal çevresi ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine ilişkin çalışmalar gerçekleştirilen Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM) adı verilen kuruluşlardan yardım alınır. ÇODEM, çocukların suça sürüklenme ve sokakta yaşama

⁴³⁷ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 125.

⁴³⁸ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 125.

⁴³⁹ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 125.

⁴⁴⁰ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 126.

durumları dikkate alınarak yaş ve cinsiyetine göre ayırım yapılarak uzmanlaştırılmıştır⁴⁴¹. SSÇ'lerden psikososyal desteğe ihtiyacı olduğu tespit edilenlerin merkeze kabulü yapılmakta ve çocukların her biri için danışman tarafından çocuğun görüşü, kişisel özellikleri ve mevcut durumu değerlendirilerek psikososyal destek programını kapsayan bir uygulama planı hazırlanmaktadır. Hazırlanan plan, çocuğun kuruma kabulünden itibaren on gün içerisinde mahkeme onayına sunulur.

5.1.5. Sağlık Tedbiri

Sağlık tedbiri, ÇKK'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının d bendinde, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için geçici veya sürekli olarak tıbbi bakım ve rehabilitasyonunun sağlanması, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasını sağlayan tedbirdir. Sağlık tedbiri, çocuğun hem fiziksel yönden hem de ruhen korunmasını ve tedavi edilmesini amaçlamıştır⁴⁴².

Akıl hastalığı olan suça sürüklenen çocuklar ile korunma ihtiyacı olan çocukların ruhsal yönden tedavi olabilmeleri için sağlık tedbirinin uygulanmasına karar verilmelidir⁴⁴³. SSÇ'nin akıl hastalığının veya madde bağımlılığının bulunması nedeniyle sağlık tedbirinin uygulanmasına karar verilebilmesi için resmi sağlık kurulundan rapor aldırılması gerekir. Fakat çocuğun akıl hastalığı ya da madde bağımlılığının bulunduğu açık şekilde belli ise, ÇKKKDTUY'nin 16. maddesinin 4. fıkrası uyarınca, kendisi, annesi, babası veya vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin talebinin bulunması üzerine ya da resen rapor alınmadan da sağlık tedbirine karar verilebilir. Sağlık kurulu tarafından hazırlanan raporda, SSÇ'nin toplum bakımından tehlike arz edip etmediği belirtilir⁴⁴⁴.

Sağlık tedbirinde her ne kadar çocuğun korunması ve tedavi edilmesi esas alınsa da, çocuğun özgürlüğü kısıtlanmaktadır⁴⁴⁵. Akıl hastalığı nedeniyle hakkında sağlık tedbirine karar verilen çocuğun durumu, üçer aylık sürelerle incelenmeli ve mahkeme ya da çocuk hâkimi çocuğun durumu hakkında bilgilendirilmelidir. Yapılan incelemede çocuğun toplum için arz ettiği tehlikenin devam edip etmediği veya tehlikenin önemli

⁴⁴¹ Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 137.

⁴⁴² Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 126.

⁴⁴³ Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 138.

⁴⁴⁴ Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 138.

⁴⁴⁵ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 127.

derecede azalıp azalmadığı belirtilir. Bu rapora göre, mahkeme veya çocuk hâkimi, sağlık tedbiri kararının kaldırılmasına karar verebilir.

Sağlık kurumunca hazırlanan raporda, çocuğun akıl hastalığının ve gerçekleştirdiği eylemin niteliğine göre tedbir kararının kaldırılmasına karar verilen çocuğun kontrol ve takibinin gerekli olup olmadığı, gerekiyorsa süre ve aralıkları belirtilir. Kontrol ve yapılan takipte çocuğun toplum açısından tehlike oranının arttığı tespit edilirse, ÇKKKDTUY'nin 16/10 maddesi uyarınca, çocuk hakkında sağlık tedbirinin tekrar uygulanabilmesi mümkündür.

5.1.6. Barınma Tedbiri

Barınma tedbiri, ÇKK'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının e bendinde, barınma yeri bulunmayan çocuklu kişilere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara yönelik barınma yeri sağlanmasını ön gören tedbirdir. Hakkında barınma tedbiri uygulanacak kişiler talep etmeleri halinde, kimlikleri ve adreslerinin gizli tutulacağı düzenleme altına alınmıştır.

Suçta sürüklenen çocukların korunması gereken durumlarda ÇKK'nun 9. maddesi uyarınca acil koruma kararı alınması gerekecektir. Çocuk, SHÇEK tarafından gözetim ve bakım altına alınacak, ardından acil koruma kararı alınması için beş gün içerisinde çocuk hâkimine başvurulması gerekecektir. Beş günlük süre çocuğun kuruma gelmesinden itibaren başlayacaktır. Çocuk hâkimi de üç gün içerisinde bu konuda karar verecektir. Çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulması ve gerektiğinde kişisel ilişki kurulması konusunda hâkim karar verebilir. Bahse konu acil koruma kararı en fazla otuz gün süre ile sınırlı olarak verilebilir. Bu süre içerisinde kurum tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Yapılan inceleme sonucunda, tedbir kararı kaldırılmasının gerekmediği düşünülürse bu husustaki görüş ve sağlayacağı hizmetler hâkime bildirilir. Çocuğun ailesine teslimi veya bir tedbir uygulanmasına hâkim karar verir. Kurum, tedbir kararının verilmesi gerektiği sonucuna ulaşırsa hâkimden tedbir konusunda karar verilmesini talep eder.

Barınma tedbirinin uygulanması için SSÇ'nin hayatını devam ettirebilmesi konusunda yeterli ve sağlıklı barınma yerinin olmaması gerekir. Bu tedbir ile çocuğun

kendi aile ortamında bulunmasını ve yaşamasını sağlamak için insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan “barınma” ihtiyacına yönelik şekilde düzenlenmiştir⁴⁴⁶.

Barınma tedbiri doktrinde, barınma yeri bulunmayan çocuklu kişiler ile hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygulanacağı düzenlendiği için SSÇ’ler hakkında uygulanamayacağı ileri sürülmektedir⁴⁴⁷. Bu görüşe katılmak mümkündür. Çünkü kanunda kimler hakkında barınma tedbirinin uygulanacağı açıkça düzenlenmiştir. SSÇ’ler sayılan kişiler arasında bulunmamaktadır. Kaldı ki barınma ihtiyacı olan çocuk hakkında bakım tedbiri uygulanarak çocuğun ihtiyacı giderilebilecektir.

5.2. Tedbirlerde Yetki, Talep ve Tedbir Kararı Verilmesi

ÇKK’nun 7. maddesinde düzenlendiği üzere koruyucu ve destekleyici tedbir konusunda karar verme yetkisi yalnızca çocuk hâkimine aittir⁴⁴⁸. Çocuk hâkimi, ÇKK’nun 3. maddesinin 1. Fıkrasının c bendinde, hakkında kovuşturma evresine geçilmemiş olan suça sürüklenen çocuklar ile korunma ihtiyacı çocuklar hakkında tedbir kararlarını veren hâkim olarak ifade edilmiştir. Çocuk mahkemesinin bulunmadığı yerler için, ÇKKKDTUY’nin 8. maddesinin 2. fıkrasında düzenleme bulunmaktadır. Buna göre, tedbir konusunda karar verme yetkisi, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde aile mahkemelerine, aile mahkemesi bulunmayan yerlerde asliye hukuk mahkemelerine aittir. Ancak aile ve asliye hukuk mahkemelerinin yetkili olması için kovuşturma evresine geçilmemiş olması gerekir. Hakkında kovuşturma evresine geçilen çocuklar hakkında ise aynı yönetmeliğin 8. maddesinin 3. fıkrası uyarınca kovuşturmayı yapan mahkeme yetkilidir. Bu durumda çocuğun işlediği suça göre, ya Çocuk mahkemesi ya da Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi yetkili olacaktır⁴⁴⁹.

Çocuk hâkimi, koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmasına resen veya çocuğun annesi babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, SHÇEK ve Cumhuriyet savcısının talebi üzerine karar verebilir. Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılması mümkündür⁴⁵⁰. Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına hâkim tarafından

⁴⁴⁶ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 128.

⁴⁴⁷ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 128.

⁴⁴⁸ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 133.

⁴⁴⁹ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 133.

⁴⁵⁰ Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2023, s. 869.

karar verilebilir⁴⁵¹. Hâkim, çocuğun gelişimini dikkate alarak tedbirin kaldırılmasına ya da değiştirilmesine karar verebilir⁴⁵². Acele durumlarda bu karar çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir⁴⁵³.

Tedbir kararı verilirken duruşma yapıp yapılmayacağı hususu ÇKK'nun 13. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, duruşma yapılmadan tedbir kararı verileceği belirtilmiştir. Ancak hâkimin zaruri gördüğü durumlarda duruşma yapılabileceği ifade edilmiştir. Maddenin devamında, tedbir kararı verilmeden önce çocuğun idrak gücü var ise görüşünün alınacağı, ayrıca ilgililerin dinlenebileceği ve sosyal inceleme raporu istenebileceği belirtilerek, bu konularda da hâkime takdir yetkisi verildiği görülmektedir.

5.3. Tedbirlerin Süresi ve Sona Ermesi

Koruyucu ve destekleyici tedbirlerden kaçının aynı anda uygulanacağına veya yalnızca bir tanesinin uygulanması gerektiğine dair bir zorunluluk bulunmamaktadır. ÇKK'nun 7. maddesinin 3. fıkrası ile ÇKKDTUY'nin 8. maddesinin 12. fıkrasına göre suça sürüklenen çocuk hakkında bir veya birden fazla tedbire hükmedilebilir. Uygulanmasına karar verilen tedbirin süresi, tedbirin sonuçlarına göre uzatılabilir veya değiştirilebilir. SSÇ hakkında uygulanmasına karar verilen tedbirin belirli aralıklarla denetlenmesi gerekir. Çocuk hakkında kuruma yerleştirilmesine karar verilmiş ise, ailesinin yanına dönme durumu değerlendirilmelidir⁴⁵⁴. ÇKK madde 4/1-j'ye göre, çocuğun kuruma bakımı ve kurumda tutma durumunun son çare olarak görülmesi gerekir. Buna göre öncelikli amaç çocuğun ailesinin yanında, aile ortamında korunmasıdır. Çocuğun ailesinin yanında korunmasının mümkün olmayacağının anlaşılması durumunda kuruma yerleştirilmesi hususunda karar verilebilir⁴⁵⁵.

Tedbiri uygulayacak kişi, kurum veya kuruluş ve tedbirin türünün tedbir kararında gösterilmesi gerekir. Gerekirse tedbirin süresinin de kararda belirtilmesi gerekir. ÇKK madde 7/4 uyarınca hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmasına karar verdiği SSÇ hakkında denetim altına alma kararı da verebilir⁴⁵⁶.

⁴⁵¹ Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2023, s. 869.

⁴⁵² Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2023, s. 869.

⁴⁵³ Öztürk vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 2023, s. 869.

⁴⁵⁴ Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 135.

⁴⁵⁵ Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 135.

⁴⁵⁶ Özkan, "Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması", s. 135.

ÇKK’da tedbir kararlarının, kararı veren hâkim veya mahkeme tarafından en geç üç aylık sürelerle inceleneyeceği düzenlenmiştir.

Tedbir kararı uygulanırken çocuğun gelişimi dikkate alınarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına hâkim tarafından karar verilebilir. Bu konuda denetim görevlisi, veli, vasi, bakım veya gözetimi üstlenen kişiler, tedbir kararını yerine getiren kişi ya da kurum temsilcileri ve Cumhuriyet savcısı da talepte bulunabilir. Tedbirin uygulanması, çocuğun on sekiz yaşını doldurması ile kendiliğinden sona erecektir. Fakat çocuğun rızası ile eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için belirli bir süre tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verilebilir.

Tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. ÇKK madde 14’e göre, itiraz en yakın çocuk mahkemesine yapılacaktır. İtiraz hem tedbir kararına hem de tedbir talebinin reddine dair karara karşı yapılabilir. Tedbir talep etmeye yetkili olan kişiler itiraz etme hakkına da sahiptir⁴⁵⁷.

5.4. Tedbirlerin Uygulanma Şartları

ÇKK’da düzenlenen güvenlik tedbirlerinin uygulanmasından bahsetmeden önce TCK’da düzenlenen güvenlik tedbirlerinden kısaca bahsetmekte fayda bulunmaktadır. TCK’da düzenlenen ilk güvenlik tedbiri “hak yoksunluğu”dur. Kanunun 53/1 maddesinde hak yoksunlukları belirtilmiştir. Hak yoksunlukları hapis cezasına mahkûmiyetin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır⁴⁵⁸. Maddenin 4. fıkrasında fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında hak yoksunluklarının uygulanmayacağı ifade edilmiştir. Burada cezanın süresinin veya türünün bir önemi yoktur⁴⁵⁹. Yaş grupları arasında da bir ayrım yapılmamış ve on sekiz yaşından küçük olan herkes bu kapsama alınmıştır. Suç işlediği esnada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişi hakkında suçun türü ve cezanın süresi önem arz etmeksizin, hak yoksunluğu söz konusu olmayacaktır⁴⁶⁰. Örneğin on sekiz yaşını doldurmamış çocuğun işlediği suç nedeniyle hapis cezası alsa dahi gelecekte kamu görevine girmesine engel teşkil etmeyecektir⁴⁶¹. TCK’nın 54 ve 55. maddelerinde düzenlenen müsadere güvenlik tedbirinde ise özel bir ayrım yapılmadığı için çocuklar hakkında da uygulanabilecektir.

⁴⁵⁷ Özkan, “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”, s. 136.

⁴⁵⁸ Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, s. 576.

⁴⁵⁹ Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, s. 580.

⁴⁶⁰ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s. 656.

⁴⁶¹ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s. 656.

Müsadere güvenlik tedbirinin uygulanması kusur kavramından bağımsızdır⁴⁶². Ceza sorumluluğunun bulunup bulunmaması önem arz etmez. Bu nedenle yaş grupları arasında da bir fark bulunmamaktadır. TCK'nın 57. maddesinde düzenlenen akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri konusunda ise ÇKK'nun 12. maddesinde bulunan özel düzenleme gereği TCK'nın 31. maddesinin 1. ve 2. fıkrası kapsamına giren çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır. Bu kapsama giren çocuklar, on iki yaşını doldurmamış çocuklar ile on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olan çocuklardır. On beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuklar, maddenin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. ÇKK özel olarak ilk iki fıkrayı belirttiği için üçüncü fıkra kapsamına giren on beş yaşını doldurmuş çocuklar hakkında akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Kanunun 58. maddesinde ise tekerrür hükümleri düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin 5. fıkrası gereği, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işledikleri suçlar nedeniyle haklarında tekerrür hükümleri uygulanamaz. Kanun burada yaş grupları arasında ayırım yapmamış ve tüm çocuklar hakkında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağını ifade etmiştir. Kanun koyucu, on sekiz yaşını doldurmamış olanların kanuna karşı gelmedeki ısrarlarının tehlikelilik halinden kaynaklı olmadığını, küçüklerin davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmemesi nedeniyle meydana geldiğini kabul ederek bu şekilde düzenleme getirmiştir⁴⁶³. Maddenin 5. fıkrasında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı belirtildiği için aynı maddenin 9. fıkrasının da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler için uygulanamayacağı düşünülmektedir⁴⁶⁴. Son olarak TCK'nın 59. maddesinde işlediği suç nedeniyle hapis cezası alan yabancının cezasının infazından sonra sınır dışı edilmesi konusunda İçişleri Bakanlığı'na bildirileceği belirtilmiştir. Burada önemli olan kişinin hapis cezası almış olmasıdır. Çocuklar konusunda ise sınır dışı edilme ile ilgili Türk hukukunda özel bir düzenleme getirilmemiştir⁴⁶⁵. Bu nedenle madde aynen uygulanacaktır.

TCK, çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinden bahsederken ÇKK'da düzenlenen tedbirlere atıf yaptığı ve ÇKK'da koruyucu ve destekleyici

⁴⁶² Mustafa Tünay, "Müsadere ve Müsadere Muhakemesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2014), s. 81.

⁴⁶³ Koca, Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2023, s. 696.

⁴⁶⁴ Öztürk, Erdem, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, s. 604.

⁴⁶⁵ Nedime Tuğçe Yiğit, "Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018), s. 130.

tedbirlerinin uygulanacağından bahsedildiği için çocuklar hakkında şartları oluştuğunda güvenlik tedbiri olarak koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulanacaktır. Çalışma devamında güvenlik tedbiri olarak bahsedilen tedbirler, çocuklara özgü güvenlik tedbirleridir. Tedbirlerin uygulanması için bulunması gereken ilk şart işlenen bir suçun mevcut olmasıdır. Bu durumda suçun işleniş biçimi, teşebbüs aşamasında kalması gibi hususlar önem taşımaz. İkinci şart ise ceza sorumluluğunun bulunmamasıdır. Çünkü ceza sorumluluğunun bulunduğu durumda ceza yaptırımını uygulanacaktır. ÇKK'da tedbirlerin SSÇ'ler açısından yalnızca ceza sorumluluğuna sahip olmayan çocuklara uygulanabileceği düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere hem ceza hem ÇKK'da düzenlenen güvenlik tedbirleri aynı anda uygulanamamakta, iki yaptırımdan biri uygulanmak zorundadır.

TCK'nın 31/2. maddesinde fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış olan ve algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmemiş olan çocukların ceza sorumluluklarının bulunmadığı, haklarında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacağı düzenlenmiştir. Kanun bu grupta bulunan çocuklar hakkında ceza verilemeyeceğini ve çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. 12 yaşını doldurmamış çocuklarda ise güvenlik tedbiri uygulaması noktasında takdir hakkı bırakmıştır.

Kanun yalnızca ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar için güvenlik tedbiri öngörmüştür. Ceza sorumluluğu olan SSÇ'ler hakkında indirimli cezaya hükmolunması kabul edilmiştir. Ceza yerine veya ceza ile birlikte güvenlik tedbiri uygulanabilmesi kabul edilmemiştir. YCGK 26.03.2013 tarihli 2012/6-1232 Esas, 2013/106 Karar sayılı kararında belirttiği üzere, çocuk hakkında hem kamu malına zarar verme suçundan ceza verilmesi hem de danışmanlık tedbirinin uygulanması kanuna aykırı bulunarak bozma nedeni yapılmıştır. Kararda, on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanması konusunda hâkime takdir hakkı verilmiş iken, 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış olan işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmemesi sebebiyle ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanmasını zorunlu tuttuğu, hâkimin takdir yetkisi bulunmadığı belirtilmektedir. Kararın devamında, bu grupta bulunan SSÇ'nin algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği mevcut ise çocuk hakkında cezaya hükmedileceği, yalnızca cezada indirim yapılacağı, tedbir kararı

verilemeyeceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak ceza sorumluluğu bulunan SSÇ hakkında ÇKK'da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulanamayacaktır.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi 11.07.2012 tarihli 2012/17758 Esas, 2012/18490 Karar sayılı kararında ceza sorumluluğu bulunan ve mahkûmiyetine karar verilen SSÇ hakkında 5395 sayılı ÇKK'nun 11. maddesine aykırı olarak kanunun 5/1-a maddesinde düzenlenen danışmanlık tedbirinin uygulanmasına karar verilemeyeceği belirtilmiştir. Yine Yargıtay 6. Ceza Dairesi 27.01.2010 tarihli 2006/10627 Esas, 2010/733 Karar sayılı kararında, 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış olan SSÇ hakkında hırsızlık suçundan ceza verilerek ayrıca çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanamayacağı belirtilmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 26.03.2013 tarihli 2012/1468 Esas, 2013/101 Karar sayılı kararında, ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında ÇKK'da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükmolunamayacak ise de, ceza sorumluluklarının bulunup bulunmadığının henüz tespit edilmediği evrede koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Ancak SSÇ'nin ceza sorumluluğunun bulunduğu tespit edilmesi ile artık hakkında güvenlik tedbirine hükmedilemeyecektir. Ceza sorumluluğu bulunmayan SSÇ hakkında güvenlik tedbiri uygulanacağı, ceza sorumluluğu bulunan SSÇ'ler hakkında ceza ile birlikte güvenlik tedbiri uygulanamayacağı TCK'nın 31. maddesinden anlaşılmaktadır. Yargıtay kararları ile de bu durum netleşmiştir.

Çocukların tamamı hakkında ÇKK'da düzenlenen güvenlik tedbirlerinin uygulanamaması büyük bir eksikliktir. Ceza sorumluluğu bulunan SSÇ'ler hakkında da koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması olumlu sonuçlar doğuracak, onların topluma kazandırılmasına faydalı olacaktır⁴⁶⁶.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 12. maddesi uyarınca, on iki yaşından küçük ve on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış olan çocukların akıl hastası olmaları durumunda bu çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Söz konusu özel düzenleme ile bu gruptaki akıl hastası çocuklar hakkında TCK'nın 57. maddesinde düzenlenen akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri uygulanmayacaktır. Doktrindeki bir görüş, bu gruptaki çocuklara akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmamasının tedbirlerin özellikleri ile

⁴⁶⁶ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 134.

uyuşmadığını düşünmektedir⁴⁶⁷. Söz konusu maddede “uygulanır” ifadesi kullanılarak, tedbir uygulanması mecburi tutulmuş takdir hakkı bırakılmamıştır. Bu bakımdan akıl hastası çocuklar hakkında ÇKK’nun 5. maddesinde yer alan sağlık tedbirinin uygulanmasına karar verilmelidir⁴⁶⁸. Bu konuda önem arz eden çocuğun suç işlediği esnada akıl hastası olmasıdır. Doktrinde, eylemi gerçekleştirdikten sonra akıl hastası olan 12-15 yaş grubundaki algılama ve irade yeteneği gelişmemiş olan SSÇ’ler hakkında durma kararı verilmesi, akıl hastalığı sona erdikten sonra güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi gerektiği düşünülmektedir⁴⁶⁹.

Suçla konu eylemi gerçekleştirdiği esnada 12 yaşını tamamlamamış olan çocuklar hakkında güvenlik tedbirinin uygulanması konusunda iki ana sorun bulunmaktadır. Bu sorunlardan birincisi yeterli şüphe bulunmaması durumunda kovuşturmayla yer olmadığı kararı veren Cumhuriyet savcısının çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasını talep etme konusundaki takdir yetkisinin bulunup bulunmadığıdır. Bu konuda savcının talepte bulunma zorunluluğu veya talepte bulunacağı merci hususunda ÇKK’da bir düzenleme mevcut değildir. TCK 31/1’de yer alan “uygulanabilir” ifadesinin çocuk hâkimine yönelik olarak düzenlendiğini belirtmektedirler. ÇKK’nun 15/3 maddesinde, savcının soruşturma evresinde uygulanması gerektiğini düşünmesi halinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesi için çocuk hâkiminden talepte bulunabileceği düzenlenmiştir. Bu maddede savcı gerek gördüğü takdirde denildiği için savcıya tedbir talep edilmesi konusunda takdir hakkına sahip olduğu sonucu anlaşılmaktadır⁴⁷⁰.

Cumhuriyet savcısı, ceza sorumluluğu bulunmayan çocuk hakkında güvenlik tedbiri uygulanması gerektiğini düşünürse mahkemeden çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanmasını talep ederek iddianame tanzim edecektir. Bu durumda çocuk kovuşturma evresinin süjesi konumuna gelmektedir. Çocuk Adalet Sisteminde çocuk korunmak istenmekte ve kovuşturmadan uzak tutulmak istenmekteyken, tedbir uygulanması noktasında yine kovuşturma konusu olması eleştirilmektedir. Kanaatimizce, Cumhuriyet savcısı acil uygulanması gereken koruma tedbirleri haricinde, güvenlik tedbirine hükmedilmesi gerektiğini düşünüyorsa tedbirin uygulanmasına doğrudan karar

⁴⁶⁷ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 139.

⁴⁶⁸ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 139.

⁴⁶⁹ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 138.

⁴⁷⁰ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 163.

veremeyeceği ve mahkemenin de çocuğun üzerine atılı suçu kesin olarak işleyip işlemediğini bilmeden, yani kovuşturma yapmadan çocuk hakkında güvenlik tedbiri kararı veremeyeceği için kovuşturma yapılması yerindedir. Uygulamada genel olarak on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmektedir. Bu gruptaki çocuk hakkında güvenlik tedbiri uygulanması gerektiği düşünülüyorsa güvenlik tedbiri uygulanması talebi ile kamu davası açılmaktadır. Bu durumda yine AGO’lar, pedagog ve buna benzer çocuğun faydasına olan uygulamalar tercih edilerek çocuğun örselenmesi ve kovuşturma evresinden etkilenmesi minimuma indirilebilir. Bu durumda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilerek güvenlik tedbiri talep edilmesi de mümkün değildir. Çünkü bu durum usule aykırıdır. Suçu işlediği kesin olmayan bir kişiye doğrudan güvenlik tedbiri uygulanarak haklarına müdahale yapılamaz. Her ne kadar güvenlik tedbirlerinin koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması şeklinde karşımıza çıktığını söylesek de bu tedbirler kişilerin haklarına ve hayatlarına müdahale etmektedir. Bakım tedbirinde, çocuk yaşadığı yerden başka bir yerde yaşamaya başlamakta, sağlık tedbirinde özgürlüğü kısıtlanmakta, danışma tedbirinde belirli bir kişiye başvurusu gerekmektedir. Bu nedenle suç işlediği kesin olmadan güvenlik tedbiri uygulanması hukuka uygun değildir.

5.5. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı

5.5.1. İnfaz Kavramı

İnfaz kavramı, “*bir kararı, bir yargıyı yerine getirme, uygulama, yürütüm*” şeklinde ifade edilmektedir. Ceza hukukunda ise infaz dar anlamda “*mahkemeler tarafından verilip kesinleşen ceza ve güvenlik tedbirleri*”nin yerine getirilmesidir. İnfazın amacı, suçluların ıslah edilerek tekrar suç işlemelerinin önlenmesidir⁴⁷¹. İnfazın amacı uygulanacak tedbirin niteliğine göre değişiklik arz etmektedir. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik (CvGTİHK)’in 3. maddesinde ceza ve güvenlik tedbirlerinin amaçları olarak önleme, toplumu koruma ve topluma yeniden kazandırma amaçlarından bahsedilmiştir⁴⁷².

⁴⁷¹ Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 179.

⁴⁷² Peker, “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, s. 179.

5.5.2.Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbiri Kararlarının İnfazı

CvGTİHK'in 49. maddesinde çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ÇKK'da belirtilen usul ve esaslar uyarınca yerine getirileceği ifade edilmiştir. ÇKK'da tedbirlerin infazı konusunda bir hüküm bulunmamaktadır. *"Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesi"* konusu ise Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliği (ÇKKKDTUY) üçüncü bölümünde ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 9. maddesinin 2. fıkrasında da koruyucu ve destekleyici tedbirlerin kesinleşmesi beklenmeksizin derhal uygulanacağı belirtilmiştir. HSK'nın 01.08.2013 tarihli yazısında da korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile SSÇ'ler hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin uygulanması noktasında sorunlar bulunduğu belirtilerek tedbir kararlarının yönetmelikte öngörülen kurumlara doğrudan mahkemece gönderilmesi ve kesinleşmesi beklenmeksizin derhal uygulanması gerektiği belirtilmiştir⁴⁷³.

Tedbir kararı veren mahkeme veya hâkim kararın kesinleşmesini beklemeden tedbirin niteliğine göre, kararı yerine getirmekle görevli olan kurum veya kuruluş ile yazışma yaparak kararın infazının sağlanmasını ve tedbirin yerine getirilip getirilmediğini denetmemekle görevlidir. Fakat burada güvenlik tedbirlerinin kesinleşmeden uygulanması eleştirilebilecek bir husustur.

Tedbir kararları ÇKKKDTUY'nin 22/1 maddesi uyarınca çocuk hâkimi, çocuk mahkemesi ya da davaya bakmakla görevli mahkemece tedbir kararları defterine kaydedilir. Tedbir kararının içerisinde, tedbirin türü, uygulayacak kişi, kurum ya da kuruluşun adı ile gerekli durumlarda tedbirin süresi belirtilmelidir. Bunun nedeni ÇKKKDTUY'de koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması konusunda her tedbir için farklı kurumun yetkili kılınmış olmasıdır. Söz konusu maddede, barınma ve danışmanlık tedbir kararlarının, ilgisine göre, il millî eğitim müdürlükleri, ilçe veya il sosyal hizmetler müdürlükleri ya da yerel yönetimlere, bakım tedbiri kararının il veya ilçe sosyal hizmetler müdürlüğüne, eğitim tedbirinin il millî eğitim müdürlüğü veya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bölge müdürlüklerine gönderileceği düzenlenmiştir. Tedbir kararı kendisine gelen müdürlük de kararı ilgili kuruma

⁴⁷³ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/60cfcc80-8564-41de-b86e-55c08591638d.pdf>

yönlendirecektir. Çocuk hâkimi ya da mahkeme tedbirin türüne göre ilgili kuruluş veya kurum ile yazışma yaparak tedbirin yerine getirilmesini sağlayacaktır. Fakat SSÇ hakkında denetim altına alınması kararı verilmiş ise savcılık aracılığı ile ve Denetimli Serbestlik Müdürlüklerince karar infaz edilecektir. Uygulamada da SSÇ hakkında verilen tedbir kararlarının kesinleşmeden yerine getirildiği belirtilmektedir. Tedbir kararı, ÇKKKDTUY'nin 9/3 maddesi uyarınca kararı veren mahkemenin ya da hâkimin bulunduğu yerde infaz edilir. Fakat bunun mümkün olmaması durumunda, örneğin o şehirdeki kurumların buna uygun olmaması durumunda tedbirin başka bir yerde de infaz edilmesine karar verilebilir.

ÇKKKDTUY'nin 12/7 maddesine göre danışmanlık tedbiri, MEB, Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. Aynı maddenin 5. fıkrasına göre bu hizmet, söz konusu kurumlarda görevli olan sosyal çalışmacılar ile alanında mesleki eğitim almış olan görevlilerce sağlanmaktadır. Maddenin 6. fıkrasında bu hizmeti verecek olan kimselerin yeterlilik sertifikaları bulunan ve alanlarında çalıştıkları hususunda hizmet belgesi bulunanlar öncelikli olarak seçileceklerdir.

Eğitim tedbiri ise yönetmeliğin 13/8 maddesinde düzenlendiği üzere MEB ile ÇSGB'nin ilgili birimleri tarafından yerine getirilmektedir. Eğitim tedbirinin yerine getirilmesinde SSÇ'nin yaşı önem arz etmektedir. SSÇ'nin 15 yaşını tamamlamamış olması durumunda uluslararası sözleşme ve kanunların belirlediği sınırlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu çocuklar hakkında eğitimlerinin devamına karar verilebilecektir. Yönetmeliğin 13/6 maddesinde bu grupta bulunan çocuklar bakımından meslek ve iş edinmeleri amacı ile verilen tedbir kararları MEB tarafından yerine getirilmesi kararı verilirse bakanlığın koordinasyonu ile mesleki eğitim merkezleri, ÇSGB tarafından tedbirin yerine getirilmesine karar verilmesi durumunda ise Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü'nce geliştirilen programlara yönlendirilerek yerine getirileceği kabul edilmiştir. Aynı maddenin 7. fıkrasında ise daha önce hiç eğitim almamış ya da zorunlu eğitimi yarım kalan veya zorunlu eğitim yaşını tamamlamış olanların eğitimlerine devam edebilmeleri, yeteneklerini geliştirmeleri ve iş ve meslek edinmeleri için MEB ile ÇSGB ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir.

Bakım tedbiri ise, yönetmeliğin 14. maddesinin 6. fıkrasında belirtildiği üzere, Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı il ve ilçe müdürlüklerince yerine getirilmektedir. Tedbir kararı verilirken hem sağlık hem bakım tedbiri verildiği hallerde yönetmeliğin 14/3 maddesi uyarınca tedavi ihtiyacı olan ağır ruhsal hastalık ya da madde bağımlılığı sebebiyle fiziksel olarak rahatsızlığı bulunan çocukların özel veya resmi sağlık kuruluşunda tedavi görmeleri gerekmektedir. Tedavinin bitmesinin ardından bakım tedbiri infaz edilebilecektir. Yönetmeliğin 14. maddesinin 4. fıkrasında bakım tedbiri uygulanmasına karar verilen SSÇ'nin ASHB il ve ilçe müdürlüklerine kolluk görevlileri tarafından teslim edilmesinden önce sağlık kontrolünden geçmeleri ve gerekirse haklarında sağlık tedbiri kararı verilmesi için başvuruda bulunulması gerektiği düzenlenmiştir. Bu kapsamda uygulanan tüm sağlık işlemlerinin giderleri Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanacaktır.

Barınma tedbiri, yönetmeliğin 15/6 maddesinde, *“ASHB il ve ilçe müdürlükleri, MEB ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir”* şeklinde düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 14/4 maddesi ile 14/6 maddesinde düzenlenen hükümler barınma tedbirinin uygulanması konusunda da geçerlidir.

Sağlık tedbiri ise, yönetmeliğin 16/15 maddesi uyarınca Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Maddenin 5. fıkrasında sağlık tedbirinin, toplum açısından tehlike oluşturan akıl hastası çocuklar hakkında uygulandığı durumlarda, tedbirin yüksek güvenliğin sağlandığı sağlık kurumlarında yerine getirileceği belirtilmektedir. Bu tedbir çocuğun tedavisine yönelik olsa da özgürlüğü kısıtlanarak yerine getirilmektedir.

5.5.3.Tedbir Kararlarının Uygulanmasının Takibi ve Denetimi

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin amacı esas olarak çocuğun korunması, eğitilmesi ve iyileştirilmesidir. Uygulama planı, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak için hem de bu amaçları gerçekleştirilmek için oluşturulmaktadır. ÇKKKDTUY'nin 18/4 maddesinde verilen tedbirlerden beklenen amaçların gerçekleşip gerçekleşmediğinin ve tedbiri çocuğun gelişimini nasıl etkilediğinin mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından üçer aylık sürelerle incelenmesi gerektiği düzenlenmiştir. Maddenin 5. fıkrasında söz konusu incelemenin mahkemede görevli olan sosyal çalışmacılar tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Fakat bakım ve barınma tedbiri uygulanan çocuklar ile ASHB il ve ilçe müdürlüklerinde bulunan çocuklar hakkındaki incelemeler, çocuğun yararı dikkate

alınarak kurumda bulunan sosyal çalışmacı tarafından yapılır. Yönetmeliğin 18/12 maddesinde sosyal çalışmacının gerekli incelemelerin yapılmasının ardından rapor düzenlemesi ve raporu on gün içerisinde çocuk hâkimi veya mahkemeye sunması gerekmektedir. Mahkeme veya çocuk hâkimi raporu hazırlayan uzmanı dinleyebilir ve raporun yetersiz olduğunu düşünürse tekrar inceleme yaptırılmasını isteyebilir.

Çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilirken denetim altına alınmasına da karar verilmişse, denetimli serbestlik müdürlüğünün görevi denetim ile sınırlıdır⁴⁷⁴. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararının uygulanması hususunda ceza infaz kurumlarının bir yükümlülüğü ve görevi bulunmamaktadır⁴⁷⁵. Eğer tedbirin uygulanması için çocuğun bir kuruma nakli gerekiyorsa, tedbir uygulayacak olan kurumun mevzuatı uyarınca yerine getirilir. Eğer çocuk kurumdan izinsiz ayrılırsa, ayrıldığı kurumun mevzuatı uygulanır.

Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin her biri farklı kurumlar tarafından yerine getirildiğinden bahsetmiştik. Kısaca, danışmanlık tedbirini, MEB, SHÇEK ile yerel yönetimler; eğitim tedbirini, MEB ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; bakım tedbirini, SHÇEK; barınma tedbirini, MEB, SHÇEK ile yerel yönetimler; son olarak sağlık tedbirini, Sağlık Bakanlığı yerine getirecektir. Görüldüğü üzere kanun koyucu tedbirlerin yerine getirilmesinde görevli kamu kurumlarının görevlerine göre ayırım yapmıştır. Bu konuda koordinasyonu sağlamakla görevli olan kurum ise Adalet Bakanlığı'dır. Çocuk büroları da bu amaca hizmet etmektedir⁴⁷⁶.

5.5.4. Çocuğun Denetim Altına Alınması

ÇKK'nun 36/1 maddesinde, hakkında KADEK verilen, koruyucu ve destekleyici tedbir veya HAGB kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebileceği düzenleme altına alınmıştır. Aynı kanunun 7. maddesinin 4. fıkrasında da benzer bir düzenleme bulunmaktadır.

On iki yaşını doldurmamış bulunan suç işlemiş çocuklar hakkında denetim altına alma kararı verilebileceği kabul edilmektedir⁴⁷⁷. Bu grupta bulunan çocuklar için denetim görevi SHÇEK tarafından yerine getirilecektir. ÇKK'nun 37/1 maddesi göz

⁴⁷⁴ Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, s. 202.

⁴⁷⁵ Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, s. 202.

⁴⁷⁶ Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, s. 203.

⁴⁷⁷ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 187.

önüne alındığında, 12-15 yaş grubunda bulunan hakkında güvenlik tedbiri kararı verilen çocuklara denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünce denetim görevlisi görevlendirilir. ÇKKKDTUY'nin 18. maddesine göre, denetim görevlisinin, verilen kararın uygulanmasını, sonuçlarını, çocuk üzerindeki etkilerini gözlemlemekle ve çocuğa yüklenen yükümlülüklerin infazını denetlemekle ve çocuğun gelişim süreci hakkında üçer aylık süre ile inceleme raporu hazırlamakla görevlidir.

SSÇ'lere dair düzenlenen Hukuki Yardım Eğitimcinin El Kitabında verilen güvenlik tedbiri kararlarının “denetim” esasına değil “gözetim” esasına dayanması gerektiği, denetim görevlilerinin esas görevinin de çocuğun tedbirden en yüksek faydayı görmesini sağlamak olduğu belirtilmiştir⁴⁷⁸. ÇKK'nun 39. maddesinde denetim görevlisinin, çocuğa uygulanacak denetim yöntemini tespit etmek için sosyal çalışmacı veya sosyal incelemeyi yapan uzman ile bir araya gelerek, 10 gün içerisinde “denetim planı” hazırlar. Hazırlanan denetim planı mahkeme veya çocuk hâkimine sunulur. Çocuk hakkında uygulanacak tedbirin amacı, niteliği ve süresi, çocuğun ihtiyaçları, içerisinde bulunduğu tehlikenin niceliği, veli, vasi, kendisinden sorumlu kimseler tarafından gösterilen destek ve SSÇ'nin işlediği suçun ağırlığı ve çocuğun görüşü dikkate alınarak denetim planını hazırlanır. Hazırlanan plan çocuk hâkimi veya mahkemeye sunulur. Mahkeme veya hâkim planı onaylarsa derhal uygulanmaya başlanır. ÇKK'da her ay veya talep halinde, denetim görevlisinin tedbir kararının uygulanmasını, çocuğa etkilerini, kararın değiştirilmesini gerektirecek bir hal olup olmadığını ve benzer konuları rapor hazırlayarak çocuk hâkimi veya mahkemeye sunar. ÇKK'nun 41. maddesinin 1.fıkrasında SSÇ'nin raporlar ve denetim planı hakkında bilgilendirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Çocuk hakkında uygulanacak olan denetim kararda belirtilen sürenin geçmesi ile sona erecektir. Tedbirin uygulanmasından beklenen fayda denetim süresinin dolmasından önce elde edilirse, süre dolmadan önce tedbirin kaldırılabilir. Ayrıca ÇKK'nun 40. maddesi 2. fıkrası uyarınca, SSÇ'nin başka bir suç nedeniyle tutuklanması veya cezanın infazına başlanması halinde denetim sona ermektedir.

⁴⁷⁸ [sucasuruklenencocuklara.pdf](https://www.sucasuruklenencocuklara.pdf) (barobirlik.org.tr)

5.5.5. Tedbir Kararlarının Değiştirilmesi ve Süresinin Uzatılması

ÇKKKDTUY'nin 10. maddesinde tedbir kararlarının süresinin uzatılması ve tedbirin değiştirilmesi konusu düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, mahkeme ya da hâkim resen veya talep üzerine tedbir kararının süresini uzatabileceği gibi tedbir kararının değiştirilmesine de karar verebilecektir. Maddenin 1. fıkrası uyarınca, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının süresinin uzatılması veya değiştirilmesi talebinde bulunabilecek olanlar, çocuğun velisi, vasisi, denetim görevlisi, bakım ve gözetimini yerine getiren kimse ve kuruluş temsilcisi ile savcıdır. Doktrinde de bu hükmün güvenlik tedbirleri açısından geçerli olmayacağı, sadece savcının güvenlik tedbirlerine ilişkin talepte bulunabileceği belirtilmektedir⁴⁷⁹.

Tedbir kararına ilişkin talep sonucunda mahkeme veya çocuk hâkimi verilen tedbir kararının sonuçlarını inceleyerek, tedbirin değiştirilmesi ya da süresinin uzatılması konusunda karar verecektir. Yönetmeliğin 10. maddesinin 2. fıkrasına göre, bu karar verilmeden önce tedbir kararını uygulayan kişi, kuruluş veya kurumdan tedbirin uygulanması konusunda ayrıntılı, gerekçeli bir rapor istenebilir. Bu madde güvenlik tedbirinin uygulanması amacına ulaşmak açısından önem taşımaktadır⁴⁸⁰. Önemli olma nedeni, bazı durumlarda yeterli personel olmaması sebebiyle sosyal inceleme yaptırılmadan güvenlik tedbiri uygulanabilmekte, bazen de inceleme yaptırılmış olsa dahi tedbirin süresi ve türü çocuk açısından yetersiz olduğu anlaşılabilmekte, çocuğun ihtiyaçları da zamanla değişebilmektedir⁴⁸¹.

5.5.6. Tedbir Kararlarının Kaldırılması veya Sona Ermesi

ÇKKKDTUY'nin 8. maddesinin 13. fıkrasında tedbir kararında, gerektiğinde tedbirin süresinin belirtileceği düzenleme altına alınmıştır. Tedbirin süresi kararda belirtilmiş ise sürenin sona ermesi ile tedbir sona erecektir. Eğer süre kararda belirtilmemiş ise ÇKK'nun 7. maddesinin 6. fıkrası uyarınca, tedbir çocuğun on sekiz yaşını bitirmesi ile son bulacaktır. Çocuk on sekiz yaşını doldurduktan sonra da rızası varsa eğitim ve öğretim hayatına devam edebilmesi amacıyla belli bir süre daha tedbirin uygulanmasına karar verilebilir. Kanunun 8. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında da tedbir kararını veren mahkeme ya da hâkim tarafından en geç üçer aylık süreyle

⁴⁷⁹ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 189.

⁴⁸⁰ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 189.

⁴⁸¹ Peker, "Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", s. 189.

incelettirilebileceği ve buna göre tedbir talep üzerine ya da resen kaldırılabilceği belirtilmiştir. Buna göre tedbir sũresi çocuğun on sekiz yaşını tamamlaması ile sona erecektir, fakat inceleme sonucunda tedbir kararının on sekiz yaşın tamamlanmasından önce de kaldırılmasına karar verilebileceği benimsenmiştir. Doktrinde tedbirin, çocuğun on sekiz yaşını tamamlaması ile sona ermesi durumu tedbirin niteliği ile uyuşmadığı belirtilmektedir⁴⁸². Ancak koruyucu ve destekleyici tedbirler, kişinin ocuk olması nedeniyle uygulama bulan tedbirlerdir. Bu nedenle kişinin artık ocuk olmadığı durumda tedbirlerin sona ermesi tedbirlerin uygulanma mantığı ile uyuşmaktadır.

⁴⁸² Peker, “ocuklara zgũ Gũvenlik Tedbirleri”, s. 190.

SONUÇ

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, suça sürüklenen çocuklar hakkında düzenlenen en kapsamlı ve bağlayıcı uluslararası belgedir. Bu belge ile çocuğun üstün yararının korunması gerektiği kabul edilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu da bu kapsamda geliştirilerek suça sürüklenen çocukların yararına düzenlemeler getirmiştir. Uluslararası sözleşme ve ulusal mevzuat ile suça sürüklenen çocuğun yetişkinlerden ayrı bir ceza muhakemesi usulüne tabi tutulması gerektiği kabul edilmiştir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ile koruyucu ve destekleyici tedbirlerinin kanun atfı nedeniyle aynı olması da çocuklar arasında ayırım yapılmadığının göstergesidir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk ile suça sürüklenen çocuk hakkında uygulanacak tedbirler aynı nitelikte olacaktır ve her ikisinde de amaç çocuğun topluma kazandırılması ve çocuğun yararının ön planda tutulmasıdır. Ancak ÇKK'da düzenlenen güvenlik tedbirlerinin suça sürüklenen çocuklar açısından yalnızca ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklara uygulanması da eleştirilmesi gereken bir konudur. Ceza sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında ÇKK'da düzenlenen güvenlik tedbirlerine hükmedilememesi ve ceza verilmesinin zorunlu olması çocuk ceza adalet anlayışına aykırılık oluşturmaktadır. Bu durum ÇKK'nın da kabul ettiği çocukların özgürlüğünün sınırlandırılmasının en son çare olması ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

Suçta sürüklenen çocukların, kavram itibarıyla aile, okul, sosyal çevre ve diğer etkenler nedeniyle suça sürüklendikleri kabul edilmektedir. Sosyal inceleme raporu ile çocuğun sosyal yaşantısı, ailesi, okulu, çevresi ve ekonomik koşulları hakkında bilgi edinilmektedir. Sosyal inceleme raporu (SİR) konusunda, ÇKK'nın 35. maddesinde "sosyal inceleme" başlığı ile, Cumhuriyet savcısı, çocuk hâkimi veya mahkeme tarafından gerekli görüldüğünde çocuğun bireysel ve sosyal çevresine ilişkin özellikleri içeren inceleme yapılarak hazırlanan raporlar olarak tanımlanmıştır. Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin (ÇKKTY) 20. maddesinin de sosyal inceleme raporu konusunda düzenleme bulunmaktadır. Bu maddede 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocuklar için sosyal inceleme raporunun alınmasının zorunlu olduğundan bahsedilmektedir. Maddeden çıkan sonuç bu grup dışında bulunan çocuklar için sosyal inceleme raporu aldırılması

zorunlu değildir. Uygulamada genel olarak zorunluluk bulunmayan durumlarda rapor aldırılmamaktadır. Çocuk hakkında soruşturma evresinin başında sosyal inceleme raporu düzenlenilmesi ile çocuğun neden suç işlemeye itildiği tespit edilebilir. Ayrıca hukuk sistemimizde sosyal inceleme raporu yerine yeni bir rapor türü oluşturularak suça sürüklenme nedeni araştırılabilir. Bu rapor oluşturulurken psikolog, sosyal çalışmacı ve pedagoğdan faydalanılabilir. Ceza muhakemesi, suç işlendiği ihbarı veya şikâyeti ile gündeme gelir. Bu nedenle çocuğun tekrar suç işleyip işlemeyeceği ile ilgilenmez. Ancak toplum ve çocuğun yararı ile yargının iş yükü düşünüldüğünde ceza sistemi ile bir kez karşılaşan çocuk hakkında bu araştırmanın yapılması daha faydalıdır.

Çocuk ceza adalet sistemi anlayışı ile Adalet Bakanlığı tarafından çocukların adliyelerde yetişkinlerden farklı bir alanda ifadelerinin alınabilmesi için adli görüşme odaları oluşturulmuştur. Her geçen yıl bu odaların sayısı artırılmaktadır. Ancak çocukların suç işleme oranı da artmaktadır. Adalet Bakanlığı adli görüşme odalarının kullanılmasını, çocukların, şüpheliler, sanıklar, adliye personeli hatta Cumhuriyet savcısı ile yüz yüze gelmeden, pedagoğ ile yüz yüze gelerek kendini daha rahat ifade etmesini ve yargılama sürecinden en az şekilde etkilenmesini amaçlamıştır. Fakat uygulamada bazı yerlerde adliye binası dahi bulunmamakta, hükümet konağı içerisinde adliye olarak bölüm oluşturulmakta, bazı adliyelerde çocukların giriş yapabileceği ayrı bir bölüm bulunmamakta, çocuk adliyedeki herkes ile yüz yüze gelebilmektedir. Ayrıca cinsel suç mağdurları ile kırılgan grupta bulunan kimseler mevcut iken uygulamada suça sürüklenen çocuğun AGO'da dinlenmesi pek mümkün olmamaktadır. Çocuk savcısı genellikle SSÇ'nin ifadesini odasında almakta ve çocuk, Cumhuriyet savcısı, zabıt kâtabi, hatta adliyedeki diğer şüpheli veya sanıklarla aynı ortamda bulunmaktadır. Bu kapsamda fiziki imkânlar elverişli hale getirildiğinde ve AGO sayısı artırıldığında çocukların örselenmesinin önüne geçilecektir.

SSÇ'ler hakkında yapılan işlemler esnasında yanında onu savunan bir müdafî bulunması çocuğa güven vermektedir. Bu kapsamda kanun zorunlu müdafîlik kurumunu düzenlemiştir. Müdafî ifade ve sorgu esnasında hazır bulunmak zorundadır. Uygulamada her soruşturma için ayrı müdafî görevlendirilmektedir. SSÇ'nin her işlediği suçta ayrı müdafî görevlendirilmesi, çocuğun müdafîye güven duymasını zorlaştıracaktır. Görevlendirilen müdafinin de genellikle çocuk soruşturmasına ilişkin özel bir eğitim almamış olması nedeniyle çocuğa faydası olmamaktadır. Müdafinin bu

aşamada çocuğun yararına hareket etmesi gerekir. Zorunlu müdafî, Cumhuriyet savcısı, zabıt kâatibi ve çocuk biriminde görevli polis memurlarının çocuklara nasıl davranmaları gerektiği, örselenmelerinin önüne geçilmesi için neler yapılması gerektiği gibi konularda eğitim almaları faydalı olacaktır.

Çalışma kapsamında suçta sürüklenen çocuklara uygulanabilecek alternatif usullerden bahsettik. Bunlar kamu davasının açılmasının ertelenmesi, önödeme, uzlaştırma usulleridir. Uzlaştırma usulünde, mağdurun maddi edim istemesi durumunda SSÇ'nin ailesinin maddi durumuna göre uzlaştırmanın sağlanıp sağlanamayacağı belirlenecektir. Bu konuda düzenleme getirilerek suçun tarafının SSÇ olması durumunda maddi edim yerine seçenek edimler öngören bir düzenleme yapılması faydalı olacaktır. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumunda, çalışma içerisinde 2022 yılı içerisinde 4054 dosyada KADEK verildiğini belirttik. SSÇ'lerin bulunduğu dosya sayısı ise 2022 yılı içerisinde 185.189'dur. Oran karşılaştırıldığında çok az dosyada KADEK verildiği görülmektedir. Erteleme kararı SSÇ adliyeve davet edilmeden verilebilen, çocuğun adli makamlar ile muhatap olmasına gerek kalmayan bir karardır. Bu bakımdan SSÇ lehine olan bu uygulamanın yaygınlaşması sağlanmalıdır. Seri muhakeme usulüne çalışma kapsamında yer verilmiştir ancak SSÇ'ler hakkında uygulanamamaktadır. Seri muhakeme usulü 2020 yılında ceza sistemine giren bir usuldür. CMK'nın 250. maddesinde yaş küçüklüğü durumunda uygulanamayacağı belirtilmiştir. Niteliği itibariyle ara muhakeme olarak değerlendirilebilir. Cezada yarı oranında indirim öngörmekte ve kovuşturma evresine geçilmeden yargılamayı sonlandırmaktadır. Lehe olan bu usulün SSÇ hakkında uygulanması yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akyayla, Bilal. “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması ve Uygulanacak Tedbirler”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2014.
- Akyüz, Emine. Çocuk Hukuku. Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Akyüz, Emine. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi, 2000.
- Altınsoy, Ercan, Ali Kara. “Suça Sürüklenen Çocuklar ve Çocuk Suçlarının Kriminal Açısından İncelenmesi”. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Dergisi, 11/1(2022): s. 75-108.
- Arıca, Ziya Can. “Türk Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt, 2023.
- Artuç, Mustafa. Hüküm Kurma Sanatı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Aslan, Ahmet. Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Aslan, Beşir. Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012.
- Aslan, Beşir. Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2014.
- Avcı Müjdat. “Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11/1(2008): s. 49-73.
- Bakar, Yunus Emre. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Uzlaştırma. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Balo, Yusuf Solmaz. Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005.
- Bezgin, Yüksel Ertürk. “Soruşturmanın Gizliliği İlkesi Kapsamında Lekelenmeme Hakkı”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım, 2020.
- Bıkmaz, Raif. Uzlaştırma. İstanbul: Simya Yayınları, 2018.
- Bozdağ, Ahmet. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafii”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2013.
- Cantürk, Gürol. “Çocuk Suçluluğunda Adli Psikiyatrik Değerlendirme”. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 14/2(2005): s. 32.
- Centel, Nur, Hamide Zafer. Ceza Muhakemesi Hukuku El Kitabı. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021.
- Ceyhan, Murat. "Soruşturmanın Gizliliği ve Müdafinin Dosyayı İnceleme Yetkisi". Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 26/109(2013): s. 465-483.
- Ceylan, Cankız. “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma Kurumu ve Uzlaştırmacı Süreci”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2020.
- Ceylan, Hatice. “Türk Ceza Kanununa Göre Önödeme”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, 2010.
- Çetintürk, Ekrem. “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi, 2008.
- Demirbaş, Timur. İnfaz Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Demirbaş, Timur. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.

- Duran, Gökhan Yaşar. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gözlem Altına Alınma”. Ceza Hukuku Dergisi, 13/38(2018): s. 65-116.
- Erdoğan, Oktay. Çocuk Ceza Hukuku. Ankara: Bilge Yayınevi, 2012.
- Eryılmaz Varol, Seçil. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Yakalama ve Gözaltı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, 2020.
- Gödekli, Mehmet. “Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri ve Muhakeme Usulü”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2020.
- Gökçen, Ahmet vd. Ceza Muhakemesi Hukuku II. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Gökçen, Ahmet vd. Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Günseli, Seyfikli. “Korunma İhtiyacı Olan Veya Suça Sürüklenen Çocukları Koruyucu ve Destekleyici Tedbirleri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019.
- Hakeri, Hakan. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2009.
- Hakeri, Hakan, Yener Ünver. Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Hakeri, Hakan, Yener Ünver. Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Hakeri, Hakan. Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler. Ankara: Astana Yayınevi, 2020
- İşıka, Sertaç. “Uzlaştırma Sürecinde Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Bazı Sorun ve Değerlendirmeler”. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 151(2020): s. 61-84
- İpek, Ali İhsan. Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığı, Cumhuriyet Savcıları İçin Soruşturma Rehberi, İstanbul, 2020.
- Kaşka, Hakan. Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Kaya, Asım. “Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Yapma Görevi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Özyeğin Üniversitesi, 2020.
- Kaya, Burçak. “Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- Kaya, Saliha Merve. Uygulamada Çocuk Yargılaması, İstanbul Anadolu Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde Dosya İncelemesi. İstanbul: Oniki Levha Yayınevi, 2021.
- Kesgin, Koray. “Türk Ceza Hukukunda Önödeme”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2009.
- Koca, Mahmut, İlhan Üzülmaz. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara:Seçkin Yayınevi, 2019.
- Koca, Mahmut, İlhan Üzülmaz. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara:Seçkin Yayınevi, 2023.
- Köksal, Murat. “Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, 2014.

- Metin, İsmail. “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocuk”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019.
- Özbay, İbrahim. “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri”. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, X/3-4(2006): s. 458-475.
- Özbek, Mustafa Serdar. “Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu”, içinde Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu. s.40-65. Ankara: 2012.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız. Ceza Genel Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız. Ceza Muhakeme Hukuku. Ankara: Seçkin Hukuk, 2020.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, Serkan Meraklı, İsa Başbüyük. Ceza Muhakeme Hukuku. Ankara: Seçkin Hukuk, 2023.
- Özen, Muharrem. Atacan Köksal. “Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 70/2(2021), s.589-621.
- Özen, Mustafa. Ceza Muhakemesi Hukuku Dersler. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Özen, Mustafa. “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”. Ankara Barosu Dergisi. 67/3(2009): s. 17-28.
- Özen İnci, Zekiye. Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama, Ankara, Seçkin Hukuk, 2022.
- Özgenç, İzzet. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Özgenç, İzzet. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023.
- Özkan, Özge. “Ceza Muhakemesinde Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2021.
- Öztürk Bahri, Behiye Eker Kazancı, Sesim Soyer Güleç. Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.
- Öztürk Bahri, Behiye Eker Kazancı, Sesim Soyer Güleç. Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Öztürk Bahri, Mustafa Ruhan Erdem. Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Öztürk, Bahri vd. Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.
- Öztürk, Bahri vd. Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023.
- Özyurt, Kürşat. “Soruşturmanın Gizliliği ve Lekelenmeme Hakkı”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi, 2022.
- Peker, İlbilge Selcen. “Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2021.
- Saruç, Semra. Derya Kayma Güneş. “Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporlarının Mahkeme Kararlarına Etkisi”. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 25/1 (2014): s.109-132.

- Savaşçı Temiz, Bilgehan. “Çocuk Ceza Adaleti İlkeleri Çerçevesinde 12-15 Yaş Arası Çocukların Cezai Sorumluluğunun Değerlendirilmesi”. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 14/1 (2023): s. 244-259.
- Soyaslan, Doğan. Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.
- Soygüt Mualla Buket. “Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu”. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2006.
- Sönmez, Betül Asena. “Suça Sürüklenen Çocukların Yargılanması”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2019.
- Şahin, Cumhur, Neslihan Göktürk. Ceza Muhakemesi Hukuku 1. Ankara: Seçkin Hukuk, 2019.
- Şahin, Cumhur, Neslihan Göktürk. Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Seçkin Hukuk, 2023.
- Şenli, Eren. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır Dicle Üniversitesi, 2009.
- Topaloğlu Mahir. “Çocuk Koruma Kanundaki Tedbirler Sorunu”. Terazi Hukuk Dergisi, 2/12(2007): s. 71-81.
- Tula Kotan, Fatımatüzzehra. “Çocuklara Özgü Ceza Muhakemesine Hâkim İlkeler Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Soruşturma Evresi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2022.
- Tünay, Mustafa. “Müsadere ve Müsadere Muhakemesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2014.
- Ulutürk, Güner Hande. “Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Kusur Yeteneğine Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2009.
- Ünver, Yener, Hakan Hakeri. Ceza Muhakemesi Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Yaşar, Ercan. “Adli Kontrol Tedbirleri Çerçevesinde Geçirilen Sürelerin Mahsubu ve Tazmini”. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 30/3(2022): s. 1367-1407.
- Yaşar, Ercan. “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü”. Adalet Dergisi. 147/65(2020): s. 255-299.
- Yaşar, Ercan. Klasik Ceza Muhakemesine Alternatif Usuller. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2022.
- Yelesdağ, Hayati. “Ceza Hukukunda Çocuk Kavramı ve Cezai Sorumluluğunun Belirlenmesindeki Kriterler”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.
- Yerdelen, Erdal, Şeyda Altuntaş, Dilek Özge Erdem. Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Yıldırım, Vahit. “Suça Sürüklenen Çocukların Soruşturma Evresi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2023.
- Yiğit, Nedime Tuğçe. “Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018.
- Yokuş Sevük Handan. “Çocuk Yargılanması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”. Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi. 8/1-2(2004): s. 199-232.
- Yurdagül, Ömer Faruk. “Soruşturmanın Gizliliği Bağlamında Lekelenmeme Hakkı”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2021.

Yurtcan, Erdener. Ceza Yargılaması Hukuku. Ankara: Seçkin Hukuk, 2019.
Zevkliler Aydın. “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”. Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi. 25/1(1968): s. 173- 236.

EKLER

EK 1. Örnek Farik Mümeyyiz Raporu Talep Müzekkeresi

T.C.

ERZURUM CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI

ÇOCUK SUÇLARI SORUŞTURMA BÜROSU

Dosya No : 2023/---Soruşturma

YAKUTİYE ADLÎ TIP ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜNE

13/08/2023 tarihinde işlemiş olduğu iddia edilen "5607 SY muhalefet" suçundan hakkında soruşturma açılan aşağıda açık kimlik bilgileri yazılı suça sürüklenen çocuk yazımız ile mevcuden gönderilmekte olup;

Suç tarihi itibariyle SSÇ'nin 12-15 yaş grubunda bulunduğu anlaşıldığından TCK'nın 31. maddesinin ikinci fıkrasına göre "işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin" bulunup bulunmadığı konusunda tanzim edilecek doktor raporlarının (farik mümeyyiz) Cumhuriyet Başsavcılığımıza gönderilmesi rica olunur.

Cumhuriyet Savcısı

e-imza

HAKKINDA RAPOR TALEP EDİLEN :

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK: -----, -- ve -- oğlu, 15/01/2009 doğumlu,

İSTENEN RAPOR TÜRÜ/TÜRLERİ :

Adli Tıp Şube Müdürlüğünden rapor talebi

EKLER :

1. İfade Tutanağı

EK 2. Örnek Farik Mümeyyiz Raporu

T.C.

ADALET BAKANLIĞI

Adli Tıp Kurumu

Adli Tıp Şube Müdürlüğü

Büyükçekmece Adli Tıp Şube Müdürlüğü

Sayı:800000000.100/--2023/000

24/09/2023

15:50

BÜYÜKÇEKMECE ÇOCUK SUÇLARI SORUŞTURMA BÜROSU'NA
RAPOR

Büyükçekmece Çocuk Suçları Soruşturma Bürosu'nun -----tarihli ve 2023/--- sayılı yazısı ile gönderilen Adem ve Havva oğlu, ----- doğumlu Ahmet Çevik'in yapılan muayenesinde;

Herhangi bir akıl hastalığı, akıl zayıflığı ve çocukluk evresi psikiyatrik sendrom arazı görülmediği gibi, suçun kendisinde ve işlenişinde de psikopatolojik öge tespit edilmediği cihetle;

Adı geçenin 07/08/2023 tarihinde işlediği iddia edilen “hırsızlık” eyleminin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince **GELİŞMİŞ OLDUĞU** kanaatini bildirir rapordur.

Uz. Dr.

Büyükçekmece Adli Tıp Şube Müdürü

E-imzalıdır

EK 3. Örnek Sosyal İnceleme Raporu

SOSYAL İNCELEME RAPORU

KURUMU : ESKİŞEHİR SOSYAL HİZMET MERKEZİ MÜDÜRLÜĞÜ

RAPOR TARİHİ : 10/05/2023

RAPOR NO :

HİZMETTEN YARARLANACAK BİREYİN;

Adı Soyadı :

TC Kimlik Nosu :

Baba/Ana Adı :

Doğ. Yeri/Tarihi :

Cinsiyeti :

Öğrenim Durumu :

İkamet Adresi :

SOSYAL İNCELEMENİN:

Yapıldığı Yer : Ailenin İkamet Adresi, SHM Müdürlüğümüz

Nedeni : Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı, Çocuk Bürosunun 08.04.2023 tarih ve .. sayılı yazısına istinaden

Bilgi Kaynakları : Anne A, çocuklar B ve C, çevre araştırması, Mernis kayıtları, dosya bilgileri

GENEL TANITIM :

Müdürlüğümüz kayıtlarına ulaşan Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı, Çocuk Bürosunun 08.04.2023 tarih ve .. sayılı yazısında yürütülmekte olan bir soruşturmaya esas olmak üzere anne A ve çocukları B ve C hakkında sosyal inceleme raporu

düzenlenmesinin talep edildiği belirtilmiştir. İlgili talebe istinaden ailenin ikamet adresinde ve SHM Müdürlüğümüzde anne A, anne ile ikamet eden çocuklar B ve C ile görüşme sağlanmıştır.

Anne A ile yapılan görüşmede; geçimini sağlamak adına Kebap Salonunda asgari ücret ile çalıştığını, çalışma saatlerinin sabah 08:00-18:00 arası olduğunu, işten belirli aralıklarla çıkarak çocukları okula götürüp getirdiğini, çocuk B'nin anne ile beraber evden çıkıp kreşe gittiğini, akşam annenin çıkış saatinden kreşten aldığını, çocuk C'nin okula sabahçı olarak gittiğini, öğlen okuldan çıktıktan sonra iş yerine geldiğini, bazı zamanlar ise arkadaşları ile vakit geçirdiğini, eski evinin işine uzak olması ve çocuklarına yeterli vakti ayıramadığı nedenleri ile taşındığını, yeni evinin iş yerine yürüme mesafesinde olduğunu, çocuklarına yarıyıl tatilinden bu yana annesinin baktığını ancak annesinin sağlık problemlerinden ötürü artık çocuklara bakamayacak olduğunu, tedavisi için Iğdır'a döndüğünü, çocukların evde yalnız kalmadıklarını, kısa süreli de olsa evde olduklarında komşuları Seher ile vakit geçirdiklerini, Seher'in emekli öğretmen olduğunu, eşinin ise mühendis olduğunu, gün içinde çocukların yanında olamadığında komşusu tarafından çocuklara refakat edildiğini, çocukların evde yalnız kalmadıklarını belirtmiştir.

Yapılan görüşmelerde Anne'ya çocukların yaşları itibariyle evde refakatsiz kalamayacağı, komşu desteklerinin geçici ve güvenli çözümler olmadığı, yakın çevre veya bakıcı desteği ile kalıcı ve güvenli çözümlere başvurması gerektiği, çocukların evde refakatsiz bulunması ve bakımlarına ilişkin herhangi bir izlenim oluşması halinde 5395 sayılı ÇKK kapsamında alınabilecek tedbirler ve yasal süreçler hususunda rehberlik yapılmıştır.

Çocuk A ile yapılan görüşmede: 8 yaşında olduğu, 2. Sınıfı okuduğu, abisi ile aynı okula gittiği, annesi ile arasının çok iyi olduğunu, annesini sevdiğini ve güzel vakit geçirdiğini, evde yemekleri annesinin yaptığını ve annesinin yemeklerini çok beğendiğini, annesinin sabahları kendisine kahvaltı hazırlayıp işe gittiğini, tekrardan ise okula gidiş saatinde ise eve gelerek kendisini okula götürdüğünü ifade etmiştir.

Çocuk B ile yapılan görüşmede: 11 yaşında olduğunu, 3. Sınıfı okuduğunu, annesi ile arasının iyi olduğunu, annesinin kendilerine nadiren kızdığını, kızdığı zaman ise en

fazla sesini yükselttiğini, herhangi bir şiddet uygulamadığını, okula sabahları gittiğini, okul çıkışında ise annesinin iş yerine giderek oranın bahçesinde vakit geçirdiğini, bisiklet sürdüğünü, bazı zamanlarda ise eve gelerek sokakta arkadaşları ile vakit geçirdiğini ifade etmiştir.

Yapılan çevre araştırmasında komşu Seher ile yapılan görüşmede: anne A'nın çocuklarına karşı oldukça ilgili ve iyi bir anne olduğunu, çoğunlukla işinden izin alıp çocuklarını okula götürdüğünü, A'nın çocuklarla ilgilenemediği zamanlarda kendisinin aileye maddi ve manevi açıdan destek olduğunu, çocukların evde yalnız kalmadığını, aileye dair olumsuz herhangi bir duruma şahit olmadığını beyan etmiştir.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ:

Bahsi geçen çocukların öz bakımlarının iyi ve yeterli düzeyde olduğu, fiziksel ve bilişsel gelişimlerinin yaşları ile uyumlu olduğu, çocukların kendilerini oldukça iyi ifade edebildikleri, sorulan soruları içeriğe uygun yanıtlayabildikleri, anne A'nın 30 yaşında olduğu, iletişime açık, kendisini akıcı bir şekilde ifade edebildiği, çocukların bakım ve sorumluluğunu karşılamak adına gayret içerisinde olduğu, çocuklarına hem bir anne hem bir arkadaş rolü ile yaklaştığı, aile bütünlüğüne önem verdiği gözlemlenmiştir.

İŞ VE EKONOMİK DURUMU:

Anne A'nın Kebap Salonunda asgari ücret karşılığında çalıştığı bilgileri edinilmiştir.

ÖĞRENİM DURUMU:

Çocuk B ve C'nin Atatürk İlkokuluna gittikleri, B'nin 2. Sınıf, C'nin 3. Sınıf öğrencisi olduğu belirtilmiştir.

SAĞLIK DURUMU:

Aile üyelerinde herhangi bir kronik sağlık sorunu ve engel durumu olmadığı ifade edilmiştir.

SABİKA DURUMU:

Aile sicilinde sabıka kaydı olmadığı şifahen öğrenilmiştir.

AİLE VE SOSYAL YAŞANTISI:

Yapılan görüşmeler ve MERNİS incelemesinde A'nın 14 yaşında G ile rızası dışında evlendirildiği, bu evliliğinden C'nin olduğu ve 2014 yılında boşandığı, 2016 yılında ikinci evliliğini F ile yaptığı bu evlilikten B'nin olduğu, F ile 2021 yılında boşandığı, çocukların bakım ve sorumluluğunu kendisinin sağladığı bilgileri edinilmiştir.

YAŞANILAN KONUTUN DURUMU:

A'nın çocukları ile birlikte üç oda bir salondan oluşan kapıcı dairesinde, yaşadığı evin kira bedelinin 900 TL olduğu, ısınmanın doğalgaz ile sağladığını, evin hijyen bakımından kötü olmamakla birlikte yetersiz olduğu bilgi ve gözlemleri edinilmiş olup evin tertip ve hijyeni konusunda anneye rehberlik edilmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Müdürlüğümüz kayılarına ulaşan Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı, Çocuk Bürosunun 08/04/2023 tarih ve Sayılı yazısında yürütülmekte olan bir soruşturmaya esas olmak üzere anne A ve çocuklar B ve C hakkında sosyal inceleme raporunun düzenlenmesinin talep edildiği belirtilmiştir. İlgili talebe istinaden ailenin ikamet adresine ve SHM Müdürlüğümüzde anne A, anne ile ikamet eden çocuklar B ve C ile görüşmeler sağlanmıştır.

Yapılan sosyal incelemede A'nın 14 yaşında G ile rızası dışında evlendirildiği, bu evliliğinden C'nin olduğu ve 2014 yılında boşandığı, 2016 yılında ikinci evliliğini F ile yaptığı bu evlilikten B'nin olduğu, F ile 2021 yılında boşandığı, çocukların bakım ve sorumluluğunu kendisinin sağladığı, asgari ücret karşılığı Kebap Salonunda çalıştığı, çalıştığı yerin evine yürüme mesafesinde olduğu ve gün içerisinde çocukları ile devamlı iletişim halinde olduğu, çocuklarla yapılan görüşmede anneleri ile herhangi olumsuz bir beyanda bulunmadıkları, ifade becerilerinin oldukça iyi olduğu, çocukların öz bakımlarının iyi ve yeterli düzeyde olduğu, fiziksel ve bilişsel gelişimlerinin yaşıtları ile uyumlu olduğu, sorulan soruları içeriğine uygun yanıtlayabildikleri, anne A'nın 30 yaşında olduğu, iletişime açık, kendisini akıcı bir şekilde ifade edebildiği, çocuklarının bakım ve sorumluluğunu karşılamak adına gayret içerisinde olduğu, çocuklarına hem anne hem bir arkadaş rolü ile yaklaştığı, ile bütünlüğüne önem verdiği, çocukların

anneleri ile yaşamaktan mutlu oldukları, çocuklara yönelik herhangi bir ihmal veya istismar durumuna ilişkin bulgu veya beyana ulaşılmadığı, çocuklar hakkında 5395 sayılı ÇKK kapsamında herhangi bir tedbire ihtiyaç olmadığı kanaatine varılmıştır.

Sosyal Çalışmacı

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Betül ÜNGÖRMÜŞ ÇEVİK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Fakülte	HUKUK FAKÜLTESİ
Bölümü	HUKUK
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	